

สารบัญ

หัวข้อ	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	ค
สารบัญภาพ	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
1. บริบทและนโยบายการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้	4
1.1 บริบทเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	4
1.2 นโยบายในการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้	8
1.3 นโยบายการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	18
1.4 สภาพปัญหาการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	23
2. ระบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต	31
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต	31
2.2 การจัดการศึกษาในระบบ	32
2.3 การจัดการศึกษานอกระบบ	40
2.4 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย	45
3. การจัดการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้	49
3.1 สภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้	50
3.2 หลักสูตรการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	51
3.3 รูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่องอิสลามศึกษา	55
4. แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนารูปแบบ	58
5. กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี	61
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	62
ขั้นตอน และวิธีการดำเนินการวิจัย	62
การวิเคราะห์ข้อมูล	69
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	70
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	87

สารบัญ (ต่อ)

หัวข้อ	หน้า
บรรณานุกรม	100
ภาคผนวก	109
ภาคผนวก ก เครื่องมือการวิจัย	110
ภาคผนวก ข เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	113
ภาคผนวก ค การเก็บข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus group)	122
ภาคผนวก ง การสังเคราะห์ และการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษา ในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย	142
ภาคผนวก จ การตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขต พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	149
ภาคผนวก ฉ การนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมกับการจัดการศึกษา เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	154
ภาคผนวก ช ประวัติผู้วิจัย	180

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 นโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ.2411-2549)	9
2 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กับหลักสูตรอิสลามศึกษา	52
3 แสดงขั้นตอน และวิธีการดำเนินการวิจัย	66
4 แสดงจำนวนและร้อยละของประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาใน เขตเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้	71
5 แสดงสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขด้านนโยบาย	72

สารบัญญภาพประกอบ

ภาพที่	หน้า
1	แผนที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 5
2	แผนภูมิแสดงช่วงอายุของบุคคล และประเภทของการศึกษา 46
3	กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี 61
4	ขั้นตอนการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ 65

กรอบแนวคิดการวิจัย

ช่วงอายุ	อายุแรกเกิด - 6 ปี (ช่วงปฐมวัย)	อายุ 7-22 ปี (ภาคบังคับและการเตรียมตัวทำงาน)	อายุ 23-59 ปี (วัยทำงาน)	อายุ 60 ปีขึ้นไป (ผู้สูงอายุ)	
รูปแบบการจัด การศึกษา	<p>ในระบบ</p> <p>การพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมนอกจากนี้ต้องมีทักษะความพร้อมในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> ด้านทักษะการใช้ภาษาไทย โดยใช้ควบคู่แบบทวีภาษา (ภาษาไทย-ท้องถิ่น) ด้านพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) โดยเน้นให้เด็กเกิดการยอมรับความแตกต่างทางด้านภาษา ประเพณี ศาสนา และวิถีชีวิตบนพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยมุ่งไปทางสื่อ เช่น นิทานพื้นบ้าน การละเล่น ด้านพหุปัญญา ตามทฤษฎี 9 ด้าน 	<p>ในระบบ</p> <p>การศึกษาขั้นพื้นฐาน</p> <ol style="list-style-type: none"> การพัฒนาทางด้านอิสลามศึกษา <ol style="list-style-type: none"> 1.1 การนำหลักสูตรอิสลามศึกษามาปรับให้เหมาะกับการเรียนรู้ในช่วงชั้นต่างๆ 1.2 การสอนสายสามัญควบคู่กับสายศาสนา การพัฒนาทักษะภาษาไทย โดยใช้พหุภาษา ทวีภาษา การใช้การจัดการองค์ความรู้ การพัฒนาทักษะภาษามลายูกลาง โดยใช้สื่อต่างๆ เช่น ชุดซ่อมเสริมการอ่าน หลักสูตรสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความต้องการพิเศษ <p>.....</p> <p>การศึกษาระดับอุดมศึกษา</p> <ol style="list-style-type: none"> ก่อนอุดมศึกษา <ul style="list-style-type: none"> -ทักษะแรงงาน -อาชีพที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่น การศึกษาระดับอุดมศึกษา <ul style="list-style-type: none"> - การเตรียมความพร้อมทั้งทักษะการสื่อสารภาษามลายูกลาง - อิสลามศึกษา - การเตรียมทักษะอาชีพ - การพัฒนาครูที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น 	<p>นอกระบบ</p> <p>การพัฒนาวิทยทำงานให้เป็นบุคคลใฝ่รู้ใฝ่เรียนและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามต้องการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ โดยผ่านการฝึกอบรมและทักษะอาชีพ ตามความต้องการและความจำเป็น ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาทางด้านทักษะอาชีพที่เหมาะสม ช่าง กสิช หมดจะปีเยะ ฯลฯ - แหล่งเรียนรู้ทางด้านอาชีพในชุมชน - แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น - การศึกษาทางไกล 	<p>นอกระบบและตามอัธยาศัย</p> <p>เป็นการศึกษาเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะชีวิตและการดูแลตนเอง</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาอาชีพท้องถิ่น - การสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิต - การสร้างคุณค่าของผู้สูงอายุ <p>การศึกษาที่เกิดจากความต้องการและเป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมการพัฒนาชุมชน แหล่งเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ห้องสมุดประชาชน - ห้องสมุดเฉลิมราชกุมารี - ห้องสมุดเคลื่อนที่ - ห้องสมุดชุมชน - ศูนย์วิทยาศาสตร์ - หอประวัติศาสตร์ - ศูนย์อินเทอร์เน็ตชุมชน - การศึกษาทางไกล - วิทยาลัยการศึกษ - สถานีโทรทัศน์ท้องถิ่นภาษาไทยและจีนกลาง - ศูนย์การเรียนรู้อัลกุรอานตามบ้านของปราชญ์ - อัจฉริยะ และศูนย์ท่องเที่ยว อัลกุรอาน - ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา 	
	<p>นอกระบบและตามอัธยาศัย</p> <p>การจัดหาสื่อและแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนที่มุ่งให้เด็กเกิดพัฒนาการทางด้านอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> สนามเด็กเล่น ที่มีเครื่องเล่น สนาม ครบทุกด้านตามเกณฑ์มาตรฐาน แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ ได้แก่ ฟุงนา สวนหย่อม สระเลี้ยงปลา มัสยิด วัด ฯลฯ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ สวนสมุนไพร ร้านค้าสหกรณ์ ห้องสมุด ฯลฯ ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ สวนสาธารณะ ฯลฯ 	<p>นอกระบบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย (กศน.) ส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยกับประชาชนที่ไม่ต้องการศึกษาในระบบการศึกษา - ปอเนาะ เป็นศูนย์การศึกษาที่เกิดจากความต้องการของชุมชน - ตาติกา 	<p>ตามอัธยาศัย</p> <p>เป็นองค์ความรู้ที่พัฒนาจนตกผลึกเกิดองค์ความรู้ใหม่ และมีการถ่ายทอดผ่านคนสู่คน ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - โปรแกรมการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น - โปรแกรมการศึกษาสำหรับผู้นำศาสนา - โปรแกรมการศึกษาสำหรับผู้ประกอบการ 		
	<p>ตามอัธยาศัย</p> <p>เป็นการศึกษาที่เป็นรูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านสื่อการเรียนรู้ต่างๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ห้องสมุดประชาชน - ศูนย์วิทยาศาสตร์ - หอประวัติศาสตร์ - ศูนย์อินเทอร์เน็ต - การศึกษาระบบนิเวศตามธรรมชาติ - ศูนย์วัฒนธรรม - สถานที่จัดงานการให้ข้อมูลความรู้ และข่าวสารต่างๆ - หอศิลป์ 				
แนวคิด	ความเสมอภาค	ประชาชนมีส่วนร่วมและเป็นศูนย์กลาง	ให้อากาศอย่างทั่วถึง	มีความหลากหลายและยืดหยุ่น	เป็นการอยู่ร่วมกันในสังคมวัฒนธรรม

การศึกษาตลอดชีวิต

ภาพประกอบที่ 3 กรอบแนวคิด

บทสรุปผู้บริหาร

ชื่อเรื่อง : รูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
ผู้วิจัย : ดร.บุญสิทธิ์ ไชยชนะ และคณะ
ปีที่พิมพ์ : 2559
แหล่งทุน : เทศบาลนครยะลา

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษา รวบรวม สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้แบ่งระยะการวิจัยเป็น 4 ระยะ คือ

1. การศึกษารวบรวม สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ภาคทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 57 เรื่อง และการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ภาคสนาม จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับครูและผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 198 คน
2. การสังเคราะห์ และสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการประชุมปฏิบัติการของคณะผู้วิจัยเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. การตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการสนทนากลุ่ม(Focus Group) กับผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 29 คน
4. การนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้นำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเวทีประชาคมแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จากจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สงขลาและสตูล จำนวน 540 คน ทั้งนี้มีการรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 -2559 และได้้นำข้อมูลมาสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 0 – 5 ปี (ช่วงก่อนวัยเรียน)

1.1 รูปแบบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ในช่วงอายุตั้งแต่ 0 – 2 ปี

เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยทารก โดยพ่อแม่ผู้ปกครองร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานสาธารณสุข, หน่วยงานด้านพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดทำหลักสูตรสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครองในด้านวิธีการส่งเสริมพัฒนาการ, การส่งเสริมภาระทางโภชนาการ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ตามวัย

1.2 รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในช่วงอายุตั้งแต่ 2 – 3 ปี

การจัดการศึกษาโดยชุมชนในพื้นที่โดยการมีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดหรือศูนย์เราเถาะ ตลอดจนการศึกษาที่ร่วมกับหน่วยงานทางสาธารณสุขเกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้ทางด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนทางด้านพัฒนาการและโภชนาการ รวมทั้งการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ได้มาตรฐานและมีความปลอดภัยกับเด็กก่อนวัยเรียน

1.3 รูปแบบการจัดการศึกษาในระบบชั้นพื้นฐานในช่วงอายุตั้งแต่ 3 – 5 ปี

การจัดการศึกษาให้มีพัฒนาการทางด้านร่างกายที่สมบูรณ์และสมดุลตามวัย, ด้านการจัดสวัสดิศึกษาหรือสภาพความปลอดภัยในโรงเรียนให้, ด้านการสื่อสารภาษาไทยและภาษาแม่, ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและด้านการส่งเสริมการคิด โดยมีสาระประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) สาระการเรียนรู้ตามกรอบของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ใน 4 สาระ คือ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและสภาพแวดล้อมธรรมชาติรอบตัวและสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว 2) สาระการเรียนรู้ตามบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ คือ สาระการเรียนรู้ด้านภาษาไทยและภาษาแม่ (มลายู) สาระการคิดและนำเสนอความคิด และสาระการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. สถานศึกษาต้องมีสื่อและแหล่งเรียนรู้ ที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กนักเรียนประกอบด้วย

1.1 สนามเด็กเล่นที่มีเครื่องเล่นสนามครบทุกด้านตามเกณฑ์มาตรฐาน

1.2 แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เช่น สวนผลไม้ ทุ่งนา สวนหย่อม บ่อเลี้ยงปลา สวนยาง สวนปาล์ม มัสยิด วัด เป็นต้น

1.3 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น สวนสมุนไพร ร้านค้าสหกรณ์ ห้องสมุด สนามกีฬา เป็นต้น

1.4 ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ สวนสาธารณะ ศาล สถานีตำรวจ เป็นต้น

2. สนับสนุนให้ครู/ผู้ดูแลเด็กต้องมีมาตรฐานวิชาชีพอนุบาล/ปฐมวัย และมีจำนวนครบตามสัดส่วนของเด็ก

3. สนับสนุนให้มีการนิเทศติดตาม ครู/ผู้ดูแลเด็ก อย่างต่อเนื่องโดยใช้ระบบพี่เลี้ยงที่มีความเชี่ยวชาญให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง

2. รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 7 - 22 ปี (ภาคบังคับและการเตรียมตัวทำงาน)

รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงวัยนี้เป็นช่วงวัยที่มีระยะยาวนานของการอยู่ในระบบการศึกษา จึงได้แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ

2.1 รูปแบบการศึกษาในช่วงอายุ 7 – 18 ปี (การศึกษาขั้นพื้นฐาน)

มีหลักการในการศึกษาดังนี้

2.1.1 ส่งเสริมการเรียนรู้โดยมีการบูรณาการอิสลามศึกษากับสาระเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสอดคล้องตามบริบทและความต้องการของท้องถิ่น

2.1.2 ส่งเสริมทักษะทางภาษาด้วยการเรียนการสอนแบบสองภาษา (ภาษาไทยและภาษามลายูถิ่น) ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

2.1.3 ส่งเสริมการพัฒนาระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยบูรณาการในสาระการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ ตลอดจนมีการนำเสนอผลผลิตจากกระบวนการคิด

2.1.4 ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยการใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

2.1.5 ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกความเป็นไทยและหลักการประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2.1.6 ส่งเสริมการร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยอาศัยหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

โดยมีรูปแบบ 2 ส่วน คือ รูปแบบการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรอิสลามศึกษา โดยสามารถจัดแบบบูรณาการเนื้อหาอิสลามศึกษาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือจัดควบคู่ระหว่างหลักสูตรอิสลามศึกษาและหลักสูตรการศึกษาขั้น

พื้นฐาน โดยต้องมีการส่งเสริมการสอนแบบสองภาษา กระบวนการคิด และทักษะในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ครูผู้สอนมีมาตรฐานวิชาชีพตรงตามสาระการเรียนรู้และมีจำนวนครบตามมาตรฐาน
2. ครูผู้สอนต้องมีการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง
3. โรงเรียนต้องมีความพร้อมของสื่อและแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องปฏิบัติการทางภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ห้องสมุด สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น
4. การบริหารจัดการของโรงเรียนต้องใช้โรงเรียนเป็นฐาน ยึดหลักธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วม ตามหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

2.2 รูปแบบการศึกษาทางวิชาชีพ มีการจัดการศึกษาทางวิชาชีพ ดังนี้

- 2.2.1 ส่งเสริมให้มีหลักสูตรตามความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยมีการจัดการศึกษาแบบทวิภาคีเน้นการฝึกภาคปฏิบัติจริงในสถานประกอบการ
- 2.2.2 ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ทดสอบสมรรถนะผู้เรียนตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการในพื้นที่
- 2.2.3 ส่งเสริมการพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยบูรณาการในสาระการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ ตลอดจนมีการนำเสนอผลผลิตจากกระบวนการคิด
- 2.2.4 ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยการใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
- 2.2.5 ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกความเป็นไทยและหลักการประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และการบูรณาการอิสลามศึกษากับการเรียนด้านวิชาชีพ
- 2.2.6 ส่งเสริมการร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยการทำกิจกรรมจิตบริการชุมชน

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ครูผู้สอนมีมาตรฐานวิชาชีพตรงตามวิชาชีพและมีจำนวนครบตามมาตรฐาน

2. ครูผู้สอนต้องมีการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

3. สถานศึกษาต้องมีความพร้อมของสื่อและห้องปฏิบัติการทางวิชาชีพ ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ในสถานประกอบการ

4. การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถานประกอบการที่ได้มาตรฐาน เพื่อให้ นักศึกษาสามารถใช้เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

2.3 รูปแบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา มีการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนี้

2.3.1 ส่งเสริมระบบการผลิต พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความสามารถและมีความเข้าใจในบริบทของสังคมในท้องถิ่น

2.3.2 ส่งเสริมระบบการเรียนการสอนที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยการบูรณาการกับหน่วยงานในชุมชนและใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้

2.3.3 ส่งเสริมการบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับภูมิปัญญาสากล ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2.3.4 ส่งเสริมการวิจัยด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่น โดยการใช้โจทย์การวิจัยจากท้องถิ่นตามลักษณะพื้นที่ เพื่อสามารถสร้างองค์ความรู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

2.3.5 ส่งเสริมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เพื่อให้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเรียนรู้ ปรับตัวในวัฒนธรรมที่แตกต่างได้

2.3.6 ส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการในระดับสากล เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากรและนักศึกษาและสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้สำหรับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. อาจารย์ผู้สอนมีคุณวุฒิและผลงานวิชาการตามกรอบเกณฑ์มาตรฐาน

2. ความร่วมมือของหน่วยงานการใช้บัณฑิตเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการฝึกประสบการณ์สู่การทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การบูรณาการและแสวงหาความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆเพื่อกำหนดโจทย์การวิจัยที่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่น

4. ประสิทธิภาพการบริหารงานของมหาวิทยาลัย อย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้

2.4 รูปแบบการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย รูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้

2.4.1 ส่งเสริมทักษะทางภาษาไทยร่วมกันสถาบันปอเนาะ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.2 ส่งเสริมทักษะทางอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น เพื่อใช้สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.4.3 ส่งเสริมการเรียนรู้การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการพึ่งพาตนเองสามารถดำรงชีวิตได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2.4.5 ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกความเป็นไทยและหลักการประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ครูผู้สอนสังกัดการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) มีมาตรฐานวิชาชีพตรงตามสาระการเรียนรู้และมีจำนวนครบตามมาตรฐาน

2. ความร่วมมือระหว่างการศึกษาเอกชน สถาบันปอเนาะ และโรงเรียนตาดีกา กับการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ต้องมีความใกล้ชิด และมีการวางแผนการศึกษาอย่างเป็นระบบ

3. ความพร้อมของสื่อและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์เรียนรู้ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการในชุมชน เป็นต้น

4. เครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรในชุมชน

3. รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 23 - 60 ปี (วัยทำงาน) มีรูปแบบการจัดการศึกษา ดังนี้

3.1 ส่งเสริมให้มีพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ชาชัก กริช หมวกกะปิเยาะ ผ้าพื้นเมือง กรงนก เป็นต้น โดยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.2 ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการในท้องถิ่นในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล การบริหารงบประมาณ บัญชี ต้นทุน เทคโนโลยี เป็นต้น

3.3 ส่งเสริมการแสวงหาความร่วมมือกับสถานศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน สถาบันอาชีวศึกษา เพื่อร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรระยะสั้นที่ตรงกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

3.4 ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดทำมาตรฐานทางวิชาชีพในท้องถิ่นและมีการกำกับติดตามเพื่อให้วิชาชีพมีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น วิชาชีพช่าง วิชาชีพการทำกริช หรือ วิชาชีพการทำกรงนก เป็นต้น

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ/วิชาชีพ สถาบันการศึกษา รวมทั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อร่วมกันส่งเสริมพัฒนาวิชาชีพของชุมชนท้องถิ่น

2. การมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีสื่อที่หลากหลาย และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการรวมทั้งประชาชนผู้สนใจทั่วไป

3. การรวมตัวของกลุ่มวิชาชีพ เพื่อให้เกิดเอกภาพและการพัฒนาอย่างทั่วถึง

4. รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (วัยผู้สูงอายุ) การจัดการศึกษาของวัยสูงอายุ ควรเป็น ดังนี้

4.1 ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือแพทย์ทางเลือกร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน

4.2 ส่งเสริมการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ เช่น การจักสาน การปลูกต้นไม้ ประดับ ไม้สมุนไพร อาชีพด้านการฝีมือ เป็นต้น

4.3 ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดทักษะฝีมือของผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในท้องถิ่น เพื่อสืบสานด้านอาชีพและการยกย่องคุณค่าของผู้สูงอายุ เช่น การทำกรงนกเขาขาว การทำหมวกกะปิเยาะ การทำกริช เป็นต้น

4.4 ส่งเสริมให้สถานประกอบการรับผู้สูงอายุที่มีฝีมือและมีสุขภาพดี เข้าทำงานเพื่อทดแทนแรงงานและสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุ

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โรงพยาบาล สถาบันการศึกษา เป็นต้น

2. การมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุสำหรับการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ

3. ความเข้มแข็งของกลุ่มของผู้สูงอายุ เพื่อให้มีระบบการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็นหลัก คือ 1. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะภาษาไทย 2. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการคิด และ 3. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งสามารถอภิปรายตามประเด็น ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะภาษาไทย ทั้งนี้จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2557 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของนักเรียนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้คะแนนเฉลี่ย 40.56 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ระดับประเทศ (44.48) แสดงให้เห็นว่าปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังเป็นปัญหาที่สำคัญ จะเห็นจากการสนทนากลุ่มของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา “เราจะพบว่าการใช้ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาทางการในการสื่อสารรวมทั้งใช้สำหรับการเรียนการสอน การออกข้อสอบ แต่นักเรียนเราอ่านภาษาไทยไม่ได้ อันนี้เราก็เสียเปรียบแล้ว เมื่อเด็กอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้อย่างอื่นก็เดินยาก” ดังนั้นจะพบว่ามีการพัฒนาวิธีการสอนภาษาไทยรวมถึงสื่อการสอนจะเห็นได้จาก การจัดเรียนการสอนโดยใช้ภาษาถิ่นและภาษาไทยเป็นสื่อการสอน กรณีการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา (ภาษาไทย-มลายูถิ่น) ในโรงเรียนเขตพื้นที่จังหวัดภาคใต้ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ 2551) โดยมีการดำเนินการนำร่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ถึงปัจจุบันผลการศึกษาพบว่าสามารถพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งขณะนี้ยังอยู่ในระยะการขยายผล รวมถึงการใช้สื่อที่เป็นภาษามลายู ร่วมกับภาษาไทย เช่น การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านชุดพหุภาษาสำหรับผู้เริ่มเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สุนทร ปิยะวสันต์ 2552) ผลการศึกษาก็พบว่าเป็นสื่อการสอนที่เหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรมและสามารถพัฒนาทักษะทางภาษา ปัญหาการอ่านภาษาไทยไม่ออก ก็เป็นวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ จะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในจังหวัดยะลา “ผมใช้การแจกลูกประสมคำสำหรับเด็กที่ยังอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ซึ่งใช้ได้ผลมาตั้งแต่อดีตแล้วและปัจจุบันยังใช้ได้ดีนะครับ” (ประถม เตโช 2559) นอกจากนี้ก็ยังมีกรวิจัยในชั้นเรียนที่มีการพัฒนาการใช้ภาษาไทยอีกมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้แบบฝึกทักษะการพูด ฟัง อ่าน และเขียน แต่อย่างไรก็ตามปัญหาการพัฒนาทักษะ

ภาษาไทยก็ยังคงต้องมีการพัฒนารูปแบบในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาให้นักเรียนที่ส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 80 ที่ใช้ภาษามลายูถิ่นในการสื่อสารในชีวิตประจำวันจะใช้ภาษาไทยเฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยที่เหมาะสมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการนำรูปแบบการสอนที่ใช้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่มาประยุกต์ใช้ เช่น การสอนทวิภาษา การสอนแบบพหุภาษา และการสอนแบบแจกลูกประสมคำ เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการสอนเหล่านี้ต้องมีการบูรณาการและมีการขยายผลให้มีการใช้การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทย รวมทั้งต้องมีการจัดตั้งสถาบันการพัฒนาทางด้านทักษะภาษาไทย เพื่อให้มีการส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนทางด้านภาษาและเผยแพร่สำหรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

2. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการคิด จากผลการประเมินการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2557 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของนักเรียนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในวิชาคณิตศาสตร์ ได้คะแนนเฉลี่ย 34.04 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ระดับประเทศ (38.06) นอกจากนี้ยังพบว่าการศึกษาต่อของนักเรียนในพื้นที่สนใจเข้าเรียนสาขาคณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ในระดับอุดมศึกษามีจำนวนน้อย จะเห็นได้จากการเปิดรับนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาต้องเปิดรับนักศึกษาเพิ่มเติมเข้าเรียนในสาขาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในทุกปีการศึกษา จากปัญหาดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถหรือทักษะทางการคิดคำนวณซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ รวมทั้งการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นกระบวนการทางด้านสมองในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ทิศนา แคมมณี 2554 : 188 - 189) สำหรับการแก้ปัญหาการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ในพื้นที่ที่มีการศึกษารูปแบบการบริหารและจัดห้องเรียนพิเศษด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Science and Mathematics Program : SMP) ที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาควบคู่สามัญในโรงเรียนจังหวัดภาคใต้ เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2558 ผลการประเมินเบื้องต้นอยู่ในระดับดี (มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 2559 ฐานข้อมูลออนไลน์ smp-yru.blogspot.com) และจากผลการจัดเวทีประชาคม มีการเสนอแนะให้มีการขยายโครงการ ด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Science and Mathematics Program : SMP) ทั่วทุกจังหวัดชายแดนภาคใต้ และมีศูนย์ประสานงานแต่ละจังหวัด แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีการพิจารณาถึงส่งเสริมทักษะการคิดขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นและใช้มากในชีวิตประจำวันรวมทั้งใช้เป็นพื้นฐานในการคิดขั้นสูงต่อไป โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความคิดสร้างสรรค์ ไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ ที่กำหนดไว้ในมาตรฐานที่ 4 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา องค์กรมหาชน (2547 : 6) จากผลการศึกษาค้นคว้ายังพบรูปแบบ การพัฒนาทักษะการคิดดังกล่าวค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เพราะการคิดเป็นลักษณะของ กระบวนการหรือวิธีการไม่ใช่เนื้อหาสาระหรือเนื้อหาความรู้ การสอนจึงเป็นเรื่องยากสำหรับ ครูซึ่งต้องอาศัยความรู้ทั้งด้านความหมาย ขั้นตอนการคิด และตัวบ่งชี้ในการคิด (ทีศนา แหมมณี 2554 : 191 - 192)

ดังนั้นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาด้านความคิดควรจัดควบคู่ไปกับการ พัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การศึกษารูปแบบการส่งเสริมผู้เรียนให้มีการประดิษฐ์ การวิเคราะห์เหตุการณ์ การตัดสินใจ การรับรู้เท่าทันสื่อ รูปแบบของโรงเรียนที่ส่งเสริมการคิดเพื่อ สร้างนวัตกรรมสำหรับแก้ปัญหาโดยมีการสนับสนุนทางด้านนโยบายและงบประมาณ เพื่อส่งเสริมให้มีการ พัฒนาการคิดทั้งระบบต่อไป

3. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม จาก ผลการวิจัยที่พบว่าทุกระดับการศึกษาจำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งผลปรากฏจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนกระทั่งปัจจุบัน สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ความไม่เข้าใจถึงการอยู่ร่วมกันในต่างวัฒนธรรม การยอมรับซึ่งกันและกัน โดย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานแนวทาง “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างความสมานฉันท์ในการอยู่ร่วมกัน และเป็น หัวใจที่สำคัญในการดำเนินงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัด ชายแดนภาคใต้ 2551) ดังนั้นการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงจำเป็นต้อง ส่งเสริมความเข้าใจที่มุ่งสู่สันติภาพหรือสันติศึกษา (Peace Education) โดยการส่งเสริม ทักษะที่จำเป็นได้แก่ ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความร่วมมือ การสะท้อนคิด ไม่ใช่ ความรุนแรงในการสื่อสาร การเห็นอกเห็นใจ การคิดเชิงวิเคราะห์ และการมีจินตนาการเชิง สันติ รวมทั้งรูปแบบการจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) ที่ต้อง ทำความเข้าใจถึงธรรมชาติของความแตกต่างและยอมรับในความหลากหลายของแต่ละ บุคคล โดยมุ่งให้ความสำคัญกับสิทธิและความเสมอภาค และความเป็นพลเมืองตามแบบ ประชาธิปไตย ทั้งนี้ต้องส่งเสริมในนักเรียนเกิดความเชื่อมั่นและมีความภาคภูมิใจในตนเอง และยอมรับความหลากหลายได้ (จิรภรณ์ มั่นเศรษฐวิทย์ และคณะ 2556)

ดังนั้นการพัฒนาแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุ วัฒนธรรม จึงควรจัดทำหลักสูตรด้านสันติศึกษาในแต่ละระดับโดยมีเนื้อหาให้เหมาะสมในแต่ละระดับ

และใช้หลักการในการยอมรับความแตกต่าง การเคารพในความเชื่อความเห็นของแต่ละบุคคล การไม่ใช้ความรุนแรงในการสื่อสารและการแก้ปัญหา และการน้อมนำแนวทางพระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาใช้สำหรับการพัฒนารูปแบบดังกล่าว รวมทั้งมีการบูรณาการเนื้อหาเหล่านี้อยู่ในรายวิชาต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดทักษะการอยู่ร่วมกันด้วยสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

1. ด้านนโยบาย

- 1.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติโดยมีการสำรวจสภาพปัญหา บริบทและความพร้อมของโรงเรียนก่อนกำหนดนโยบาย
- 1.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการศึกษานำร่องก่อนนำนโยบายสู่การปฏิบัติเพื่อทราบปัญหาที่จะเกิดขึ้นและมีวิธีการป้องกัน
- 1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดยุทธศาสตร์ในการกำหนดมาตรฐานการสนับสนุนงบประมาณและดำเนินการให้มีความเท่าเทียม

2. ด้านหลักสูตร

- 2.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาด้วยการเรียนการสอนแบบสองภาษา (ภาษาไทยและภาษามลายูถิ่น) ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น
- 2.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมหลักสูตรการพัฒนาระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยบูรณาการในสาระการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ ตลอดจนมีการนำเสนอผลผลิตจากกระบวนการคิด
- 2.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยการใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
- 2.4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกความเป็นไทยและหลักการประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 2.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ทดสอบสมรรถนะผู้เรียนทางวิชาชีพตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการในพื้นที่

2.6 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมให้มีพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ชาชัก กริช หมวกกะปิเยาะ ผ้าพื้นเมือง กรงนก เป็นต้น โดยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.7 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมหลักสูตรด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการในท้องถิ่นในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล การบริหารงบประมาณ บัญชีต้นทุน เทคโนโลยี เป็นต้น

2.8 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมความร่วมมือกับสถานศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน สถาบันอาชีวศึกษา เพื่อร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรระยะสั้นที่ตรงกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

2.9 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือแพทย์ทางเลือกร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน

2.10 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการหลักสูตรสำหรับฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับวัยผู้อายุ เช่น การจักสาน การปลูกต้นไม้ประดับ ไม้สมุนไพร อาชีพด้านการฝีมือ เป็นต้น

2.11 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมให้มีหลักสูตรการถ่ายทอดทักษะฝีมือของผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในท้องถิ่น เพื่อสืบสานด้านอาชีพและการยกย่องคุณค่าของผู้สูงอายุ เช่น การทำกรงนกเขาชวา การทำหมวกกะปิเยาะ การทำกริช เป็นต้น

3. ด้านการบริหารจัดการ

3.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมให้การบริหารจัดการของโรงเรียนต้องใช้โรงเรียนเป็นฐาน ยึดหลักธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วม ตามหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

3.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมให้โรงเรียนมีการจัดทำภาระงานและมีกำหนดกรอบอัตราตำแหน่งให้เหมาะสมตามเกณฑ์มาตรฐาน

4. ด้านการส่งเสริมและการพัฒนาครู

4.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรวางแผนร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อผลิตครูให้ตอบสนองสาขาที่ขาดแคลนอย่างเป็นระบบ

4.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการวางแผนการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบโดยมีสถาบันพัฒนาครูที่ได้มาตรฐาน

4.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมให้มีระบบการนิเทศติดตามครูอย่างต่อเนื่องโดยใช้ระบบพี่เลี้ยงที่มีความเชี่ยวชาญให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง

4.4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมครูผู้สอนต้องมีการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน

5.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดให้สถานศึกษาต้องมีสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กนักเรียน ประกอบด้วย สนามเด็กเล่นตามเกณฑ์มาตรฐาน ห้องปฏิบัติการทางภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ห้องสมุด สื่ออิเล็กทรอนิกส์, แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ, แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และ ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน

5.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเพื่อจัดทำฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนอินเทอร์เน็ต/อุปกรณ์ให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

5.3 การจัดกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนควรกำหนดให้สอดคล้องตามหลักศาสนาและมีความหลากหลาย

5.4 ควรมีรูปแบบการช่วยเหลือนักเรียนเป็นเฉพาะรายกรณีควบคู่กับการให้คำปรึกษาสำหรับการบำบัดยาเสพติดควรมีการบูรณาการกับหน่วยงานด้านการบำบัด/ความมั่นคงและครอบครัว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในแต่ละรูปแบบ เช่น รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะภาษาไทย รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการคิด และรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นต้น

2. ควรมีการวิจัยศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาทักษะทางภาษาไทย ศูนย์วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Science and Mathematics Program : SMP) ศูนย์พัฒนาทางด้านการคิด และศูนย์ส่งเสริมสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

3. ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตต้นแบบที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ชายแดนภาคใต้

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของประชากรของประเทศ ให้เป็นคนดีมีประสิทธิภาพอย่างครบถ้วน การจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะพิเศษอันเนื่องมาจากบริบทของสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นแนวทางสำคัญ ซึ่งควรบูรณาการทั้งหลักการของสังคมและวัฒนธรรม เพื่อจะนำมาซึ่งการยอมรับในหลากหลายของอัตลักษณ์ภาษา ศาสนา และ วัฒนธรรม เป็นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและเครื่องบ่งชี้ความเจริญของประเทศด้วย (สุธีรัช ชูชื่น. 2555 : 124) แต่อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้ที่ผ่านมายังประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้ 1) การไม่ผ่านการประเมินคุณภาพของโรงเรียน ซึ่งจากผลการประเมินคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) พบว่ายังมีโรงเรียนขนาดเล็กอีกจำนวนประมาณ 200 แห่งที่ยังไม่ผ่านการรับรอง อีกทั้งยังมีปัญหาการออกกลางคัน และอัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของระดับประเทศ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำ ซึ่งการทดสอบของสำนักทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าร้อยละ 50 และต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ทั้งนี้ยังรวมถึงนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก็ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทุกวิชา นอกจากนี้ก็ยังพบอีกว่านักเรียนในช่วงชั้นที่ 1 ยังอ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ถึงร้อยละ 30.82 3) ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของครูและบุคลากรทางการศึกษา จากสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นนั้นได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา จะเห็นได้จากโรงเรียนถูกเผาทำลายมากกว่า 200 แห่ง ครูและบุคลากรทางการศึกษาเสียชีวิตและพิการมากกว่า 300 คน โรงเรียนต้องหยุดการเรียนการสอน เฉลี่ยปีละ 30-40 วัน หรือคิดเป็นร้อยละ 20 ของเวลาเรียนทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่นๆ อีกมากมาย เช่น ระบบการเทียบโอนหน่วยกิตสายสามัญกับสายศาสนา ระบบการอุดหนุนเงินในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ความหลากหลายของประเภทโรงเรียนที่ยังขาดความเชื่อมโยงกับการบริการของภาครัฐ เป็นต้น

จากสภาพปัญหาดังกล่าวหากยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนก็จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการศึกษาโดยรวมของประเทศ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นควรมีการศึกษาถึงรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้เพราะการจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ โดยต้องมีมุมมองจากหลายแง่มุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุมมองที่เป็นคนในพื้นที่ และมุมมองของนักการศึกษาที่เข้าใจบริบทของการจัดการศึกษาในท้องถิ่น รวมทั้งการกำหนดเงื่อนไขสำหรับการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ เพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางสำหรับการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สามารถตอบสนองความต้องการของพื้นที่ อันจะไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษา รวบรวม สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข และความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้รูปแบบ เงื่อนไข และความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้ในการจัดการศึกษาได้ต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย
 - 1.1 ข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 1.2 ข้อมูลรูปแบบ เงื่อนไข และความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
 - 2.1 ข้อมูลด้านเอกสารทางวิชาการ ประกอบด้วย บทความวิชาการ งานวิจัย และเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 2.2 กลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 198 คน
 - 2.3 กลุ่มนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 29 คน
 - 2.4 กลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 540 คน
3. ขอบเขตด้านสถานที่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล
4. ขอบเขตด้านเวลาทั้งสิ้น 24 เดือน คือตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2557 – 30 กันยายน 2559

นิยามคำศัพท์การวิจัย

รูปแบบการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้มีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ประกอบด้วย 3 รูปแบบ คือ

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน ซึ่งการศึกษารูปแบบนี้จัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น สามารถจัดการศึกษาในชั้นเรียนหรือเป็นการศึกษาทางไกล

2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาการศึกษา การวัดและประเมินผลโดยคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละบุคคล เช่น การศึกษานอกโรงเรียน การฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ

3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส สามารถศึกษาได้จากบุคคล สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ การศึกษาแบบนี้มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถเลือกเนื้อหาที่สนใจตรงกับความต้องการของตนเองและสามารถศึกษาในเวลาที่ไม่ขัดจากภารกิจอื่นได้ เช่น การฟังบรรยายพิเศษ การศึกษาจากเอกสาร การเยี่ยมชมการสาธิต การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตหรือแหล่งเรียนรู้อื่นๆ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1. บริบทและนโยบายการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 1.1 บริบทเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 1.2 นโยบายในการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 1.3 นโยบายการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 - 1.4 สภาพปัญหาการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ระบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
 - 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต
 - 2.2 การจัดการศึกษาในระบบ
 - 2.3 การจัดการศึกษานอกระบบ
 - 2.4 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย
3. การจัดการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 3.1 สภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 3.2 หลักสูตรการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 3.3 รูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่องอิสลามศึกษา
4. แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนารูปแบบ
5. กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี

1. บริบทและนโยบายการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

1.1. บริบทเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

วันที่ 23 พฤศจิกายน 2549 คณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบในการกำหนดให้จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา (จะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย) และวันที่ 28 พฤศจิกายน 2549 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ชื่อ การจัดการศึกษา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่า “การจัดการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้”

แผนที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ภาพประกอบที่ 1 แผนที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้
ที่มา : (สำนักงานศึกษาธิการภาค 12, 2558 : 13)

5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของภาคใต้และประเทศ โดยมีวัฒนธรรมประเพณีแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ และมีความใกล้ชิดทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมกับประเทศเพื่อนบ้าน

จังหวัดสงขลา

สงขลา ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของภาคใต้ตอนล่าง ระหว่างละติจูดที่ 6.17 – 7.56 เหนือ ลองติจูดที่ 100.01 – 101.06 ตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเล 4 เมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 947 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอ่าวไทย
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี รัฐเคดาห์ และรัฐเปอร์ลิสของประเทศมาเลเซีย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสตูล

มีพื้นที่ 7,393.889 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,853,249 ไร่ มีขนาดใหญ่เป็นลำดับที่ 27 ของประเทศ และใหญ่เป็นลำดับที่ 3 ของภาคใต้ แบ่งเป็น 16 อำเภอ คืออำเภอเมือง เมืองสงขลา อำเภอระโนด อำเภอกะแสสินธุ์ อำเภอสทิงพระ อำเภอสิงหนคร อำเภอกวนเนียง อำเภอรัตภูมิ

อำเภอบางกล้า อำเภอหาดใหญ่ อำเภอนาหม่อม อำเภอจะนะ อำเภอเทพา อำเภอนาทวี อำเภอ
สะบ้าย้อย อำเภอสะเตา และอำเภอคลองหอยโข่ง

จำนวน ศาสนสถาน รวม 876 แห่ง

จำนวน ประชากร ณ เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2557 ทั้งสิ้น 3,686,868 คน แยกเป็นเพศชาย
1,817,576 คน เพศหญิง 1,869,296 คน คิดเป็นสัดส่วน 49.30 : 50.70

จังหวัดสตูล

จังหวัดสตูล เป็นจังหวัดสุดเขตแดนใต้ของประเทศไทยทางชายฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งเป็น
ชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันตก อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 6 องศา ลิปดา และ 7 องศา 2 ลิปดา และเส้นแวงที่
99 องศา 5 ลิปดา และ 100 องศา 3 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 973 กิโลเมตร มีเนื้อที่
ประมาณ 2,807.522 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับ 1,754,701 ไร่ พื้นที่ส่วนที่เป็นเกาะประมาณ 105
เกาะ มีชายฝั่งทะเลยาว 144.80 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง และ
อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอสะเตา และเปอร์ลิส ของประเทศมาเลเซีย

ทิศใต้ ติดต่อกับรัฐเปอร์ลิส และรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับทะเลอันดามัน

ประชากร ณ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557 รวมทั้งสิ้น 312,673 คน แยกเป็นเพศชาย 155,575
คน เพศหญิง 157,098 คน คิดเป็นสัดส่วน 49.76 : 50.24

จังหวัดปัตตานี

จังหวัดปัตตานี ตั้งอยู่ภาคใต้ของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ 1,055 กิโลเมตร มีเนื้อที่
ประมาณ 1,940.36 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,212,723 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัด
ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดอำเภอไทย

ทิศใต้ ติดเขตอำเภอเมืองยะลา อำเภอรามัน จังหวัดยะลา และอำเภอบาเจาะ
จังหวัดนราธิวาส

ทิศตะวันออก ติดอำเภอไทย

ทิศตะวันตก ติดกับเขตอำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

จังหวัดปัตตานี เป็นอาณาจักรที่เก่าแก่และมีความเจริญรุ่งเรืองทำให้เป็นแหล่งศูนย์รวมของ
ประชากรหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา มาตั้งแต่ในอดีต ปัจจุบันเป็นแหล่งชุมชนที่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่น
โดยเฉพาะลุ่มน้ำปัตตานี

จำนวนประชากร ณ เดือนธันวาคม 2557 รวมทั้งสิ้น 686,186 คนแยกเป็นเพศชาย 339,872
คน เพศหญิง 346,314 คน คิดเป็นสัดส่วน 49.53 : 50.47

จังหวัดยะลา

เป็นจังหวัดที่อยู่ใต้สุดของประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 4,521 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,858,116 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา และอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันออก	อำเภอบาเจาะ อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส รัฐเปร์ด ประเทศมาเลเซีย
ทิศใต้	รัฐเปร์ด ประเทศมาเลเซีย
ทิศตะวันตก	จังหวัดสงขลา และรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย

จำนวนประชากร ณ เดือน ธันวาคม 2557 ทั้งสิ้น 511,911 คน แยกเป็นเพศชาย 254,056 คน เพศหญิง 257,855 คน คิดเป็นสัดส่วน 49.63 : 50.37

จังหวัดนราธิวาส

จังหวัดนราธิวาส มีเนื้อที่ทั้งหมด 4,475.43 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,797,143 ไร่ มีประชากร ณ เดือนธันวาคม 2557 จำนวน 774,795 คน เพศชาย 383,850 คน เพศหญิง 390,949 คน คิดเป็นสัดส่วน 49.54 : 50.46 ประชากรจังหวัดนราธิวาสนับถือศาสนาอิสลาม 82% พุทธ 17% ศาสนาอื่นๆ 1% มีมัสยิด 624 แห่ง วัด 70 แห่ง โบสถ์คริสต์ 4 แห่ง (สำนักงานศึกษาธิการภาค 12, 2558 : 13 - 16)

จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ตามที่ปรากฏในแผนที่ประเทศไทยปัจจุบันมีพื้นที่โดยรวมทั้งสิ้นประมาณ 10,936.864 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยพื้นที่จังหวัดปัตตานี 1,940,356 ตารางกิโลเมตร จังหวัดยะลา 4,521.078 ตารางกิโลเมตร และจังหวัดนราธิวาส 4,475.430 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ดังกล่าวมีที่ตั้งห่างจากกรุงเทพมหานครตามทางหลวงแผ่นดินไปทางทิศใต้ที่ตั้งจังหวัดประมาณ 1,000 กิโลเมตร คือเป็นระยะทางจากกรุงเทพฯ ถึงปัตตานี 1,055 กิโลเมตร กรุงเทพฯ ถึงยะลา 1,084 กิโลเมตร และกรุงเทพฯ ถึงนราธิวาส 1,114 กิโลเมตร โดยมีพรมแดนทางบกด้านทิศตะวันตกและด้านทิศใต้ของอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ติดต่อกับรัฐเคดาห์ (Kedah) และรัฐเปร์ค (Perak) ของประเทศมาเลเซียตอนเหนือ จังหวัดยะลาแม้ว่าไม่มีพรมแดนติดต่อกับทะเลแต่เป็นทางผ่านของสายน้ำจากรัฐเปร์คในประเทศมาเลเซียที่ไหลมาบรรจบกับสายน้ำในอำเภอเบตง จังหวัดยะลาของไทยกลายเป็นแม่น้ำปัตตานีและไหลลงสู่ปากอ่าวของแม่น้ำปัตตานี พรมแดนด้านทิศใต้ของอำเภอตากใบ อำเภอสุไหงโก-ลก อำเภอแว้ง และอำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส ติดต่อกับรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย จังหวัดปัตตานีไม่มีพรมแดนทางบกติดต่อกับพื้นที่ของประเทศมาเลเซีย แต่ด้านทิศตะวันออกของจังหวัดปัตตานีติดต่อกับชายฝั่งทะเลของไทย เช่นเดียวกับจังหวัดนราธิวาส ด้วยเหตุที่ดินแดนบางส่วนของจังหวัดยะลาและนราธิวาสติดต่อกับบางรัฐในประเทศมาเลเซียทำให้รัฐบาลไทยและมาเลเซียได้ตกลงจัดตั้งด่านผ่านแดนระหว่างประเทศไทยและมาเลเซียขึ้นถึง 3 ด่าน ได้แก่ ด่านสุไหงโก-ลก และด่านตากใบ จังหวัดนราธิวาส และด่าน เบตง จังหวัดยะลา

ประชากรไทยสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นทายาททางชาติพันธุ์และสืบทอดวัฒนธรรมอันหลากหลายด้วยศาสนา ภาษาและเชื้อสาย กล่าวคือประชากรส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามและใช้ภาษามลายูถิ่นในชีวิตประจำวัน พร้อมกันนั้นมีการใช้ภาษาไทยกลางเป็น

ภาษาที่สอง ซึ่งหากได้มองคนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านลักษณะความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ในภาพกว้าง ก็สามารถแบ่งคนเหล่านี้ได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ มลายู ไทย และจีน หากมองคนกลุ่มดังกล่าวตามความแตกต่างทางศาสนาก็จะแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ศาสนิกที่โดดเด่น คือ มุสลิมหรือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม และพุทธศาสนิกชนหรือผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ

เมื่อประมาณสิบเอ็ดปีที่ผ่านมา คือ ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2546 มีข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่า สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 1,748,681 คน ในจำนวนนี้เป็นคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม รวมทั้งสิ้น 1,386,880 คนและเป็นคนที่ใช้ภาษามลายูในครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 997,637 คน คนกลุ่มนี้เป็นคนไทยโดยสัญชาติที่กำหนดความเป็นตัวตนของตนเองด้วยบริบททางวัฒนธรรมมลายูอิสลาม (Malay Islamic culture) และเรียกตนเองว่า “ออแหมนายู” หรือ “ออแหมมลายู” แปลว่า ‘คนมลายู’ หมายถึงคนเชื้อสายมลายูหรือคนเชื้อสายอื่น ๆ ที่นับถือศาสนาอิสลามและใช้ชีวิตชีวิตอย่างคนมลายู คนเหล่านี้ได้กำหนดกลุ่มตนเองโดยการอิงบริบททางภูมิ-วัฒนธรรมว่าเป็น ‘ไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูสามจังหวัดชายแดนภาคใต้’ หรือ ‘มลายูมุสลิมไทยสามจังหวัดชายแดนภาคใต้’ หรืออย่างที่เรียกกันสั้น ๆ ว่า ‘มุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้’ เป็นต้น มุสลิมกลุ่มนี้เป็นผู้ที่สืบทอดและสืบสานลักษณะความเป็นวัฒนธรรมมลายูที่ตั้งอยู่บนฐานคิดซึ่งถูกกำหนดด้วยกรอบศาสนาอิสลามเป็นหลัก กล่าวคือเป็นวัฒนธรรมมลายู-อิสลามที่เกิดจากการผสมผสานแนวคิดแบบดั้งเดิมตามบรรพบุรุษที่ไม่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลามกับแนวคิดใหม่ตามที่ได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับชาวพลโลกในส่วนอื่นๆ กระบวนการเช่นนี้มีผลทำให้บริบททางวัฒนธรรมมลายูแบบดั้งเดิม (Malay traditional culture) เกิดการพลวัตในลักษณะการทับซ้อนด้วยระลอกคลื่นของวัฒนธรรมชนชาติ (มลายู) วัฒนธรรมอันเนื่องด้วยศาสนา (อิสลาม) วัฒนธรรมแห่งชาติ (ไทย) และวัฒนธรรมต่างชาติอื่นๆ ที่คนมลายูมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ จนกลับกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนหรือความเป็นตัวตน (the self) อย่างที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ส่วนคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธเป็นกลุ่มคนเชื้อสายไทยและจีนโดยส่วนใหญ่ ที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (วัฒนธรรมชนชาติ) อย่างไทยและจีนที่ผสมผสานกับความเป็นสากลนิยมพร้อมกันนั้นได้สะท้อนถึงลักษณะตัวตนที่ยังยึดอยู่กับหลักพระพุทธศาสนา

สำหรับด้านการศึกษาที่รัฐบาลเกือบทุกสมัยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มาโดยตลอด นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการปฏิรูปทางการศึกษาและมีพระบรมราโชบายเกี่ยวกับการขยายการจัดการศึกษาสู่หัวเมือง ส่งผลให้มีการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้เยาวชนไทยในมณฑลปัตตานีในสมัยนั้นได้ศึกษาเล่าเรียน รัฐบาลในสมัยต่อๆมาก็ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการแก้ปัญหาทางการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่องตามลำดับ

1.2 นโยบายในการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

การกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะเห็นได้จากการศึกษา (สมพงษ์ ปานเกล้า 2541. อ้างอิงจาก สายสวาท ปัจวิทย์. 2549) ประกอบกับข้อมูลจากแผนยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษาชายแดนสามจังหวัดภาคใต้เพื่อสร้างสันติสุข ปี 2548-2551 ของกระทรวงศึกษาธิการพอจะสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงนโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ.2411-2549)

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์ภายในประเทศและในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	นโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
พ.ศ. 2411- 2453 (รัชกาลที่ 5)	<ul style="list-style-type: none"> - ปฏิรูปการปกครองแผ่นดินปรับปรุงโครงสร้างปกครอง - ตั้งมณฑลเทศาภิบาลให้ 7 หัวเมือง ขึ้นต่อมณฑลนครศรีธรรมราช (พ.ศ.2493) - ออกข้อบังคับลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 117 กำหนดตำแหน่งผู้ว่าราชการเมือง ยกเลิกเจ้าเมืองทั่วพระราชอาณาจักร (พ.ศ.2441) - ตั้งมณฑลปัตตานี รวม 4 เมือง คือเมืองปัตตานี เมืองสายบุรี เมืองยะลา เมืองนราธิวาส แยกออกจากมณฑลนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2449) 	<ul style="list-style-type: none"> - มีพระบรมราชโองการประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง โดยแต่งตั้งพระราชอาณัติผู้ใหญ่ให้เป็นผู้อำนวยการรับผิดชอบการจัดการศึกษามณฑลต่างๆ รวมถึง 7 หัวเมืองปักษ์ใต้ ใช้วัดเป็นโรงเรียนและพระสงฆ์เป็นครูผู้สอน โดยมุ่งให้ราษฎรเป็นพลเมืองดี มีจิตสำนึกยึดหลักความมั่นคงแห่งชาติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ (พ.ศ.2441) - ยกเลิกตำแหน่งผู้อำนวยการทั่วไปในการจัดการศึกษาในหัวเมือง (พ.ศ.2445) - ปรับแผนการศึกษา พ.ศ.2445 เป็นแผนการศึกษา พ.ศ. 2450 โดยกำหนดนโยบายสำหรับมณฑลปัตตานีไว้ว่าเป็นมณฑลที่ราษฎรนับถือศาสนาที่ต่างออกไป
พ.ศ.2453-2468 (รัชกาล ที่ 6)	<ul style="list-style-type: none"> - ประกาศใช้ พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องถิ่นที่มีนายอำเภอกำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั่วพระราชอาณาจักร (พ.ศ.2457) - กำหนดให้ราษฎรช่วยเหลืองบประมาณด้านการศึกษาเรียกว่า การจ่ายเงินศึกษาพลี - ยุบมณฑลปัตตานี (พ.ศ.2465) - ประกาศหลักรัฐประศาสนนโยบายสำหรับมณฑลปัตตานี 6 ประการ (6 ก.ค. 2466) 	<ul style="list-style-type: none"> - ยังคงนโยบายที่ให้ประชาชนสามารถอ่านเขียนและพูดภาษาไทยได้ต่อจากสมัยรัชกาลที่ 5 - พระราชบัญญัติการประถมศึกษา พ.ศ.2464 มีผลบังคับใช้ มณฑลปัตตานี ถูกกำหนดให้จัดการศึกษาภาคบังคับทุกตำบล - เกิดมีกลุ่มต่อต้านนโยบายรัฐบาลโดยการนำของทวนกู้อับดุลกาเดร์ ขึ้นในปี พ.ศ.2465 - นโยบายจัดการศึกษาเน้นการขยายการศึกษาให้เป็นการศึกษาแห่งชาติ

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงนโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ.2411-2549)

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์ภายในประเทศและในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	นโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
พ.ศ.2468-2478 (รัชกาลที่ 7)	<ul style="list-style-type: none"> - ยกเลิกการปกครองมณฑล (พ.ศ.2469) - รัชกาลที่ 7 เสด็จ อำเภอคอกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี - เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินเป็นระบอบประชาธิปไตย (24 มิ.ย.2475) - ประกาศใช้ พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการแผ่นดินฉบับแรก ยกเลิกผู้ว่าราชการเมือง (พ.ศ. 2476) 	<ul style="list-style-type: none"> - ยังคงหลักรัฐประศาสนโยบายที่รัชกาลที่ 6 ทรงกำหนดไว้ แต่ลดการเน้นให้เด็กมุสลิมพูดภาษาไทยได้โดยให้คงสภาพการดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ทำให้ประชาชนมีความรู้สึก ว่าฝ่าฝืน ศาสนบัญญัติและวัฒนธรรมท้องถิ่น - ไม่เคร่งครัดในการเกณฑ์เด็กให้เข้าเรียนตามกฎหมายและยังคงสภาพภาษามลายูในโรงเรียนประถมศึกษา
พ.ศ. 2475-2481	<ul style="list-style-type: none"> - คณะราษฎรประกาศหลัก 6 ประการสำหรับเป็นแนวทางการบริหารแผ่นดิน - ยุบ เลิกมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ.2476) 	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการศึกษาสำหรับชาวไทยมุสลิมมีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเริ่มปรากฏมากขึ้น มีการประชุมร่วมครั้งแรกระหว่างข้าราชการในท้องถิ่นกับผู้นำทางศาสนาอิสลาม เมื่อวันที่ 25 ม.ค. 2475 ณ จังหวัดปัตตานี ซึ่งคณะรัฐมนตรีเห็นชอบผ่อนผันการหยุดเวลาเล่าเรียนและให้มีการสอนภาษามลายูได้
พ.ศ. 2482-2487	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐบาล จอมพล ป.พิบูล สงคราม ประกาศนโยบาย “รัฐนิยม” จำนวน 12 ฉบับ - นโยบายรัฐนิยมฉบับที่ 10 เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2484 ว่าด้วยการแต่งกายของประชาชนชาวไทย เป็นนโยบายที่ชาวไทยมุสลิม ถือว่ากระทบกระเทือนรุนแรงมาก เพราะบังคับให้ประชาชนต้องแต่งกาย 	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐบาลประกาศนโยบายรัฐนิยมฉบับที่ 9 เมื่อวันที่ 24 มิ.ย. 2483 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมือง กำหนดให้ยกย่องเคารพนับถือภาษาไทยและต้องรู้สึกเป็นเกียรติในการพูดและใช้ภาษาไทย

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงนโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ.2411-2549)

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์ภายในประเทศและในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	นโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
	แบบตะวันตกและทำให้คนไทยมุสลิมรู้สึกว่าคุณกีดกันชาติ	
พ.ศ.2488-2521	<ul style="list-style-type: none"> - มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลถึง 6 คณะ - ตั้งคณะกรรมการการพิจารณาปัญหาการปกครอง 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ.2491) 	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ (24 มี.ค. 2489-1 มิ.ย.2489) รัฐบาลได้เปลี่ยนท่าทีเชิงก้าวร้าวต่อชาวไทยมุสลิมลง นโยบายต่าง ๆ ค่อนข้างผ่อนปรนมากขึ้น เช่น อนุญาตให้โต๊ะครูสอนภาษามลายู ภาษาอาหรับ และศาสนาอิสลามได้ โดยไม่ถือว่าเป็นการขัดกับลักษณะการสอนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2486 เนื่องจากรัฐบาลได้รับการร้องเรียนจากผู้แทนราษฎรชาวไทยมุสลิม - รัฐบาลของ พลตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ (23 ส.ค.2489-30 พ.ค.2490) หะยีสุหลง เบ็ญญ์อับดุลกาเร่ต์ ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีได้เป็นตัวแทนชาวไทยมุสลิมจังหวัดภาคใต้ ยื่นคำขอ 7 ประการต่อรัฐบาล และคณะรัฐมนตรีก็ได้มีมติเห็นชอบคำขอที่ว่า “การจัดการศึกษาในชั้นประถมศึกษาให้มีการศึกษาภาษามลายูตลอด” - รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ.2491-2500) ได้จัดให้มีการสอนภาษามลายูในโรงเรียนประถมศึกษาตามโครงการใช้หลักสูตรพิเศษ สอนภาษามลายูและการศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาและมีการปฏิบัติที่เป็นจริง

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงนโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ.2411-2549)

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์ภายในประเทศและในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	นโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
		<p>- รัฐบาลรักษาการชั่วคราวของนายพจน์ สารสิน 21 ก.ย. 2500 – 26 ธ.ค. 2500 ได้ปรับปรุงการศึกษาของภาคการศึกษา 2 ด้วยการสร้างครูสัมมนา การ และสร้างอาคารประกอบพร้อมติดตั้งโรงพิมพ์ขนาดย่อมที่สามารถพิมพ์หนังสือแบบเรียนได้ 3 ภาษา ภาษาไทย ภาษามลายู ภาษาอังกฤษ</p>
พ.ศ. 2502-2506	<p>- จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (9 ก.พ. 2502 - 8 ธ.ค. 2506) - ตั้งกรรมการพัฒนาภาคใต้ (พ.ศ. 2501) ผลงานสำคัญคือการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์</p>	<p>- รัฐบาลได้พยายามจัดการศึกษาให้ เป็นไปด้วยความราบรื่นโดยมุ่งหวังจะ ให้ชาวไทยมุสลิมสำนึกในความเป็นพลเมืองอย่างแท้จริง และเพื่อบรรลุเป้าหมายความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงภายใน และความเป็นเอกภาพของประเทศไทย</p> <p>- มีมติจากการประชุมเพื่อปรับปรุง ปอเนาะเมื่อวันที่ 17 พ.ย. 2503 ว่าให้มีระเบียบว่าด้วยการปรับปรุงปอเนาะในภาคการศึกษา 2 โดยมีการจดทะเบียนให้มีหลักสูตรและกำหนดเวลาเรียนและกำหนดวิชาที่สอนแบ่งได้เป็นหมวดวิทยาศาสตร์ วิชาภาษาไทย และหมวดวิชาชีพ มีการทดสอบความรู้และให้มีการออกประกาศนียบัตรรวมถึงให้ได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ</p> <p>- ประกาศใช้ระเบียบว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 โดยให้ปอเนาะยื่นขอจดทะเบียนหากจัดการสอนได้ดี</p>

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงนโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ.2411-2549)

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์ภายในประเทศและในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	นโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
		<p>จะได้รับอุดหนุนจากกระทรวงโดยให้ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้วจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรศาสนา วิชาภาษาไทย และวิชาชีพ</p> <p>- มีมติที่ประชุมเมื่อวันที่ 16 เม.ย 2506 ให้เร่งรัดด้านการศึกษาโดยให้เรียนภาษาไทยและใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลักแพร่หลายและให้เร่งรัดงานด้านปอเนาะและสามัญศึกษาซึ่งจะทำให้ราษฎรเข้าใจรัฐบาลยิ่งขึ้น และให้มีการอบรมกวดขันเจ้าหน้าที่ โดยเลือกสรรคนดี ตลอดทั้งพิจารณาด้านสวัสดิการ เช่น มีเบี้ยเลี้ยงเพิ่มเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง</p>
พ.ศ. 2507-2516	<p>- จอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (9 ธ.ค.2506-7 มี.ค. 2512)</p> <p>- ดำเนินการบริหารราชการแผ่นดินใต้กรอบ “แผนพัฒนาภาคใต้” ระยะ 3 ปี (พ.ศ.2507-2509)</p> <p>- ตั้งกองประสานราชการในกรมการปกครองใน พ.ศ. 2507 (พ.ศ.2524 เป็น ศอ.บต.และยุบใน พ.ศ. 2545)</p> <p>- จอมพลถนอมฯ และพลเอกประภาสฯ ถูกโค่นล้มโดยขบวนการ 14 ต.ค. 2516</p> <p>- นายสัญญาฯ เป็นนายกรัฐมนตรีพระราชทาน</p>	<p>- มุ่งพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อให้มีจิตสำนึกความเป็นคนโดยแท้จริง สนับสนุนการปรับปรุงปอเนาะให้จดทะเบียนอย่างทั่วถึง</p> <p>- เร่งรัดปรับปรุงการอาชีวศึกษาทั้งด้านเทคนิคเกษตรกรรมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น</p> <p>- มีมติเห็นชอบเมื่อปี 2509 ว่า ห้ามตั้งปอเนาะขึ้นมาใหม่ หากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ ปอเนาะที่ตั้งอยู่แล้ว บังคับให้ขออนุญาตและจดทะเบียนภายใน 6 เดือน ให้แปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎรให้เสร็จภายใน 3-5 ปี</p> <p>- จัดการศึกษาสำหรับชาวไทยมุสลิมในช่วงเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2</p>

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงนโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ.2411-2549)

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์ภายในประเทศและในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	นโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
		(พ.ศ.2510 - 2514) กำหนดโครงการขยายผลโครงการทดลองการสอนภาษาไทยด้วยวิธีพิเศษและแปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์
พ.ศ. 2516-2535	<ul style="list-style-type: none"> - มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี (1ปี) - ๒.ค. 2518 มีการเดินขบวนประท้วงรัฐบาลที่จังหวัดปัตตานี 	<ul style="list-style-type: none"> - มีนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับชาวไทยมุสลิมเมื่อวันที่ 29 ม.ค. 2519 ว่ารัฐบาลจะให้ความเสมอภาคแก่คนไทยทุกคนทุกกลุ่มทุกศาสนาเท่าเทียมกัน สิทธิพิเศษซึ่งบุคคลบางกลุ่มเคยได้รับจะถูกยกเลิก แต่ให้เข้าเรียนในสถาบันการศึกษาของภาคใต้ - รัฐบาลจะปรับปรุงการศึกษาระดับก่อนมหาวิทยาลัยให้มีคุณภาพสูงขึ้น
พ.ศ. 2519-2523	<ul style="list-style-type: none"> - พล ร.อ.สงัด ฯ ยึดอำนาจ มรว.เสนีย์ ปราโมช ตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี - คณะทหารฯ ปลดนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ตั้งพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี (11 พ.ย. 2520- 21 ๒.ค. 2521), (12 พ.ค. 2521-3 มี.ค.2533) - ประกาศใช้นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อ ม.ค. 2521 	<ul style="list-style-type: none"> - นโยบายในการจัดการการศึกษามุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีความสำนึกในความเป็นคนไทยที่มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ และมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงนโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ.2411-2549)

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์ภายในประเทศและ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	นโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
พ.ศ. 2523 - 2535	<ul style="list-style-type: none"> - พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (3 มี.ค.2523-19 มี.ค.2526, 30 เม.ย 2526-3 ส.ค.2531) - ประกาศใช้คำสั่ง สร. ที่ 8/ 2524 จัดตั้ง ศอ.บต. และ พตท.43 (แทน ศปต และกอ.รสต) - มิถุนายน 2533 มีการชุมนุมที่มีมัสยิดกือเซะ เรียกร้องให้ทางราชการเพิกถอนมัสยิดกือเซะ จากการเป็นโบราณสถาน 	<ul style="list-style-type: none"> - มีนโยบายมุ่งเน้นจะให้การศึกษาเป็นรากฐานของการปกครอง การอาชีพและการพัฒนาชนบท มุ่งเน้นการประสานงานการศึกษาทั้งด้านนโยบายการบริหารและการมอบอำนาจไปสู่ระดับปฏิบัติเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนารูปแบบการประสานงานวิทยาลัย และการจัดการอาชีวศึกษาและปรับปรุงและพัฒนาระบบบริหารการประถมศึกษา - มีการจัดส่งนักศึกษาชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าเรียนต่อมหาวิทยาลัย อุดหนุนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ ส่งเสริมทักษะภาษาไทยสำหรับเยาวชนมุสลิมและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียนปอเนาะ - กำหนดแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยการเร่งรัดจัดการศึกษาทุกระดับ เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ส่งเสริมการศึกษาเพื่ออาชีพทุกระดับ เร่งพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนเร่งพัฒนาและปรับปรุงการบริหารการศึกษาและเร่งรัดให้มีการจัดสวัสดิการและคุ้มครองสวัสดิการครูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ - ปี 2526 โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเปลี่ยนเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตาม พ.ร.บ. โรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงนโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ.2411-2549)

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์ภายในประเทศและ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	นโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
พ.ศ. 2535 – 2544	<ul style="list-style-type: none"> - มีการจัดตั้งรัฐบาลหลายคณะประกอบด้วยรัฐบาลของ นายอานันท์ ปันยารชุน (2534-2535) นายชวน หลีกภัย (2535-2538) นายบรรหาร ศิลปะอาชา (2538-2539) พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (2539-2540) และรัฐบาลของ นายชวน หลีกภัย (2540-2544) - มีมติ เมื่อ 12 ก.ย. 2535 เห็นชอบแผนเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้ - ปี 2538 มีเหตุคนร้ายลอบวางเพลิง 34 โรงเรียนพร้อมกันใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการปฏิรูปการศึกษาและประกาศใช้ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 - โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นสถานศึกษาตามมาตรา 15(1) และ 15(2) ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 - มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
พ.ศ. 2544-2549	<ul style="list-style-type: none"> - พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี (26 ก.พ. 2544 - 19 ก.ย. 2549) - ประกาศใช้คำสั่ง สร.ที่ 123/2545 ลงวันที่ 30 เม.ย. 2545 ยกเลิกคำสั่ง สร.ที่ 8/2524 และ 56/2539 ยุบ ศอ.บต.และ พตท. 43 ตั้งแต่ 1 พ.ค.2545 	<ul style="list-style-type: none"> - ออกระเบียบกระทรวงว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. 2547 เพื่อเปิดโอกาสให้ปอเนาะต่าง ๆ มาจดทะเบียนขึ้นเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะที่ถูกต้องตามกฎหมาย - วางระบบเทียบวุฒิทางการศึกษาจากต่างประเทศ - ส่งเสริมการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคอุตสาหกรรม เพื่อเชื่อมโยงกับการศึกษาต่อและการมีงานทำของเยาวชน - ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย โดยจัดให้มีรายการสถานีโทรทัศน์ในท้องถิ่นเพื่อสื่อสารประชาสัมพันธ์ เป็นภาษามลายูและจีนกลาง

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงนโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ.2411-2549)

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์ภายในประเทศและ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	นโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
		<p>- จัดการวางแผนสร้างเสริมสันติสุขให้ความรู้ และปลูกฝังความรักชาติและเจตคติที่ถูกต้องในสถานศึกษา</p> <p>- ขยายความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศด้านอิสลามศึกษากับมหาวิทยาลัยอัล-ฮัสฮ์ร เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีความเข้มแข็ง ถูกต้องตามหลักศาสนา สามารถเป็นศูนย์กลางของอิสลามศึกษาในภูมิภาค</p> <p>- มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 25 ต.ค. 2548 ให้จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาพหุภุอิน ประจำมัสยิด พ.ศ. 2548 ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทั้งสามจังหวัดให้การรับรองโดยใช้เวลาเรียน 6 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ</p>

จากตารางที่ 1 แสดงนโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2411-2549 และเหตุการณ์สำคัญๆในประเทศและสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เกี่ยวกับนโยบายการศึกษาและการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

นอกจากนั้นศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมการศึกษา ศาสนา ภาษา ศิลปะ พหุวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการศึกษาตามความต้องการที่เหมาะสม นำคุณค่าแห่งศาสนา ภาษา ชาติพันธุ์ รวมทั้งศิลปะ พหุวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นทุนอันทรงคุณค่า สร้างความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงให้กับประเทศ อีกทั้งสนับสนุนส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา พัฒนาสาธารณูปโภค ขั้นพื้นฐานให้กับสถาบันการศึกษาทั้งของรัฐ และเอกชน (แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2556-2557) ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงได้รับการส่งต่อไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงได้มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา

1.3 นโยบายการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นับตั้งแต่การกระจายอำนาจการศึกษาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นับเป็นนโยบายสำคัญที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ระบุให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และฝึกอาชีพตามความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้ามีส่วนร่วมจัดการศึกษาอบรมของรัฐ เจตนารมณ์ดังกล่าวได้ปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ว่า การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิจัดการศึกษาระดับใดระดับหนึ่ง หรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น และให้กระทรวงศึกษาธิการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษารวมทั้งการเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หลังจากนั้นได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดแนวปฏิบัติในการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้เทศบาลเมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และกรุงเทพมหานคร มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษาและให้ถ่ายโอนภารกิจ การให้บริการสาธารณะที่รัฐดำเนินการอยู่ ภายในระยะเวลา 4-10 ปี ซึ่งภารกิจการให้บริการสาธารณะดังกล่าว ครอบคลุมถึงการศึกษาด้วย รวมทั้งกำหนดให้การจัดสรรภาษีอากร เงินอุดหนุน และรายได้อื่นให่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นนอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้คณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำแผนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแผนปฏิบัติการ แผนนโยบายและวัตถุประสงค์ ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2549)

1. การพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา โดยมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) สนับสนุนและดำเนินการให้สถานศึกษาในสังกัดมีความพร้อมในการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายได้อย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และได้ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด โดยการประสาน ร่วมมือ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นและผู้เรียนเป็นสำคัญ

2) ดำเนินการให้มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดอย่างเพียงพอ เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้ตามนโยบายการศึกษาแห่งรัฐ และให้สอดคล้องตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2554 พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2552 และแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตามกรอบการปฏิรูปการศึกษาและให้ได้ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด

2. การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) จัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรในสังกัดอย่างต่อเนื่องให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติงาน เพื่อประโยชน์ต่อหน้าที่ราชการและความก้าวหน้าในการทำงานอาชีพของตน รวมทั้งสนับสนุน ส่งเสริมให้บุคลากรในสังกัดได้เข้ารับการพัฒนาความรู้ ความสามารถสำหรับการปฏิบัติงานในลักษณะที่เป็นวิชาชีพเฉพาะ หรือต้องใช้เทคโนโลยีที่จะต้องมีการฝึกฝนเป็นพิเศษ โดยในระยะแรกอาจใช้งบประมาณของรัฐ หลังจากนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องจัดงบประมาณเพื่อสนับสนุนการศึกษา อบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรของตนอย่างเพียงพอ

2) สนับสนุนสถานศึกษาให้จัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ ที่เน้นทั้งความรู้คู่คุณธรรม และสอดคล้องตามหลักการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้เต็มตามศักยภาพ

3. การปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบอบวิถีชีวิตที่ดีงาม โดยมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) ดำเนินการให้มีแผนงานและโครงการในการปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในวิถีชีวิตที่ดีงาม โดยให้สถาบันในท้องถิ่นที่รับผิดชอบได้เข้ามามีส่วนร่วมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้คนไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความสุข และเป็นสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน

2) ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการศึกษา อบรม และถ่ายทอดศาสนธรรมในสถานศึกษา ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าถึงศาสนธรรมอย่างแท้จริง

3) ส่งเสริมและสนับสนุนสถาบันศาสนาให้มีส่วนร่วมดำเนินการ และจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการศึกษา และการเผยแพร่ศาสนธรรมเพื่อการเสริมสร้างความรู้และศีลธรรมอันดียังความสงบสุขให้เกิดแก่ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น

4) จัดให้มีกิจกรรมยกย่อง เชิดชูเกียรติ และส่งเสริมศาสนบุคคล ได้แก่ พระสงฆ์ผู้นำศาสนา นักบวช ครู คณาจารย์ ผู้นำชุมชนและสถาบันสังคมอื่น ๆ

4. การพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพึ่งพาตนเองและเพิ่มสมรรถนะการแข่งขันในระดับนานาชาติ โดยมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) สนับสนุนให้มีแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีความรู้และเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันและเพื่อการประกอบอาชีพ เพิ่มรายได้ที่มั่นคงของคนและชุมชนท้องถิ่น

5. การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ความรู้ ความคิดความประพฤติกุศลธรรมของคน โดยมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) ส่งเสริม และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาให้บ้าน ชุมชนและสถานประกอบการในพื้นที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน เช่น การจัดตั้งเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ของชุมชน การสนับสนุนเงินทุนโครงการริเริ่มที่มีลักษณะส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม/พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เก็บรวบรวมศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ทัศนกรรมพื้นบ้าน เพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) จัดสรรงบประมาณเพื่อการเรียนรู้ เพื่อให้ทุกคนในชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสได้เรียนรู้ อย่างสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต โดยใช้คุณธรรม เป็นฐาน

3) ส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจอย่าง แท้จริงเกี่ยวกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความได้เปรียบของชุมชนท้องถิ่นเกิดความรักผูกพัน และหวงแหนชุมชน พร้อมที่จะร่วมพัฒนาศักยภาพชุมชนของตนให้เข้มแข็งและเจริญรุ่งเรืองต่อไป

4) สนับสนุนให้มีศูนย์ความรู้ของชุมชนที่สามารถให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ ทั้งใน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อการศึกษา รวมทั้งสนับสนุนความสามารถในการเรียนรู้ภายในชุมชน ต่างๆ มีการพัฒนาบทบาทของห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ตลอดจนการขยายประโยชน์จากศูนย์ทรัพยากร การเรียนรู้ของสถานศึกษาด้วย เช่น เปิดโอกาสให้ใช้สถานที่เพื่อการเรียนรู้ของคนในชุมชน

6. การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และการเรียนรู้ของสังคมไทย โดยมี แนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาความรู้และการเรียนรู้ในทุกด้านอย่างเหมาะสม เพื่อนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ และการพัฒนา คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ท้องถิ่น

2) ส่งเสริม สนับสนุนให้คนในชุมชน ท้องถิ่นสามารถทำวิจัยเพื่อสร้างความรู้จากฐานของ ภูมิปัญญาความรู้ของท้องถิ่น และการแสวงหาความร่วมมือทั้งทางด้านวิชาการและเงินทุนสนับสนุน จากภายนอก เพื่อเป็นการต่อยอดและเพิ่มพูนความรู้ของท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมให้กว้างขวาง และนำมาใช้ ประโยชน์ได้มากขึ้นกว่าเดิม

3) สนับสนุนให้มีการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ โดยการสร้างสรรค์ และประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาความรู้หรือทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อเพิ่มรายได้ของคนในชุมชน

7. การสร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้ และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) สร้างฐานข้อมูลระดับท้องถิ่นที่มีการปรับปรุงข้อมูลอย่างถูกต้อง ทันสมัย และให้ ทุกคนมีความสะดวก รวดเร็วในการเข้าถึงข้อมูล เพื่อเป็นฐานในการสร้างสรรค์และแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ร่วมกัน

2) สร้างความร่วมมือในระดับท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์แลกเปลี่ยนความรู้ที่สามารถใช้ ประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งสนับสนุนให้มีการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อเพิ่มรายได้และ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

8. การส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคมวัฒนธรรม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม บนฐาน ของศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย โดยมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) จัดให้มีแผนงานและโครงการส่งเสริมสถาบันศาสนา และให้ประชาชนในชุมชน เรียนรู้ศาสนธรรมและระบบวิถีชีวิตของตน เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการมีหลักธรรม ประจำใจ

2) จัดให้มีแผนและโครงการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้เห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม มรดกทางด้านศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย เพื่อนำไปสู่การสืบสานและสร้างสรรค์ได้ต่อไป

3) จัดให้มีเวทีประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็น สร้างกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมคิดร่วมทำในการทำนุบำรุงรักษา และอนุรักษ์มรดกด้านศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4) จัดระบบการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความรู้ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และเพิ่มขีดความสามารถให้แก่ประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น ได้ตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการรับผิดชอบและร่วมปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีความรู้และเข้าใจวิธีการที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ประหยัดและคุ้มค่า

9. การจำกัด ลด ขจัดปัญหาทางโครงสร้างที่ก่อให้เกิด และหรือคงไว้ซึ่งความยากจน ด้อยโอกาสและศักดิ์ศรีของคนและสังคมไทย เพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) กำหนดแผนงานและโครงการเพื่อดำเนินการถ่ายโอน การเปลี่ยนผ่านภารกิจจัดการศึกษา ให้ได้ตามเป้าหมายและแนวทางดังกล่าวที่กำหนดตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดนโยบายและมาตรฐานการจัดการด้านการศึกษา การจัดสรรทรัพยากร การกำกับดูแลและตรวจสอบการดำเนินงานรวมทั้งการประสานความร่วมมือระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง

2) กำหนดแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่นที่มีการบูรณาการแผนงานและโครงการพัฒนาด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รวมทั้งแผนงานและโครงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน เพื่อให้มีการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในลักษณะที่เป็นองค์รวม เพื่อขจัดความซ้ำซ้อนและทำให้เกิดการประหยัด โดยเปิดโอกาสให้ประชาชน / องค์กรประชาคม / ภาคเอกชน มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลเพื่อให้มีการพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง

3) กำหนดสัดส่วนรายได้จากภาษีอากร ค่าธรรมเนียม และเงินรายได้ต่าง ๆ ที่จัดเก็บเพิ่มขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการถ่ายโอนภารกิจและงบประมาณในการจัดการศึกษาระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเดียวกัน เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

4) จัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาในสังกัดมีความพร้อมในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของประเทศ

5) จัดระบบข่าวสารข้อมูลที่เป็นต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกคนโดยเฉพาะผู้ยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสเข้าถึงบริการสาธารณะทุกด้านได้อย่างเท่าเทียมกัน

10. การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและการพัฒนาประเทศ โดยมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) สนับสนุนให้มีประชาคมเทคโนโลยีในชุมชนท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงกับประชาคมในระดับภาคถึงระดับประเทศ เพื่อเป็นช่องทางให้บุคคลที่มีความสนใจในความรู้และการเรียนรู้ในสาขาวิชาต่างๆ โดยเฉพาะความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ซึ่งกันและกัน โดยผ่านทางเทคโนโลยีและการสื่อสารต่างๆ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนและระหว่างชุมชน

11. การจัดระบบทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาคนและสังคมไทย โดยมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) พัฒนาศักยภาพทางการเงินการคลังโดยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บและหารายได้ให้เพิ่มขึ้น เพื่อสามารถดำเนินการกิจการจัดการศึกษาได้ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และได้คุณภาพและมาตรฐานตามที่กำหนด

2) ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาทรัพยากรเพื่อการศึกษาของท้องถิ่น

3) จัดสรรเงินเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาของท้องถิ่นให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด

การบริหารแผนสู่การปฏิบัติ : ระดับองค์กรปฏิบัติในท้องถิ่น

การจัดเตรียมและพัฒนากลไกการนำแผนการศึกษาแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ

1) กำหนดกลไกการประสานแผนร่วมกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยจัดให้มีองค์กรทำหน้าที่ในการประสานแผนด้านต่างๆ และทำหน้าที่รับผิดชอบการบริหารแผนในเขตพื้นที่

2) ติดตาม เสนอแนะการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการนำแผนสู่การปฏิบัติ

3) ติดตามและเสนอแนะการปรับระบบการจัดสรรงบประมาณของแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่เน้นผลลัพธ์ของงานในด้านปริมาณคุณภาพและผลผลิต

4) ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในกระบวนการของแผนให้กับเจ้าหน้าที่และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับทั้งด้านการบริการแผนและการนำสู่การปฏิบัติ

5) พัฒนาระบบการสื่อสารภายในเขตพื้นที่ เพื่อให้ทุกฝ่ายที่รับผิดชอบการนำแผนไปปฏิบัติมีความเข้าใจในสาระของแผนอย่างชัดเจนและสอดคล้องกัน โดยจัดให้มีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์แผนในระดับเขตพื้นที่ ทำหน้าที่วางเครือข่ายข้อมูลข่าวสารเพื่อแลกเปลี่ยนและเผยแพร่ภายใน และระหว่างองค์กรให้มีความถูกต้อง คล่องตัว และรวดเร็ว

6) กำหนดแนวทางการประชาสัมพันธ์ให้ทุกองค์กรในเขตพื้นที่รับรู้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการนำแผนสู่การปฏิบัติผ่านสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

7) กำหนดภารกิจของงาน เกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติงานกำหนดกรอบงาน เพื่อให้ทุกฝ่ายที่ร่วมรับผิดชอบได้เข้าใจอย่างชัดเจน

8) กำหนดรูปแบบและวิธีการกำกับ ตรวจสอบ และประเมินการปฏิบัติงานที่ไม่ซับซ้อน เพื่อนำผลไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติ และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ตรวจสอบได้โดยง่าย

จะเห็นได้ว่านโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษมากกว่าท้องถิ่นอื่น ๆ ทั้งในแง่ของความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ การเป็นดินแดนที่เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับอิสลามที่อีกทั้งมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม โดยส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายมลายูซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม ด้วยลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่น ๆ รัฐบาลจึงให้ความสำคัญและกำหนดให้จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจที่ต้องดำเนินนโยบายในการพัฒนาและแก้ปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา ด้านความปลอดภัย แม้ว่ารัฐบาลจะได้ใช้ความพยายามในการแก้ปัญหาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการกระจายอำนาจสู่การปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้ามามีสำคัญต่อการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณภาพอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาในพื้นที่ยังคงมีปัญหา อุปสรรคหลายประการ ซึ่งจะเกิดผลกระทบต่อคุณภาพจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดในลำดับต่อไป

1.4 สภาพปัญหาการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ก่อนจะกล่าวถึงสภาพปัญหาการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำเป็นต้องทราบถึงสภาพปัญหาการจัดการศึกษาระดับชาติ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 30 – 35) ได้สรุปปัญหาวิกฤติเกี่ยวกับการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

1. สัดส่วนของประชากรวัยทำงานและสูงอายุในอนาคตจะเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่ปัจจุบัน พบว่าคุณภาพการศึกษาของประชากรไทยโดยเฉลี่ยต่ำลง ซึ่งไม่อาจตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างเต็มที่

2. ภาวะทุพโภชนาการและการขาดแคลนอาหาร มีผลทำให้เด็กปฐมวัยและวัยการศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในอัตราเสี่ยงของการเกิดภาวะทุพโภชนาการถึง 4.5 ล้านคน จากจำนวน 8 ล้านคน หรือร้อยละ 64.5 ภาวะดังกล่าวมีผลทางลบต่อพัฒนาการทางสมองและการเรียนรู้ของเด็กไทย

3. ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจทำให้อัตราการว่างงานสูงขึ้น คนตกงานมากขึ้น การปรับ เปลี่ยนอาชีพเพื่อให้มีงานทำเป็นไปได้ยาก เนื่องจากแรงงานไทยมีการศึกษาค่อนข้างต่ำ และขาดทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน

4. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุของปัญหาความขัดแย้งในสังคม และการพัฒนาประเทศไม่ยั่งยืน

5. กฎ กติกา และระเบียบใหม่ๆ ที่มาพร้อมกับโลกาภิวัตน์ และการรวมกลุ่มของชุมชนนานาชาติ ส่วนหนึ่งนำมาซึ่งความเสียเปรียบ และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

6. ความขาดแคลนงานวิจัยและพัฒนาที่สร้างและพัฒนาฐาน “ความรู้และการเรียนรู้” ของประเทศ ก่อให้เกิดการพึ่งพิงจากภายนอกในระดับสูง รวมทั้งความอ่อนแอทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเหตุของความด้อยศักยภาพในการแข่งขันในเวทีโลก

7. การเสริมความรู้และสร้างจิตสำนึกในเรื่องความเป็นประชาธิปไตย ความรักชาติและค่านิยมไทยตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศของประชาชนตามกระบวนการพัฒนาทางการเมืองยังทำได้ไม่เต็มที่

8. ความเสื่อมถอยทางด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามระบบวิถีชีวิตที่ดีงามของคนไทย

9. การละเลยไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยและการถูกรบงำโดยวัฒนธรรมต่างชาติ

10. ปัญหาสังคม ได้แก่ ความยากจน ยาเสพติด ครอบครัวแตกแยก อาชญากรรม และการทารุณกรรมต่อเด็กและเยาวชนทวีความรุนแรงขึ้น อันเนื่องมาจากการมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบมหภาค ละเลยการพัฒนาแบบสมดุลด้านสังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม นำไปสู่ความขัดแย้งและความไม่เป็นธรรมในสังคม

11. การให้บริการการศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่สามารถสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการเข้ารับบริการการศึกษาได้อย่างทั่วถึง อันเนื่องมาจากการขาดรูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลาย ทั้งในเรื่องหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนซึ่งไม่สามารถสนองต่อวิถีชีวิตและความต้องการของเด็กด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของสถานศึกษาที่อยู่ห่างไกลของผู้เรียน ภาวะความยากจน ยาเสพติด ความเจ็บป่วยของกลุ่มเด็กวัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน

12. การจัดการอาชีวศึกษาและการศึกษาอบรมวิชาชีพยังขาดศักยภาพและความคล่องตัวในการดำเนินงาน มีความล่าช้าในการบริการ คำนึงถึงความพร้อมของผู้จัดมากกว่าความต้องการของตลาดแรงงานและผู้เรียน

13. การศึกษาระดับอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังจัดได้ไม่มาก ความหลากหลาย ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานที่จำเป็นในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการขาดแคลนกำลังคนทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในบางสาขาวิชา เช่น ปรัชญา ภาษาศาสตร์ การอนุรักษ์งานทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม การเพิ่มโอกาสให้กับเยาวชนที่ยากจน ได้เข้าเรียนระดับอุดมศึกษาในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นเป็นไปได้ยาก เนื่องจากระบบการสอบคัดเลือกยังเป็นระบบแพ้คัดออก

14. การศึกษานอกระบบยังจัดได้ไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรและสภาพความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การเชื่อมโยงและเทียบโอนผลการเรียนระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยยังทำได้น้อย ขาดการส่งเสริม สนับสนุนให้ภาคเอกชน ชุมชน ประชาชน และสถาบันทางสังคมในการจัดการศึกษานอกระบบเท่าที่ควร

15. การศึกษาตามอัธยาศัยในปัจจุบันยังไม่สามารถสร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาการเรียนรู้ได้ เนื่องจากแหล่งการเรียนรู้ยังไม่เพียงพอ และไม่กระจายอย่างทั่วถึง กิจกรรมด้านโทรคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศส่วนใหญ่ยังเป็นบริการเชิงพาณิชย์ ให้ข่าวสารข้อมูล และความรู้ เพื่อบันเทิงและธุรกิจมากกว่าการพัฒนาการเรียนรู้ของคนและสังคม

16. การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและกระจายความรู้สู่สถานศึกษา ชุมชน และสังคมไทยยังทำได้ไม่มากเท่าที่ควร อันเนื่องด้วยปัญหาด้าน

งบประมาณ ข้อจำกัดทางด้านความรู้ ความสามารถของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

17. มีปัญหาการขยายโครงสร้างพื้นฐานด้านสื่อทุกประเภทไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่และกลุ่มประชากรทั่วประเทศ การนำเสนอเนื้อหาสาระส่วนใหญ่เป็นการให้ข่าวสาร ข้อมูลเรื่องทั่วไป และมุ่งเน้นความบันเทิงเป็นหลัก ขาดความรู้ด้านวิชาการที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ทั้งทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสังคมศาสตร์ ที่เอื้อต่อการเสริมปัญญา แนวคิด และการพัฒนาศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมของประชาชน

18. คุณภาพการศึกษาของไทยมีมาตรฐานค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาของอีกหลายประเทศในระดับเดียวกัน เด็กและเยาวชนไทยยังไม่ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ความสามารถทางวิชาการโดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษา และคอมพิวเตอร์ ยังไม่ได้มาตรฐาน ขาดการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น การใฝ่รู้ใฝ่เรียน การคิด การวิเคราะห์ และใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา ความมีระเบียบวินัย และความซื่อสัตย์ เป็นต้น นอกจากนี้วิธีการสอนของครูยังใช้วิธีการบอกความรู้โดยยัดยัดวิชาเป็นที่ตั้ง ไม่ยึดผู้เรียนเป็นที่ตั้ง ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเผชิญและแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้

19. ความด้อยคุณภาพมีเหตุปัจจัยมาจากความบกพร่องและความด้อยคุณภาพของปัจจัยการผลิตด้านครู หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล ขาดระบบการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้ปกครองของผู้เรียน

20. แม้ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา จะเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา แต่วิชาชีพครูไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร สถานภาพและภาพลักษณ์ของครูตกต่ำในสายตาของสังคม อันเนื่องจากขาดการส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพครูที่มีคุณภาพทั้งด้านการผลิต การพัฒนา การบริหารงานบุคคล เงินเดือน ค่าตอบแทน การยกย่องเชิดชูเกียรติ และการดูแลครูให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพ

21. ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมการผลิตครู และพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจ พฤติกรรมกลุ่มเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

22. พระภิกษุ สามเณร นักบวช และผู้นำศาสนา ยังไม่ได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาให้เป็นผู้สอนและเผยแพร่ศาสนธรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และกลมกลืนกับวิถีชีวิตของแต่ละศาสนา ตลอดจนการดำเนินการกิจกรรมด้านศาสนายังคงเน้นพิธีกรรมมากกว่าการเน้นด้านหลักธรรม ที่มุ่งให้ศาสนิกชนได้เข้าใจ และเข้าถึงแก่นแท้ของศาสนาได้อย่างแท้จริง

23. กระบวนการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ยังขาดการบูรณาการระหว่างความรู้ ความเข้าใจ วิชาสามัญกับด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม การเรียนการสอนจึงอยู่ในลักษณะแยกออกจากวิถีชีวิตที่แท้จริงที่มนุษย์พึงเรียนรู้ด้วยระบบของความรู้คู่คุณธรรม

24. ขาดเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษา มีการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ สถานศึกษาขาดความคล่องตัวในการบริหารจัดการอย่างอิสระ ขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน และองค์กรต่างๆ ในสังคม

25. ขาดการระดมทรัพยากรและการลงทุนจากส่วนต่างๆ ของสังคมเท่าที่ควรขาดการติดตาม ตรวจสอบการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

26. บทบาทของสถาบันและบุคลากรทางศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนาถูกลดบทบาทด้าน การศึกษาลง สถาบันศาสนาซึ่งเคยเป็นพลังสำคัญและแหล่งการเรียนรู้ การฝึกอบรมของกุลบุตร กุลธิดาของศาสนิกชนได้รับการยอมรับในฐานะที่พึ่งทางใจลดน้อยลง

27. การเรียนการสอนวิชาศาสนาในสถานศึกษายังมีปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ คือ ขาดความเอาใจใส่จากผู้บริหารการศึกษา ขาดครูเฉพาะทาง ครู คณาจารย์ พระภิกษุ และบุคลากร ศาสนาซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจและวิธีการถ่ายทอดศาสนธรรม และการเรียน การสอนด้านศาสนา การเรียนการสอนศาสนาจึงเป็นเรื่องที่เข้าใจยากสำหรับผู้เรียน ตลอดจนขาดสื่อ และอุปกรณ์การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียน นอกจากนี้ยังขาดความ ต่อเนื่องการเรียนการสอนวิชาศาสนาจากระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่การศึกษาระดับอุดมศึกษา

28. แม้ทรัพยากรของสถาบันศาสนามีเป็นจำนวนมาก แต่ก็นำมาใช้เพื่อการพัฒนาคนและ สังคมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมน้อยเกินไป ยังคงเน้นถาวรวัตถุมากกว่าประโยชน์เพื่อการพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรมของประชาชนอย่างแท้จริง

29. สังคมไทยตกอยู่ในสังคมวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ค่านิยมถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่า ส่วนรวม ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ประกอบกับคนไทยจำนวนมากยังขาด ความสามารถในการกลั่นกรอง และเลือกใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมต่างชาติที่หลากหลายซึ่งเข้ามา พร้อมกับเทคโนโลยีสารสนเทศ และสื่อบันเทิงต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน และมีเหตุผลนำไปสู่การครอบงำ ทางวัฒนธรรมและเร่งให้เกิดพฤติกรรมบริโภคนิยม ส่งผลให้วิถีชีวิตในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่าง รวดเร็ว เกิดปัญหาศีลธรรมเสื่อม และปัญหาทางสังคมต่างๆ ตามมา

30. ศิลปะและประเพณีแสดงเอกลักษณ์ของชาติยังไม่ได้รับการสืบสานอย่างพอเพียงเพื่อ ความยั่งยืน ให้ทรงคุณค่าเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทุกคน

31. ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยรวมทั้งศิลปะไทยที่ทรงคุณค่าถูกละเลยผู้ทรง ภูมิปัญญาไม่ได้รับการดูแลและยกย่องจากสังคมให้อยู่อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี

32. การบริหารและการจัดการด้านศิลปะและวัฒนธรรมขาดประสิทธิภาพ ยังไม่สามารถ ดูแลรักษาศิลปะและวัฒนธรรมให้ทรงคุณค่าอย่างเป็นมาในอดีต ในขณะเดียวกัน การสร้างสรรค์และ การพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรมไทยยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เกิดผลสำเร็จเท่าที่ควร รวมทั้งศิลปินยัง ไม่ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนอย่างเหมาะสมเพื่อให้กำลังใจในการสร้างสรรค์ให้มีผลงานที่มีคุณค่า ต่อไป

33. การจัดการพลศึกษาและการกีฬาที่ผ่านมา ยังมีปัญหาทั้งในด้านของโครงสร้างและ เนื้อหาของหลักสูตร การบริหารจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งงบประมาณสนับสนุน

ในส่วนของสภาพปัญหาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น พบได้จากการศึกษา ของ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2552) ที่ได้ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบไปด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสตูล และ 4 อำเภอ จังหวัด สงขลา คือ สะบ้าย้อย นาทวี เทพา และ จะนะ ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการแบบผสม ประกอบด้วย การศึกษาและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group)

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวน 7 คน การสำรวจระดมความคิดเห็นโดยใช้แบบสอบถาม และการนำเสนองานวิจัยฉบับร่างในที่ประชุมผู้เกี่ยวข้อง และนำการวิพากษ์ วิจารณ์รายงานวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน อย่างไรก็ตามการวิจัยในครั้งนี้มีข้อจำกัดในการเก็บข้อมูล สามารถสรุปประเด็นปัญหาที่สำคัญได้ 9 ด้าน ได้ดังนี้

1. ด้านความปลอดภัย

ปัญหาด้านความปลอดภัยส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์นักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อมเนื่องจากผู้เรียนมีเวลาเรียนไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเพราะต้องปิดโรงเรียนบ่อยครั้งและถึงแม้ในช่วงเปิดเรียนเวลาในการจัดการเรียนการสอนก็น้อยกว่าปกติเพราะการเดินทางไป-กลับโรงเรียนของครูอยู่ในช่วงเวลาประมาณ 09.30-14.30 นาฬิกา ตามที่หน่วยความปลอดภัยกำหนดให้เข้า-ออกจากพื้นที่ ประกอบกับนักเรียนไม่มีโอกาสเรียนเสริมหรือเรียนเพิ่มเติมได้เหมือนกับนักเรียนในพื้นที่อื่นๆ สถานที่เรียนขาดความพร้อม สื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนมีไม่เพียงพอ ความรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และทำให้ครูที่มีประสบการณ์สูงๆ ย้ายออกนอกพื้นที่ครูที่บรรจุใหม่เข้าไปเป็นพนักงานราชการมีประสบการณ์น้อยครูที่มีขีดความสามารถจากภูมิภาคอื่นๆ มีความหวาดกลัวไม่กล้าสมัครเข้าไปสอนในพื้นที่ การเดินทางเข้าไปนิเทศติดตาม ประเมินผลทำได้น้อยมาก การที่หน่วยบริหารไม่สามารถเข้าถึงโรงเรียนจึงนำมาสู่ผลกระทบที่รุนแรงทั้งในด้านความมั่นคงและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา

2. ด้านความไม่เข้าใจตรงกัน

ความไม่เข้าใจตรงกันระหว่างภาครัฐกับชุมชนและสถาบันการศึกษาเอกชนในพื้นที่โดยฝ่ายรัฐมักมองโรงเรียนเอกชนในแง่ลบ ทำให้ประเด็นที่จะส่งเสริม สนับสนุนไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน บางครั้งรัฐบริหารด้วยความระแวงมากกว่าส่งเสริม ในส่วนของชุมชนและท้องถิ่นบางครั้งแปลความเจตนาของรัฐบาลไม่ตรงสภาพ มองว่าการดำเนินการของรัฐมักมีวาระซ่อนเร้น เช่น การกำหนดให้มีหลักสูตรสองภาษามีนโยบายที่จะทำให้ภาษามลายูถิ่นหมดไปจากประเทศไทย และการเข้าไปสนับสนุนส่งเสริมสถาบันการศึกษาของท้องถิ่นเป็นการเข้าไปแทรกแซงการจัดการศึกษาโดยชุมชน

3. ด้านความเชื่อ ค่านิยม

ความเชื่อ ค่านิยมตามวิถีชีวิตของมุสลิมในการเล่าเรียนศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่ในทุกๆ ด้าน รวมถึงด้านการศึกษา ซึ่งในทัศนะของอิสลาม มุสลิมที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่ยึดมั่นกับหลักคำสอนของอิสลามเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและการรู้จักศาสนาควรจะต้องผ่านกระบวนการศึกษา ซึ่งต้องเป็นการศึกษาด้านอิสลามที่มีความเข้มข้น มีคุณภาพและเป็นการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตตามวิถีทางศาสนาได้อย่างเคร่งครัด ประกอบกับความเชื่อของผู้ปกครองที่ว่า เป็นการไม่สมควรหากส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนของรัฐซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนรวมกันระหว่างนักเรียนชายและหญิง มีการจัดกิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมของชาวพุทธไม่มีวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นมุสลิมจะกระทบต่อความเชื่อทางศาสนาอิสลาม ด้วยสาเหตุนี้ผู้ปกครองจึงนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการแบ่งแยกระหว่างนักเรียนไทยพุทธและนักเรียนไทยมุสลิม

4. ด้านการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

ตลอดเวลาที่ผ่านมา นโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกผูกไว้กับตัวบุคคล และมักจะเปลี่ยนแปลงตามการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงของบุคคลเหล่านี้ และแนวทางการปฏิบัติงานไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายทำให้ผู้ปฏิบัติสับสน และเมื่อมีการนำนโยบาย แผนงาน มาตรการไปสู่การปฏิบัติเพียงแต่ประเมินว่าได้ทำแล้ว แต่ขาดการวิเคราะห์ประเมินถึงสิ่งที่ทำว่ามีคุณภาพ หรือเกิดผลตามเป้าหมายหรือไม่

5. ด้านความเหลื่อมล้ำระหว่างครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามกับโรงเรียนรัฐ

การสนับสนุน ส่งเสริมครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งสอนในพื้นที่เสี่ยงภัยและสอนนักเรียนไทยเช่นเดียวกัน มีความเหลื่อมล้ำกันระหว่างครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามกับครูในโรงเรียนของรัฐ ทั้งในด้านเงินเดือน สวัสดิการ ค่าตอบแทน การพัฒนาตนเอง โดยครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ได้รับเงินเดือนไม่ตรงตามวุฒิ ไม่ได้รับเงินวิทยฐานะและเงินค่าเสี่ยงภัย

6. ด้านการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสถาบันอุดมศึกษาอยู่ในทุกจังหวัด ซึ่งหากพิจารณาจากจำนวนสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่น่าจะเพียงพอ แต่ยังคงขาดโปรแกรมหรือหลักสูตรที่สนองต่อความต้องการของผู้เรียน จึงมีนักเรียนในพื้นที่จำนวนไม่น้อยที่ไปเรียนต่อในต่างพื้นที่หรือต่างประเทศ โดยเฉพาะคณะหรือสาขาเกี่ยวกับอิสลามศึกษาด้านต่างๆ ยังให้บริการไม่เพียงพอแก่นักเรียนที่ปีหนึ่งๆ จบด้านศาสนา มากกว่าจำนวนที่รับได้ นักเรียนที่จบสายศาสนาจึงไม่มีที่เรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาอิสลามในประเทศเนื่องจากมีที่นั่งไม่เพียงพอ อีกทั้งคุณภาพด้านอิสลามศึกษายังอาจไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากชุมชนเพียงพอนอกจากนี้ยังมีอุปสรรคเรื่องการขาดครู อาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถในการสอนเนื่องจากปัญหาด้านความปลอดภัยและนักเรียนที่สอบเข้าเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาได้มีพื้นฐานความรู้วิชาสามัญไม่เพียงพอจะศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างมั่นใจ

7. ด้านการแบ่งแยกของนักเรียนชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม

การจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษาเป็นช่วงที่นักเรียนไทยมุสลิมส่วนมากเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐบาล ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาที่นักเรียนไทยพุทธและนักเรียนไทยมุสลิมมีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันในโรงเรียน แต่เมื่อถึงระดับมัธยมศึกษาในขณะที่นักเรียนไทยพุทธเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐหรือโรงเรียนเอกชนทั่วไป นักเรียนไทยมุสลิมส่วนใหญ่จะย้ายไปเรียนที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเนื่องจากการเรียนการสอนวิชาศาสนาที่เข้มข้นกว่า ส่งผลให้เด็กนักเรียนทั้งสองกลุ่มเริ่มแยกออกจากกันและอาจแยกจากกันอย่างสิ้นเชิงในที่สุดเมื่อถึงระดับอุดมศึกษาเมื่อนักเรียนไทยมุสลิมเลือกเรียนในสถาบันอุดมศึกษาอิสลามที่มีในประเทศ ส่วนนักเรียนไทยพุทธเลือกเรียนในสถาบันอุดมศึกษาทั่วไปที่มีอยู่หลากหลายทั้งในและต่างพื้นที่

8. ด้านการขาดหน่วยงานบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนโดยตรงในพื้นที่

การมอบอำนาจให้เขตพื้นที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนในพื้นที่ ตามคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ที่ 7/2551 เรื่องมอบอำนาจให้ผู้อำนวยการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เจตนาเพื่อให้การปฏิบัติราชการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมสนับสนุนการจัด

การศึกษาโรงเรียนเอกชนอย่างมีคุณภาพและสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจ จึงมอบอำนาจให้ผู้อำนวยการสำนักเขตพื้นที่การศึกษาทุกเขต ยกเว้นผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในกรุงเทพมหานครปฏิบัติหน้าที่ผู้อนุญาตตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2550 และมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด สภาพการดำเนินการตามคำสั่งดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้กำหนดให้มีบุคลากรในกลุ่มการศึกษาเอกชน แต่ละเขตพื้นที่การศึกษาเขตละ 5 คน แต่มีจำนวนผู้ปฏิบัติงานจริงยังไม่เพียงพอ และการฝากภาระการสนับสนุน ส่งเสริมโรงเรียนเอกชนให้เขตพื้นที่การศึกษาช่วยดูแล อาจไม่เหมาะสมสำหรับบริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เพราะลักษณะของโรงเรียนเอกชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความหลากหลาย และส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและมีจำนวนค่อนข้างมากกว่าพื้นที่อื่นๆ ประกอบกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในพื้นที่เองมีภาระงานมาก และก็มีบุคลากรในกลุ่มสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ไม่เพียงพอในการดูแลโรงเรียนเอกชน ถึงแม้สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนดให้มีอัตรากำลังบุคลากรในกลุ่ม สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน แต่ละเขตพื้นที่การศึกษาเขตละ 5 คน แต่ส่วนใหญ่มีประมาณ 3 คนและบางเขตพื้นที่เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานยะลา เขต 3 ไม่มีบุคลากรในกลุ่มดังกล่าวเลย ทำให้การดูแลโรงเรียนเอกชนซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ และส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง

9. ด้านการประเมินโดยใช้มาตรฐานเดียว

การประเมินต่างๆ ของรัฐใช้มาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศก่อให้เกิดปัญหาเพราะบริบทต่างกัน การประเมินในบริบทที่แตกต่างควรใช้วิธีการที่แตกต่าง ควรมีเกณฑ์ส่วนกลางและเกณฑ์สำหรับแต่ละบริบทตามความเหมาะสม โดยเฉพาะในบริบทชายแดนภาคใต้ซึ่งประชาชนมากกว่าร้อยละ 80 นับถือศาสนาอิสลามและมีวิถีชีวิตแบบมุสลิม การใช้ชีวิตในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนักเรียนก็มีวิถีชีวิตแบบมุสลิม เกณฑ์บางอย่างที่ใช้ประเมินจึงไม่มีความเหมาะสม อีกทั้งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมาตรา 15(1) ส่วนใหญ่ยังขาดความพร้อม ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ยังไม่จบปริญญาตรีและส่วนใหญ่ขาดความรู้เรื่องการบริหารจัดการ ประกอบกับรัฐบาลยื่นมือเข้าไปช่วยสนับสนุนส่งเสริมได้ไม่กี่ปี โรงเรียนเพิ่งตื่นตัวได้ไม่กี่ปีก็ให้ สมศ. เข้ามาประเมินโดยใช้เกณฑ์เดียวกันกับโรงเรียนอื่นๆ ที่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น บรรจง พำรุ่งสง (2550) ศึกษานโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2540 – 2550 พบว่า 1) ปัจจัยที่มีผลต่อนโยบายการศึกษาของรัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการศึกษา คือ ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ ปัจจัยด้านความมั่นคง ปัจจัยด้านการศาสนา และวัฒนธรรม และปัจจัยด้านการบริหารราชการ ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติการศึกษาต้องคำนึงปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวจึงจะสอดคล้องกับการดำเนินการศึกษาในพื้นที่อย่างสัมฤทธิ์ผลได้ในอนาคต 2) ด้านนโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่มีต่อสังคมท้องถิ่นภาคใต้ในลักษณะการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนภาคใต้ พบว่า การจัดการศึกษาที่ผ่านมารัฐเน้นการจัดการศึกษาจากนโยบายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติทั้งฉบับ พ.ศ. 2542-2545 นับเป็นนโยบายที่มุ่งหวังการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ สำหรับพื้นที่ชายแดนภาคใต้ได้มีการสร้างยุทธศาสตร์การศึกษาที่เป็นไปตามแนวพระราชบัญญัติ

ดังกล่าว และควรนำมาสร้างนโยบายที่เหมาะสมกับสภาวการณ์ในท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น 3) ด้านผลทางนโยบายการศึกษาของรัฐบาล พบว่า รัฐได้ประสบผลสำเร็จส่วนหนึ่งคือ ด้านการขยายโอกาสทางการศึกษาแต่ยังต้องสร้างกรอบการดำเนินการให้เข้ากับสภาวการณ์ท้องถิ่น รวมทั้งการปรับปรุงประสิทธิภาพระบบการบริหารการศึกษา หลักสูตรการศึกษาและการพัฒนาบุคลากรที่นับว่าเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการจัดการศึกษาชายแดนภาคใต้ให้ชัดเจนมากขึ้น และ 4) ด้านประมวลแนวทางการจัดการศึกษาภาคคนนโยบายสำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันและอนาคต พบว่า รัฐควรมีนโยบายการสร้างยุทธศาสตร์ใหม่ที่สามารถพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นในลักษณะที่เหมาะสมกับบริบทสังคมวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาทุกมิติของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง บนพื้นฐานสันติวิธี การเรียนรู้เพื่อเข้าใจการดำรงอยู่ของประชาคมทั้งระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และมีมิติของการดำรงอยู่ในสังคมนานาชาติได้อย่างสันติ

จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่านโยบายการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังต้องเน้นให้มีการกระจายอำนาจและสอดคล้องกับบริบทของความหลากหลายในท้องถิ่น ดังนั้นจึงมีการศึกษาถึงรูปแบบการศึกษาต่างๆที่สามารถนำมาปรับใช้ในการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจะขอเสนอตามลำดับต่อไป

สาธิต อภัยโรจน์ (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับจังหวัดในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) : กรณีศึกษา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดสงขลา สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ได้มติเป็นเอกฉันท์ในการประชุมปฏิบัติการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยกำหนดให้มีการเพิ่มเติมจากแผนปฏิบัติการหลัก ซึ่งมียุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนอยู่ 7 ยุทธศาสตร์

1. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ
2. ยุทธศาสตร์พัฒนาทักษะชีวิตเด็กและเยาวชนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม
3. ยุทธศาสตร์ปกป้องและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเด็กและเยาวชน
4. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการยกระดับเด็กและเยาวชนเพื่อก้าวสู่ระดับสากล
5. ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมของเด็กและเยาวชน
6. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมให้เยาวชนดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างพึ่งพาตนเอง
7. ยุทธศาสตร์พัฒนาองค์ความรู้ และส่งเสริมงานวิจัยด้านเด็กและเยาวชน

ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดกิจกรรมและโครงการที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวปรากฏในแผนปฏิบัติการหลัก พ.ศ. 2548 – 2550 ตามนโยบายเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2545 และแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว พ.ศ. 2545 – 2554 ซึ่งทุกจังหวัดได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

2. ระบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การจัดกระบวนการทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการจัดการการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษานอกระบบ (Non - Formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) โดยมุ่งผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง (สืบค้นเมื่อ 6 เมษายน 2559, จาก [www.kruinter.com / file/62820150822224256.\(kruinter.com\).pdf](http://www.kruinter.com/file/62820150822224256.(kruinter.com).pdf)).

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2552) กล่าว สถานที่ต่างๆ รอบๆ ตัวเราเป็นสถานที่ที่จะให้ความรู้แก่เราได้ตลอดเวลา เป็นแหล่งที่มีความรู้อย่างมหาศาล อยู่ที่ว่าเรามีโอกาสได้เข้าสู่สถานที่ที่จะให้เราได้เรียนรู้ได้อย่างไร แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแหล่งที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ตามศักยภาพและโอกาส ตามความสามารถ

กุลิดา ทักชนพิทักษ์ (2554) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นพฤติกรรมของผู้เรียนในการพัฒนาตนเองที่จะเรียนรู้ ได้รับความรู้ และสามารถเรียนรู้ได้สูงสุด ได้ตลอดเวลา และทุกสถานที่ ด้วยความตั้งใจและไม่ตั้งใจในทุกแหล่งการเรียนรู้ทั้งจากโรงเรียน บุคคล ครอบครัว หรือหน่วยงานอื่นๆ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงการศึกษามาในปัจจุบัน แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตมิใช่เรื่องใหม่ แต่มีมานานแล้วในคัมภีร์อัลกุรอานมีคำสอนว่าบุคคลพึงเรียนรู้ตั้งแต่ในเปลถึงหลุมฝังศพ (From cradle to grave) หรือจากครรภ์มารดาถึงสูสาน (From womb to tomb) คอเมนิอุส (Comenius) นักศึกษาในสมัยนั้นได้พูดถึงรายละเอียดของกระบวนการศึกษาตลอดชีวิตว่าควรจัดให้มีโรงเรียน สำหรับทุกคน กล่าวคือ โรงเรียนสำหรับทารกแรกเกิด เด็กก่อนวัยเรียน เด็กเยาวชนวัยเรียน คนหนุ่มสาว และคนชราในช่วง 60 กว่าปีที่ผ่านมาได้มีการเผยแพร่เรื่องเหล่านี้เป็นภาษาอังกฤษ และเพิ่มความสนใจไปสู่ทั่วโลก ในการประชุมระหว่างชาติว่าด้วยเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ (World Conference on Adult Education) ที่จัดโดย UNESCO ที่กรุงมอนตรียอล ประเทศแคนาดา ค.ศ. 1960 ที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ค.ศ. 1972 และกรุงไนโรบี ค.ศ. 1986 ได้พัฒนาแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต อันมีสาระสำคัญดังนี้

1. มนุษย์แสวงหาความรู้ และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา เพราะมนุษย์เราเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม เช่น การทำมาหากิน กานเล่น การพักผ่อน การเข้าร่วมพิธีกรรม และการสมาคม เป็นต้น

2. การศึกษาที่แท้จริงไม่ได้จำกัดแต่เพียงในโรงเรียน แต่ครอบคลุมถึงการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาเกิดได้ตามโอกาสจึงไม่มีวันสิ้นสุด

3. การศึกษาตลอดชีวิตเปิดโอกาสให้คนทั่วไปได้รับการศึกษา เพราะสามารถเลือกเรียนตามรูปแบบที่ตนต้องการ ยืดหยุ่นได้ตามโอกาสทุกคนสามารถเรียนรู้ได้จากทุกแห่งตามโอกาสจะอำนวย ฉะนั้นมนุษย์จึงมีโอกาสจะพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการศึกษาอย่างไม่มีจุดจบไปตลอดชีวิต

หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี. 2544 : 43-54)

1. การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์
2. บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา
4. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด
5. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่มีการผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน
6. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา
7. การศึกษาตลอดชีวิตควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย
8. การศึกษาควรมีความเป็นประชาธิปไตยหรือให้อิสระแก่ผู้เรียน
9. สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้
10. ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้
11. ให้ศึกษาเรียนรู้เรื่องของชีวิตและสภาพปัญหาที่ต้องเผชิญในชีวิตจริง
12. บ้านเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิต
13. ชุมชนมีบทบาทสำคัญ
14. ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย
15. การศึกษาตลอดชีวิตเน้นการจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลพึ่งตนเองได้

รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่กล่าวมาข้างต้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของมานิตย์ ชาติโย (2555 : 293 -294) ได้ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์ตุ้มโฮม ลูกหลานบ้านเหล่าลิ่ง พบว่า 1. การเรียนรู้ในเรื่องภาษา ศิลปะ เพื่อขัดเกลาจิตใจ อาชีพเพื่อการดำรงชีพของสมาชิก โดยการปรับแนวคิด สานิตเรียนรู้ชุมชนอื่นๆ นำมาปฏิบัติต่อยอด 2. การค้นหาความถนัด โดยการเรียนรู้สิ่งเดิมเสริมสร้างสิ่งใหม่ 3. การสร้างเครือข่าย โดยพัฒนาต่อยอดความรู้ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 4. การปลูกฝัง โดยการเรียนรู้พื้นฐานวิถีชุมชน บนความพอเพียง สุदारัตน์ จำภาชยากานต์ เรือนสุวรรณ และจำเนียร พลหาญ (2556 : 91-94) ศึกษาแนวการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ด้านสุขภาพ ด้านสุขภาพจิต ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม มีความต้องการการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้าน และรูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามความต้องการของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการวิธีการจัดการศึกษาในรูปแบบของการฝึกอบรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ

นอกจากนั้นระบบการศึกษาไทยยังจัดเป็นระบบการศึกษา ได้ทั้ง 3 รูปแบบ และให้มีการเทียบโอนการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ โดยบัญญัติการศึกษาตามมาตรา 15 กล่าวว่า การจัดระบบการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย

2.2 การจัดการศึกษาในระบบ

เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา

การศึกษาในระบบ (Formal Education) คือ การศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน ที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษานั้น เกิดขึ้นทั้งที่ห้องเรียน รวมถึงการเรียนรู้ นอกห้องเรียน อาทิ ที่บ้าน หรือการเรียนรู้บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยยึดเอาห้องเรียนเป็นฐานกลางใน

การจัดการศึกษาเรียนรู้(สืบค่าเมื่อวันที่15 กันยายน2558, จาก http://mediathailand.blogspot.com/2012/05/blog-post_3505.html).

การศึกษาในระบบมีสามระดับ คือ การศึกษาระดับปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา

2.2.1 การศึกษาระดับปฐมวัยหรือก่อนการศึกษาขั้นพื้นฐานรัฐได้สนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย โดยกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้พัฒนาการศึกษาระดับปฐมวัยอย่างจริงจัง เมื่อ พ.ศ. 2536 ซึ่งขณะนั้นเรียกตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ว่าการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เพื่อให้การศึกษาระดับนี้มีมาตรฐานเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้มอบหมายให้กรมวิชาการ จัดทำแนวการจัดประสบการณ์และพัฒนาเป็นหลักสูตร ก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 และประกาศให้โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กระดับก่อนประถมศึกษาทั่วประเทศใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2541 เป็นต้นไป

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับก่อนประถมศึกษาขึ้น เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 คณะกรรมการชุดดังกล่าว ได้ประชุมพิจารณาหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 ได้ร่างหลักสูตรก่อนประถมศึกษาฉบับปรับปรุงและนำเสนอเข้าที่ประชุมรับฟังความคิดเห็น ซึ่งผู้เข้าประชุมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ประชาชนทั่วไป ตลอดจนพ่อแม่และผู้ปกครอง มติที่ประชุมได้เปลี่ยนชื่อหลักสูตรก่อนประถมศึกษาเป็นหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยได้มีการประชุมพิจารณาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ที่สุด ทั้งนี้ด้วยความร่วมมือจากคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับก่อนประถมศึกษา และคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูและผู้เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่างๆ จนได้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช พ.ศ. 2546

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมายถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

- ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
- กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
- มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
- ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหวและรักการออกกำลังกาย
- ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
- รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
- อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

- ใช้ภาษาสื่อสารได้อย่างเหมาะสมกับวัย
- มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
- มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
- มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และทักษะในการแสวงหาความรู้

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาทักษะอีกประการ คือ วิชาภาษาไทยที่เป็นภาษาพื้นฐานส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ รวมทั้งไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เป็นจำนวนมาก วิชาภาษาไทยเป็นวิชาในกลุ่มทักษะที่ต้องใช้เวลาในการฝึกฝนเป็นเวลานาน ความสามารถด้านการใช้ภาษาไทย ส่งผลต่อความสามารถในการเรียนรู้ในกลุ่มสาระอื่นๆ

ภายใต้ข้อจำกัดและปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยของโรงเรียน แนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge management) จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น การจัดการเรียนเป็นเครื่องมืออ่อนแรงในการเรียนรู้และพัฒนา งานจากการรวมหมู่พลังที่แตกต่างและหลากหลาย สร้างความสัมพันธ์ในหมู่ผู้ปฏิบัติงาน จากการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของ เรชา ชูสุวรรณ และคณะ (2550) พบว่า การพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียน นำแนวคิดในการจัดการความรู้มาเป็นเครื่องมือ เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยที่สามารถพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยภาพรวม

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย มีองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบและส่งผลต่อกัน 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านพฤติกรรมการสอนของครู และด้านรูปแบบการสอนภาษาไทย คือ รูปแบบการใช้กระบวนการทางภาษา รูปแบบที่ใช้วรรณกรรมนำภาษา และรูปแบบที่ใช้การเชื่อมโยงภาษาระหว่างภาษาท้องถิ่น โดยใช้สื่อภาพ เรื่องราว สถานการณ์จริง และคำที่ใกล้นักเรียน

2.2.2 การศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดมุ่งหมาย ถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเอง ให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงาม
10. การศึกษาระดับประถมศึกษา โดยปกติใช้เวลาเรียน 6 ปี
11. การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ ดังนี้
 - การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี
 - การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี แบ่งเป็น

สองประเภท ดังนี้

1. ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา
2. ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ หรือ ศึกษาต่อในระดับอาชีพขั้นสูงต่อไป

จากงานวิจัยของมุสลิฮะฮ์ สุหลง อลิสร่า ชมชื่น และธีรพงศ์ แก่นอินทร์ (2557 : 865 - 867) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนอำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่า หลักสูตรมีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่สร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม อีกทั้งให้ผู้ปกครอง สถานศึกษาและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและการพัฒนาการศึกษา การจัดสรรงบประมาณเพื่อผลิตสื่อการเรียนรู้ การจัดมุมหนังสือ แหล่งค้นคว้าให้ผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง การจัดอบรมหรือให้คำแนะนำแก่ครูเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง การสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูแก้ปัญหาด้านพฤติกรรมและการเรียนของผู้เรียนด้วยการทำวิจัยในชั้นเรียน นันทพล วิทยานนท์ (2555 : 161 - 164) ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า รูปแบบการจัดการบริหารงานวิชาการ รูปแบบการจัดการด้านบริหารงานบุคคล รูปแบบการจัดการด้านงานด้านงบประมาณ และงานบริหารงานทั่วไป

2.2.3 การศึกษาระดับอุดมศึกษา มุ่งตอบสนองผู้เรียนในวัยเรียน วัยทำงาน และวัยสูงอายุ เพื่อรองรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสามารถปรับตัวสำหรับงาน ที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบนำไปสู่การพัฒนาประเทศในกระแสโลกาภิวัตน์ได้ ในขณะที่อุดมศึกษาไทยนั้นควรมีศักยภาพในการสร้างความรู้ และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ บนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการแข่งขันในระดับสากล สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นไทย โดยใช้กลไกธรรมมาภิบาลเครือข่ายอุดมศึกษา บนพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ ความหลากหลายและเอกภาพเชิงระบบ

การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา การใช้คำว่า “อุดมศึกษา” แทนคำว่า “การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย” ก็เพื่อจะให้ครอบคลุม

การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญา ที่เรียนภายหลังที่จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (อับดุลสุโก ดินอะ. 2555)

วัตถุประสงค์ของการศึกษาในระบบ

1. ถ่ายทอดหรือปลูกฝัง เนื้อหา ความรู้ ความเข้าใจที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้ได้รับการศึกษา วางตัวได้เหมาะสมในสังคม และมีความสามารถประกอบอาชีพตามความถนัด ความสนใจ หรือตาม โอกาสของแต่ละบุคคล

2. เตรียมเด็กก่อนวัยเรียน ให้มีความพร้อมในการเรียนรู้และจัดให้เด็กในวัยเรียน ได้รับการศึกษาเพื่อเรียนรู้ และพัฒนาตนเองต่อเนื่องเพื่อให้มีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย เซวาน์ปัญญา ความ สนใจที่เหมาะสมมีความพร้อมในการศึกษาระดับสูงขึ้นไป

3. เพื่อพัฒนาเด็กในวัยเรียนทุกระดับให้ได้รับการศึกษา เพื่อประโยชน์สำหรับการเตรียม ตัวระดับพื้นฐาน และเพื่อมีความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพการงานต่อไป

4. ตอบสนองความต้องการทางการศึกษาระดับสูงในเชิงคุณภาพ มุ่งส่งเสริมให้ประชาชน มีโอกาสได้พัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจ ดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษา ที่เน้นการวิเคราะห์ วิจัยระดับสูง มุ่งคิดค้นเนื้อหาสาระที่แปลกใหม่ จากเดิม นอกจากนี้ยังรวมถึงการฝึกอบรมเฉพาะทางเช่น ด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์สุขภาพ เป็นต้น

5. พัฒนาศักยภาพของบุคคลเต็มความสามารถและตอบสนองวิสัยทัศน์ในการพัฒนา ประเทศ เน้นพัฒนากลุ่มเป้าหมายในลักษณะบูรณาการ คือ มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกด้าน ทั้งทาง ร่างกาย สติปัญญาคุณธรรม ความคิด ความสำนึก ความรับผิดชอบ ฯลฯ ซึ่งตามปกติเป็นหน้าที่ของ สถานศึกษา และอาจจัดเสริมเติมในลักษณะฝึกอบรมเฉพาะหรือแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอน ปกติ

เป้าหมายของการจัดการศึกษาในระบบ

1. เด็กก่อนวัยเรียน เป็นการจัดกิจกรรมในลักษณะการเตรียมความพร้อมเพื่อส่งเสริมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ได้แก่ กิจกรรมการเคลื่อนไหวตามจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมเกมการศึกษา เป็นต้น

2. บุคคลในวัยเรียน เป็นการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

2.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา และ ระดับมัธยมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น มักใช้เวลาประมาณสิบสองปี เป็นส่วนใหญ่ ในช่วงปลาย ของการศึกษาเยาวชนที่สนใจสายอาชีพ แทนที่จะศึกษาสายสามัญ ก็อาจเลือกเข้าเรียนในสถานศึกษา สายอาชีพได้ ซึ่งได้แก่ โรงเรียนอาชีวศึกษา ประเภทต่าง ๆ

2.2 การศึกษาระดับอุดมศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนที่มุ่งศึกษาต่อ ก็อาจเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งรวมสถาบันอุดมศึกษาสายอาชีพต่ำกว่าปริญญาด้วย

องค์ประกอบของการจัดการศึกษาในระบบ

1. สารเนื้อหาในการศึกษา การจัดการศึกษาในระบบ จะจัดทำหลักสูตรเป็นตัวกำหนด เนื้อหาสาระหลักสูตรในหลักสูตรกลางแต่ละระดับ ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่ง สามารถจัดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ด้วย โดยมีเนื้อหาสาระที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ทั้งนี้ต้อง ทบทวนเนื้อหาสาระ เพื่อปรับแก้ไขให้ถูกต้องทันสมัย และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน

2. ครู ครูผู้สอน หรือผู้ให้การเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ได้แก่ ครู และอาจารย์ ซึ่งถือเป็น ผู้ประกอบอาชีพชั้นสูง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการอบรมทั้งในด้านเนื้อหา และวิธีการถ่ายทอด เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา เช่น อาคารสถานที่ โต๊ะเก้าอี้ กระดานเขียน หนังสือ แบบเรียน สมุด ดินสอ ตลอดจนทั้งอุปกรณ์ที่ทันสมัยที่มีราคาแพงทั้งหลาย เช่น อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการ ทางวิทยาศาสตร์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น สื่อและอุปกรณ์เหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา

4. รูปแบบวิธีการเรียนการสอน การศึกษาในระบบยุคปฏิรูปการศึกษา เน้นความสำคัญที่ ตัวผู้เรียน รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งมีกระบวนการเรียนการสอนที่ หลากหลาย เช่น การระดมความคิด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำชมนอกสถานที่เรียน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ

5. สถานศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม การจัดการศึกษาในระบบ ยังต้องอาศัยชั้นเรียน ยังเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นอาคารสถานที่ห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาเป็น สิ่งจำเป็นซึ่งจะต้องจัดบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้

6. ผู้เรียน ผู้เรียนหรือผู้ศึกษาถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนคือผู้รับการศึกษาและเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้ และพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึง ครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อม สำหรับการเรียนรู้ การ ให้การศึกษาอบรมการประเมินและการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง (สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2559, จาก http://mediathailand.blogspot.com/2012/05/blog-post_3505.html)

ทฤษฎีพหุปัญญา

ศาสตราจารย์โฮวาร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) นักจิตวิทยา มหาวิทยาลัย

ฮาวาร์ด เป็นผู้หนึ่งที่พยายามอธิบายให้เห็นถึงความสามารถที่หลากหลาย โดยคิดเป็น “ทฤษฎีพหุปัญญา” (Theory of Multiple Intelligences) เสนอแนวคิดที่ว่า สติปัญญาของมนุษย์มี หลายด้านที่มีความสำคัญเท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับว่าใครจะโดดเด่นในด้านไหนบ้าง แล้วแต่ละด้าน ผสมผสานกัน แสดงออกมาเป็นความสามารถในเรื่องใด เป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคนไป ในปี พ.ศ. 2526 การ์ดเนอร์ ได้เสนอว่าปัญญาของมนุษย์มีอยู่อย่างน้อย 7 ด้าน คือ ด้านภาษา ด้าน ตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ด้านดนตรี ด้าน มนุษย์สัมพันธ์ และด้านการเข้าใจตนเอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้เพิ่มเติมเข้ามาอีก 1 ด้าน คือ ด้าน

ธรรมชาติวิทยา เพื่อให้สามารถอธิบายได้ครอบคลุมมากขึ้น จึงสรุปได้ว่า พหุปัญญา ตามแนวคิดของ การ์ดเนอร์ ในปัจจุบันมีปัญญาอยู่อย่างน้อย 8 ด้าน ดังนี้

1. ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence) คือ ความสามารถในการใช้ภาษารูปแบบต่างๆ ตั้งแต่ภาษาพื้นเมือง จนถึงภาษาอื่นๆ ด้วย สามารถรับรู้ เข้าใจภาษา และสามารถสื่อภาษาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ตามที่ต้องการ ผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น ก็มักเป็น กวี นักเขียน นักพูด นักหนังสือพิมพ์ ครู หนายความ หรือนักการเมือง

2. ปัญญาด้านตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence) คือ ความสามารถในการคิดแบบมีเหตุและผล การคิดเชิงนามธรรม การคิดคาดการณ์ และการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ ผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น ก็มักเป็น นักบัญชี นักสถิติ นักคณิตศาสตร์ นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ นักเขียนโปรแกรม หรือวิศวกร

3. ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Visual-Spatial Intelligence) คือ ความสามารถในการรับรู้ทางสายตาได้ดี สามารถมองเห็นพื้นที่ รูปทรง ระยะทาง และตำแหน่ง อย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน แล้วถ่ายทอดแสดงออกอย่างกลมกลืน มีความไวต่อการรับรู้ในเรื่องทิศทาง สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น จะมีทั้งสายวิทย์ และสายศิลป์ สายวิทย์ ก็มักเป็น นักประดิษฐ์ วิศวกร ส่วนสายศิลป์ ก็มักเป็น ศิลปินในแขนงต่างๆ เช่น จิตรกร วาดรูป ระบายสี เขียนการ์ตูน นักปั้น นักออกแบบ ช่างภาพ หรือสถาปนิก เป็นต้น

4. ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily Kinesthetic Intelligence) คือ ความสามารถในการควบคุมและแสดงออกซึ่งความคิด ความรู้สึก โดยใช้อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมถึงความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ ความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น ความประณีต และความไวทางประสาทสัมผัส สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นนักกีฬา หรือไม้กีฬาศิลปินในแขนง นักแสดง นักร้อง นักเต้น นักบัลเล่ย์ หรือนักแสดงกายกรรม

5. ปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence) คือ ความสามารถในการซึมซับ และเข้าถึงสุนทรียะทางดนตรี ทั้งการได้ยิน การรับรู้ การจดจำ และการแต่งเพลง สามารถจดจำจังหวะ ทำนอง และโครงสร้างทางดนตรีได้ดี และถ่ายทอดออกมาโดยการฮัมเพลง เคาะจังหวะ เล่นดนตรี และร้องเพลง สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นนักดนตรี นักประพันธ์เพลง หรือนักร้อง

6. ปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น ทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และเจตนาที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน มีความไวในการสังเกต สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง สามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม สร้างมิตรภาพได้ง่าย เจรจาต่อรอง ลดความขัดแย้ง สามารถจูงใจผู้อื่นได้ดี เป็นปัญญาด้านที่จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกคน แต่สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นครูบาอาจารย์ ผู้ให้คำปรึกษา นักการทูต เซลแมน พนักงานขายตรง พนักงานต้อนรับ ประชาสัมพันธ์ นักการเมือง หรือนักธุรกิจ

7. ปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการรู้จัก ตระหนักรู้ในตนเอง สามารถเท่าทันตนเอง ควบคุมการแสดงออกอย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ และสถานการณ์ รู้ว่าเมื่อไหร่ควรเผชิญหน้า เมื่อไหร่ควรหลีกเลี่ยง เมื่อไหร่ต้องขอความช่วยเหลือ มองภาพตนเองตามความเป็นจริง รู้ถึงจุดอ่อน หรือข้อบกพร่องของตนเอง ในขณะเดียวกันก็รู้ว่าตนมีจุดแข็ง หรือความสามารถในเรื่องใด

มีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความคาดหวัง ความปรารถนา และตัวตนของตนเองอย่างแท้จริง เป็นปัญญาด้านที่จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกคนเช่นกัน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า และมีความสุข สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นนักคิด นักปรัชญา หรือนักวิจัย

8. ปัญญาด้านธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence) คือ ความสามารถในการรู้จัก และเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง เข้าใจกฎเกณฑ์ ปรัชญาการณ และการรังสรรค์ต่างๆ ของธรรมชาติ มีความไวในการสังเกต เพื่อคาดการณ์ความเป็นไปของธรรมชาติ มีความสามารถในการจัดจำแนก แยกแยะประเภทของสิ่งมีชีวิต ทั้งพืชและสัตว์ สำหรับผู้ที่มีปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นนักธรณีวิทยา นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย หรือนักสำรวจธรรมชาติ

ทฤษฎีนี้ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเน้นความสำคัญใน 3 เรื่องหลัก ดังนี้

1. แต่ละคน ควรได้รับการส่งเสริมให้ใช้ปัญญาด้านที่ถนัด เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้
2. ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับปัญญามืออยู่หลายด้าน

3. ในการประเมินการเรียนรู้ ควรวัดจากเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถครอบคลุมปัญญาในแต่ละด้าน

ทฤษฎีพหุปัญญา ของการ์ดเนอร์ ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายทางปัญญาของมนุษย์ ซึ่งมีหลายด้าน หลายมุม แต่ละด้านก็มีความอิสระในการพัฒนาตัวของตัวเองให้เจริญงอกงาม ในขณะเดียวกันก็มีการบูรณาการเข้าด้วยกัน เต็มเต็มซึ่งกันและกัน แสดงออกเป็นเอกลักษณ์ทางปัญญาของมนุษย์(ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา.สืบค้นเมื่อ10 เมษายน 2559, จาก [http://www.babybestbuy.in.th/ shop/t-eory_of_multiple_intelligences](http://www.babybestbuy.in.th/shop/t-eory_of_multiple_intelligences))

การศึกษาพหุวัฒนธรรม

การจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมศึกษาเป็นทางเลือกสำหรับผู้กำหนดนโยบายในการกำหนดนโยบายการศึกษาให้กับพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมดังเช่น 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และทางรอดสำหรับผู้ปฏิบัติงานและเกี่ยวข้อง คือ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมศึกษานั้น จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาเพื่อสร้างความพร้อมในการจัดการทำหลักสูตรทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1. การเตรียมความพร้อม
 - 1.1 ระดับนโยบาย
 - 1.2 ระดับปฏิบัติการ
2. การจัดทำหลักสูตร
3. รูปแบบการเรียน
 - 3.1 รูปแบบที่เน้นเนื้อหา
 - 3.2 รูปแบบที่เน้นตัวนักเรียน
 - 3.3 รูปแบบที่เน้นสังคม (สุธีรัช ชูชื่น. 2555 : 132-134)

บทบาทครูกับการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

ครูต้องมีความรู้ เจตคติและทักษะการสื่อสารในชั้นเรียนสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน และจัดกิจกรรมในบทเรียน เพื่อนักเรียนได้เข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความหลากหลาย คือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเจตคติในเรื่องของการยอมรับในบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างจากตนไม่ว่าความแตกต่างนั้นเป็นเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ต้องปราศจากความอคติต่อนักเรียนที่มีลักษณะแตกต่างจากตนและเรียนรู้ให้นักเรียนกลุ่มต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสื่อสารและการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสม การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม 5 ประการ

1. การสอนในสภาพที่แตกต่างของความสามารถพิเศษและวัฒนธรรมของผู้เรียน
2. การสร้างความสัมพันธ์ไมตรีในมนุษย์
3. การสร้างหลักสูตรที่เจาะจงหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกลุ่มของผู้เรียน
4. การสร้างให้เกิดการศึกษาในลักษณะพหุวัฒนธรรม
5. การส่งเสริมแนวทางพหุวัฒนธรรมให้เกิดในสังคม (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. 2557)

2.3 การจัดการศึกษานอกระบบ

เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

การศึกษานอกระบบ หมายความว่า กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้ (ราชกิจจานุเบกษา. 2551 : 2)

หลักการของการจัดการศึกษานอกระบบ

หลักการจัดการศึกษานอกระบบ ยึดหลักการและความมุ่งหมายโดยภาพรวมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ควบคู่กับหลักการการศึกษานอกระบบ หลักความเสมอภาค การมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบ กระบวนการเรียนรู้ ความหลากหลาย ความยืดหยุ่น การบูรณาการ การกระจายอำนาจ เพื่อให้การศึกษานอกระบบเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

ความเชื่อพื้นฐานของการจัดการศึกษานอกระบบ เป็นความเชื่อที่แสดงจุดยืนอย่างชัดเจนว่าการศึกษาอาจเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่ง ไม่เฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น การศึกษานอกระบบอาจพิจารณาได้ 2 มิติ คือ

มิติที่ 1 เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือจากที่จัดในโรงเรียน โดยมีหลักสูตรวิธีการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลเช่นเดียวกัน แต่ก็มีความยืดหยุ่นสามารถปรับให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชน ผู้เรียนสามารถนำเนื้อหาจากสภาพแวดล้อม หรือความต้องการของผู้เรียนมากำหนดเป็นหลักสูตรก็ได้ แนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อ มีชีวิต จิตใจ

มีอารมณ์ มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีเสรีภาพที่จะเลือกและตัดสินใจ สามารถรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนตัดสินใจ เป็นมนุษย์ที่พัฒนาได้ด้วยตนเอง มีใช้เครื่องจักรหรือผู้งานที่จะถูกใครบังคับชี้หน้าได้ โดยไม่ยินยอม มนุษย์เป็นผู้ที่สามารถคิดเองได้ สามารถคิดเป็น รู้จักรับผิดชอบชั่วดี ประเด็นสำคัญคือ มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีใช้ถูกสอน เมื่อเขาปรารถนาที่จะเรียน ก็จะชวนเขาที่จะเรียน และสามารถเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งจนนำความรู้ขึ้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนของตนได้

มิติที่ 2 เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับผู้อยู่นอกระบบโรงเรียน เป็นผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการที่โรงเรียนจัดให้ได้ โดยข้อจำกัดต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนทางด้านร่างกาย จิตใจ ที่สำคัญคือส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ในการใช้ชีวิตและการทำงานมาในระดับหนึ่ง สามารถรับผิดชอบตนเองได้ การจัดการศึกษาจึงใช้หลักการสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) เป็นหลักการสำคัญ นั่นก็คือ เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และครูผู้สอนในการวางแผนการเรียนร่วมกัน ต้องเข้าใจเหตุผลของการเรียน มีเป้าหมายของการเรียนที่ชัดเจน ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมกับตนเองได้ ผู้เรียนจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ที่จะร่วมตัดสินใจกับกลุ่มเพื่อนและครูว่าจะเรียนอะไร อย่างไร มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนของตนเอง ผู้จัดการศึกษาสำหรับผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนจะต้องเข้าใจธรรมชาติ จิตใจและอารมณ์ของกลุ่มเป้าหมายและจัดโอกาสให้เรียนด้วยตนเอง เรียนจากของจริง เอาความรู้และประสบการณ์จากการทำงานมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ด้วย การออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งด้านร่างกาย ความคิด จิตใจ สติปัญญา และสภาพแวดล้อม

ความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของการจัดการศึกษานอกระบบ ซึ่งเป็นลักษณะที่โดดเด่นของประเทศไทย คือ ความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนต้องการความสุขเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต การคิดตัดสินใจ การเลือกกระทำหรือไม่กระทำใด ๆ ล้วนใช้เหตุผล ข้อมูลประกอบการคิดอย่างรอบด้านอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ทั้งด้านร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ ฐานะความเป็นอยู่ ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม ทั้งสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและสภาพแวดล้อมทางกายภาพต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลทางวิชาการคือความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้น ๆ การคิดแบบคิดเป็นจึงเป็นการใช้ข้อมูลประกอบการคิดอย่างรอบด้าน นำมาสู่การตัดสินใจเลือกที่จะเชื่อ เลือกที่จะกระทำ โดยสามารถอธิบายเหตุผลของตนเองได้ ซึ่งความคิดของแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเสมอไป การจัดการศึกษานอกระบบ จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง หัวใจสำคัญ คือการยอมรับและเคารพในการตัดสินใจของผู้เรียน ซึ่งเป็นรากฐานของความเป็นประชาธิปไตย ในระดับพื้นฐานด้วย

กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบส่วนมากเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีวุฒิภาวะ มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ ดูแลครอบครัว และมีข้อจำกัดมากมายในการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้การจัดการกระบวนการเรียนรู้ไม่เหมือนกับเด็ก เพราะมีอะไรที่แตกต่างกันหลายอย่าง เช่น ความคิดอ่าน ประสบการณ์ ความพร้อม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม นำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การศึกษานอกระบบเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต มีภารกิจสำคัญที่มุ่งให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมซึ่งเป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับ นอกจากนี้ยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาพื้นฐานนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนและสังคมในที่สุด

การจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบจึงยึดหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ หลักความเสมอภาคทางการศึกษา หลักการพัฒนาตนเองและการพึ่งพาตนเอง หลักการบูรณาการการเรียนรู้และวิถีชีวิต หลักความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และหลักการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

1. หลักความเสมอภาคทางการศึกษา กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบส่วนมากเป็นผู้พลาดโอกาสและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งอาจมีความแตกต่างทางด้านสภาพในสังคม อาชีพ เศรษฐกิจ และข้อจำกัดต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบ ต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ หากแต่สร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน

2. หลักการพัฒนาตนเองและการพึ่งพาตนเอง การจัดการศึกษานอกระบบจะต้องจัดการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตน สามารถเรียนรู้ เกิดความสำนึกที่จะพัฒนาตนเองได้ เป็นคนคิดเป็น ปรับตัวเพื่อให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เรียนด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3. หลักการบูรณาการการเรียนรู้กับวิถีชีวิต หลักการนี้อยู่บนพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับสภาพปัญหา วิถีชีวิต สภาพแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่นของผู้เรียน ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สิ่งดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เป็นลักษณะของการบูรณาการจึงมีความเหมาะสม โดยบูรณาการสาระต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ และบูรณาการวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

4. หลักความสอดคล้องกับปัญหาความต้องการและความถนัดของผู้เรียน หลักการนี้เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักความต้องการของตนเอง สามารถจัดการศึกษาให้กับตนเองได้อย่างเหมาะสม ครู กศน. มีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้ วิธีการเรียน และการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการการศึกษานอกระบบที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

5. หลักการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มผู้เรียนนับว่าสำคัญ เป็นการส่งเสริมและสร้างกัลยาณมิตรในกลุ่มผู้เรียน ก่อให้เกิดความร่วมมือความผูกพัน เอื้ออาทร การช่วยกันและกัน ปลูกฝังวินัยในตนเอง ฝึกความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้นสำหรับผู้เรียนที่มีวุฒิภาวะ สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชน ก็นับว่าเป็นหลักการสำคัญในการจัดการศึกษานอกระบบ ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษา การจัดสรรทรัพยากรเป็นแหล่งเรียนรู้ และสนับสนุนในเรื่องอื่นๆ เพื่อผลิตผู้เรียนที่เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนต่อไป (อัญชลี ธรรมะวิชิกุล. 2553)

ความหมายของการศึกษาต่อเนื่อง

การศึกษาต่อเนื่องเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการศึกษานอกระบบ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ โดยเป็นการจัดการศึกษา เพื่อสนองความต้องการ และความจำเป็นของบุคคล ต่อเนื่องไปจากการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา องค์การยูเนสโก นิยามการศึกษาต่อเนื่องว่าเป็น “ความคิดรวบยอดอย่างกว้างๆ ซึ่งรวมถึงโอกาสทั้งปวงตามความต้องการและความจำเป็นในการเรียน นอกเหนือไปจากการศึกษาเพื่อการอ่านออกเขียนได้ขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษาที่ให้โอกาสทางการศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับบุคคล”

วัตถุประสงค์ของการศึกษาต่อเนื่อง

- สร้างเสริมความรู้ ความเข้าใจและทักษะเพื่อการประกอบอาชีพหรือพัฒนาอาชีพ
- ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ
- ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเพื่อพัฒนา

สังคมและชุมชน

ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2553 สำนักงาน กศน. ได้กำหนดภารกิจและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพิ่มขึ้น ดังนี้

1. มุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาหลักสูตรระยะสั้น และการฝึกอบรม ที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยมุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ให้พัฒนาหลักสูตรที่หลากหลายและทันสมัย สามารถให้บริการได้อย่างกว้างขวาง

2. มุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตให้กับทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยจัดกิจกรรมการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ทุกกลุ่มเป้าหมาย มีความรู้ความสามารถในการจัดการชีวิตของตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเน้นกิจกรรมของสถานศึกษา 3 D รวมทั้งกิจกรรมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน

3. มุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมแต่ละชุมชนโดยใช้รูปแบบการฝึกอบรม การเข้าค่าย การประชุมสัมมนา การศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรูปแบบอื่นๆที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายนำความรู้ไปพัฒนาสังคมและชุมชน

4. พัฒนาระบบคลังหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องที่สถาบัน กศน.ภาคทุกแห่ง เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้ได้มาตรฐาน สอดคล้องการนำไปใช้

เป้าหมายของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

หลักสูตรประเภทนี้โดยทั่วไปจะเปิดกว้างสำหรับประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่สนใจและต้องการเรียนรู้เพื่อนำความรู้ ทักษะหรือประสบการณ์ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยมีทักษะการอ่านเขียนภาษาไทย เป็นอย่างดี ยกเว้นในบางหลักสูตรอาจกำหนดให้มีคุณสมบัติเพิ่มเติมที่จำเป็นกับการเรียนรู้ในหลักสูตรนั้น ๆ ผู้เรียนที่เรียนตามหลักสูตรประเภทการศึกษาต่อเนื่อง ที่ผ่านการวัดผลประเมินผลตามวิธีการและเกณฑ์ที่กำหนด จะได้รับวุฒิปับตรซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- เพิ่มคุณสมบัติหรือศักยภาพในการสมัครงานและปฏิบัติงานในสถานประกอบการ
- เทียบโอนความรู้เข้าสู่หลักสูตรอื่น ๆ ตามเกณฑ์และวิธีที่แต่ละสถานศึกษากำหนด

รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่อง

การศึกษาต่อเนื่องมีรูปแบบการจัด 6 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดการศึกษาหลังการเรียนรู้หนังสือแล้ว

การศึกษาในรูปแบบนี้มีเป้าหมายที่จะคงสภาพ และส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ คิดเลขเป็น และมีทักษะในการแก้ปัญหาได้ มีทักษะความรู้ พื้นฐานในการทำงาน และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบที่ 2 การจัดการศึกษาเพื่อการเทียบโอน

การศึกษาในรูปแบบนี้กำหนดให้เป็นทางเลือกทางการศึกษาที่จะเลือกเรียนทางสายสามัญหรือสายอาชีพ

รูปแบบที่ 3 การจัดการศึกษาเพื่อการมีรายได้ การศึกษาในรูปแบบนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเลือกการเรียน เพื่อเป็นทักษะในการประกอบอาชีพ โดยผู้เรียนสามารถที่จะประกอบอาชีพได้ การเรียนในรูปแบบฝึกทักษะอาชีพนี้ สามารถจัดได้ในหลายลักษณะ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนโดยตรง โดยเฉพาะผู้ที่ไม่สามารถหารายได้อย่างพอเพียง

รูปแบบที่ 4 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาในรูปแบบนี้มีเป้าหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนและชุมชนเกี่ยวกับความรู้ ทักษะคิดเพื่อสร้างคุณค่าและทักษะ เพื่อให้ประชาชนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของแต่ละคนในอันที่จะเป็นสมาชิกของชุมชน

รูปแบบที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมความสนใจส่วนบุคคล

การศึกษาในรูปแบบนี้จัดเพื่อเปิดโอกาสให้แต่ละคนมีส่วนร่วมและเรียนรู้เกี่ยวกับที่สังคมต้องการ วัฒนธรรม ความเชื่อ สุขภาพอนามัยและความสนใจทางด้านศิลปะ

รูปแบบที่ 6 การจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับอนาคต

การศึกษาในรูปแบบนี้ จัดให้แก่ผู้ใช้แรงงาน ผู้ชำนาญการสาขาต่าง ๆ ผู้นำท้องถิ่น ประชาชน นักธุรกิจ และนักวางแผน เกี่ยวกับทักษะใหม่ ๆ เกี่ยวกับความรู้และเทคนิคที่จะพัฒนาตนเองและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เขาเหล่านั้นรับผิดชอบให้เหมาะสมกับความเจริญเติบโตของสังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปยุคสมัย (สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2559, จาก http://mediathailand.blogspot.com/2012/05/blog-post_8756.html.)

รูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน และบูรณาการ 2 แนวคิด ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อันได้แก่ แนวคิดการเรียนรู้อยู่ด้วยตนเองของ Knowles ซึ่งมุ่งเน้นการเรียนรู้อยู่ด้วยตนเองได้ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา และตลอดชีวิต กับแนวคิดการจัดหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นรายบุคคล ได้แก่ (เกสร สุธพันธ์พิชิต. 2554 : 1-2)

พอเนาะ : การจัดการศึกษาในพอเนาะไม่ว่าจะอยู่ในระบบของสถาบันศึกษาพอเนาะหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้กลายเป็นวิถีของพี่น้องมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เมื่อสถานการณ์โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่โลกในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้ความเป็นพหุสังคมได้แพร่กระจายไปสู่สังคมมุสลิมมากยิ่งขึ้น มุสลิมเองก็ต้องดำเนินชีวิตกับต่างศาสนิกที่มีวัฒนธรรม

ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการจัดการศึกษาโดยเฉพาะหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันต่างๆ ต้องสามารถปรับปรุงและบูรณาการกับหลักการศึกษาได้ (อับดุลชชะกูร์ บิน ซาฟิอีย์ ดินอะ. 2552. สืบค้นเมื่อ 8 เมษายน 2559, จาก www.prachatai.com/journal/2007/03/12156)

สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน เป็นหน่วยงานการศึกษา มีหน้าที่ส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับประชาชนในพื้นที่ (สำนักงาน กศน.จังหวัดยะลา. สืบค้นเมื่อ 8 มีนาคม 2559, จาก<http://yaia.nfe.go.th>)

และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. ฝึกอบรมศิลปปะโบราณ และศิลปวัฒนธรรม
2. จัดนิทรรศการศิลปปะโบราณ ในรูปแบบนิทรรศการถาวร และนิทรรศการเคลื่อนที่เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย
3. ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน การจัดฝึกอบรมวิชาศิลปปะโบราณ และศิลปวัฒนธรรม
4. พัฒนาหลักสูตร สื่อ กระบวนการเรียนรู้ บุคลากรด้านวิชาชีพ ศิลปะโบราณ และศิลปวัฒนธรรม
5. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนา เผยแพร่ เพื่ออนุรักษ์ศิลปปะโบราณ และศิลปวัฒนธรรม

ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ (อัญชลี ธรรมะวิธิกุล. 2553)

นอกจากนั้นการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการมีงานทำเป็นอีกมิติหนึ่งที่สำคัญจำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบการสอนอาชีพต่างๆ อย่างหลากหลายทั้งรูปแบบ ทักษะทั่วไป คือ การสอนทักษะพื้นฐานแรงงานเพื่อตลาดงานสมัยใหม่ไปจนถึงรูปแบบท้องถิ่น หรือการสอนอาชีพที่เชื่อมโยงกับตลาดท้องถิ่น ทั้งในแง่การพัฒนาหลักสูตร กลุ่มงานอาชีพ และเทคโนโลยี รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและส่งเสริมให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ (อมราวิชช์ นาครทรรพ และคณะ. 2550)

2.4 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2552ก) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบที่หลากหลาย และไม่เป็นทางการ ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัย พึงทำความเข้าใจได้ว่า แม้ว่าจะไม่สามารถจับตัวตนของการศึกษาตามอัธยาศัยได้ชัดเจนแน่นอน แต่เราก็รู้ว่าการศึกษาชนิดหนึ่งมีอยู่จริง ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้

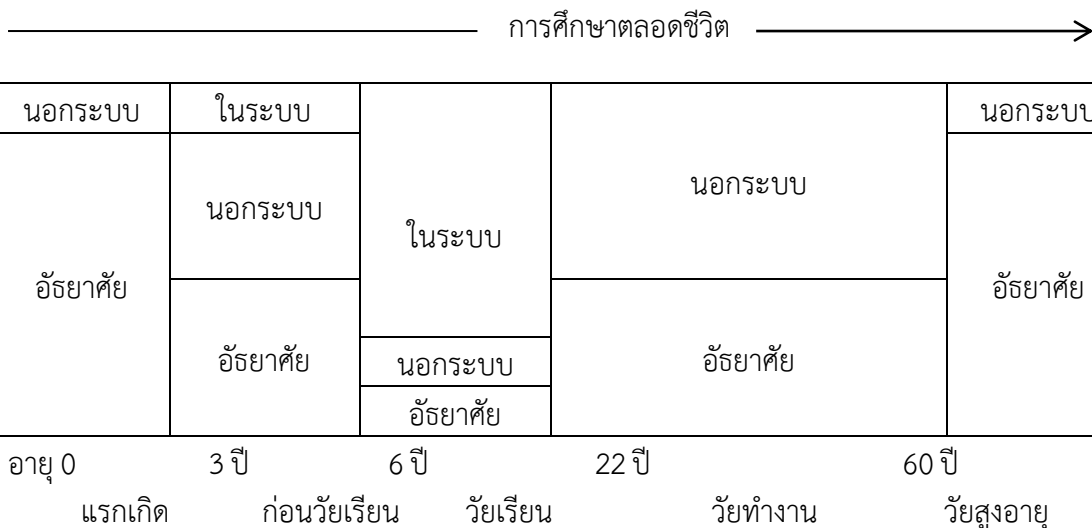
การศึกษาตามอัธยาศัย หมายความว่า กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสามารถ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล (ราชกิจจานุเบกษา. 2551 : 2)

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2545 : 32) อธิบายว่า การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการจัดกิจกรรม ที่เป็นกระบวนการเพื่อให้บุคคลได้ศึกษา ได้เรียนรู้ ได้ทั้งความรู้ และการเรียน การที่จะให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย จำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เช่น การให้

ความรู้ และประสบการณ์ผ่านสื่อหลายๆประเภท แหล่งความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียน เลือกหา ประสบการณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้

ความสำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัย

ความสำคัญด้านการเรียนรู้ในช่วงชีวิตของบุคคล การเรียนรู้เริ่มต้นจากในครรภ์มารดา เด็กสามารถเรียนรู้ได้ตั้งแต่ในครรภ์มารดาและสามารถที่จะเรียนรู้ได้ทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา ดนตรี จริยธรรม บิดา มารดา สามารถให้ลูกได้เรียนรู้ตั้งแต่ในครรภ์ นอกจากการศึกษาตามอัธยาศัยยังเป็นการศึกษาที่บุคคลจะได้รับ ตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษาตามอัธยาศัยจึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ในช่วงชีวิตของบุคคล ดังแสดงในแผนภูมิ ต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 2 แผนภูมิแสดงช่วงอายุของบุคคล และประเภทของการศึกษา
ที่มา : สนง.คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 6).

ประเภทของการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

1. การเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน (Tacit learning) หมายถึง การรู้ในคุณค่า ทักษะคติ พฤติกรรม หรือทักษะต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน มิใช่แค่เพียงเราไม่ได้ตั้งใจมาก่อนที่จะได้รับมัน แต่เราไม่ได้ตระหนักด้วยซ้ำไปว่าเราได้เรียนรู้สิ่งนั้นๆ

2. การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ (Incidental learning) หมายถึง ประสบการณ์ในการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนมิได้มีความตั้งใจมาก่อนว่าจะต้องเรียนสิ่งนั้น แต่เมื่อได้รับประสบการณ์รับรู้ได้ว่าเขาได้เรียนรู้บางอย่างขึ้นมา ดังนั้นจึงเป็นความไม่ตั้งใจแต่รู้สึกตัว (Unintended but conscious)

3. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self directed learning) เป็นโครงการเรียนรู้ที่กำหนดโดยผู้เรียน ไม่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากนักการศึกษา แต่สามารถเป็นการนำเสนอของวิทยากร การเรียนรู้แบบนี้เป็นเรื่องของความตั้งใจ เพราะผู้เรียนมีจุดหมายในบางสิ่งบางอย่างที่ต้องการเรียนรู้ สิ่งนั้นอาจมาก่อนที่กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้น เป็นเรื่องของจิตสำนึก โดยปัจจัยบุคคลตระหนักว่าเขาต้องเรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่าง

แหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

แหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เป็นการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่มีรูปแบบที่หลากหลายและไม่เป็นทางการ ดังนั้นการทำความเข้าใจการศึกษาตามอัธยาศัย จึงต้องให้พ้นกรอบของการศึกษาทั่วไป การทำความเข้าใจในการจัดแหล่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ควรจะได้พิจารณาประเด็นต่อไปนี้

1. เป็นแหล่งที่สามารถศึกษาค้นคว้าที่เกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งตามแต่สถานการณ์ สถานการณ์แห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ไม่จำกัดสถานที่ อายุ กลุ่ม รูปแบบ หรือวิธีการเรียนรู้
2. เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ จะเป็นบุคคล วัตถุ สิ่งของ สถานการณ์ใดๆ ก็ตาม จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เช่น เรียนจากพ่อแม่ เรียนจากการทดลองทำ เรียนจากการพาตนเองไปสู่เหตุการณ์ เรียนจากการสัมผัสวัสดุสิ่งของ สื่อ
3. เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีลักษณะของการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาตามอัธยาศัย โดยทั่วไปมีลักษณะเฉพาะที่ เช่น

- เป็นการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนฐานการสนทนา
- ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

4. ผลการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นมีอยู่โดยไม่รู้ตัว ไม่อาจคาดหวังได้ผลของการเรียนรู้เป็นอย่างไรจนกว่าจะนำมาใช้ในชีวิตจริง การประเมินจึงทำได้ไม่ง่าย เพราะคุณค่าของผลการเรียนรู้ตามอัธยาศัยไม่ใช่สิ่งที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ต่อได้มากเท่ากับการนำไปใช้ในชีวิตจริง

5. รูปแบบการจัดการแหล่งการเรียนรู้จึงมีรูปแบบเป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งการจัดการให้บุคคลเรียนอย่างไม่เป็นทางการ ในรูปแบบที่หลากหลาย โดยการจัดสภาพแวดล้อม ปัจจัยเกื้อหนุน บรรยากาศ สถานการณ์ให้บุคคลได้เรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้เป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญสำหรับการจัดการเรียนการสอน แบ่งได้ 2 ประเภท คือแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล และแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ ดังนั้นแหล่งความรู้จึงมีความจำเป็นสำหรับขั้นตอนสำคัญในการสรุปความรู้ (สืบค้นเมื่อ วันที่ 6 เมษายน 2559, จาก <https://2educationinnovation.wikispaces.com/> แหล่งการเรียนรู้.)

แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน

- ห้องสมุด
- ห้อง ICT
- ศูนย์วัฒนธรรม
- ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ห้องรีไซเคิล ธนาคารขยะ
- สวนพฤกษศาสตร์
- ศูนย์แนะแนว
- ห้องสมุดสาระการเรียนรู้
- ห้องปฏิบัติการคณิตศาสตร์
- ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์
- ห้องปฏิบัติการภาษาอังกฤษ

- ห้องปฏิบัติการภาษาไทย
- ห้องปฏิบัติการสังคม
- ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์
- ห้องปฏิบัติการคหกรรม
- ห้องปฏิบัติการพิมพ์ดีด
- ห้องปฏิบัติการนาฏศิลป์
- ห้องปฏิบัติการดนตรี และศิลปะ
- ห้องปฏิบัติการพลานามัย
- ห้องปฏิบัติการอุตสาหกรรม
- ห้องจริยธรรม

แหล่งการเรียนรู้นอกโรงเรียน

- ห้องสมุดประชาชน
- อุทยานการเรียนรู้
- พิพิธภัณฑ์
- อุทยานประวัติศาสตร์
- ชุมชน
- การศึกษาระบบนิเวศตามธรรมชาติ
- ศูนย์วัฒนธรรม
- สถานที่จัดงานการให้ข้อมูลความรู้ และข่าวสารต่างๆ
- หอศิลป์
- สวนสัตว์
- สวนสาธารณะ
- ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- แหล่งเรียนรู้และเครือข่าย ได้แก่ e-Learning e-Book e-Library e-Education Courseware Virtual University

แหล่งการเรียนรู้ทางภูมิปัญญา เป็นองค์ความรู้ที่จัดเป็นนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความรู้ เทคนิค วิธีการ เคล็ดลับ กระบวน ขั้นตอน ศาสตร์หรือความรู้ที่เกิดจากการสังสมความรู้และประสบการณ์ จากการศึกษา อบรม การลงมือปฏิบัติ การค้นคว้าวิจัย การทดสอบ ที่เกิดจากประสบการณ์จากการศึกษาทั้งในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัยสามารถแบ่งประเภทของภูมิปัญญาได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน คือ องค์ความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ที่สั่งสมสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาในการปรับตัว โดยมีการเรียนรู้และสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นๆ

2. ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ ทักษะ และวิถีปฏิบัติของชาวบ้านที่ได้มาจากประสบการณ์แต่ละเรื่อง แต่ละสภาพแวดล้อม โดยมีเงื่อนไขของปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันไปสำหรับการนำมาใช้แก้ไขปัญญา

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมชุมชนและในตัวผู้รู้เอง เป็นความที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนนั้นๆ สิ่งทีเรียนรู้อ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติจนเกิดปัญญาในแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2553)

3. การจัดการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้

การจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่ามีหลากหลาย พิเศษกว่าพื้นที่อื่นๆ ผู้จัดการศึกษามีนามของรัฐและเอกชน หรือภาคประชาชน จากข้อมูลจัดการศึกษาแบ่งการจัดการศึกษา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ออกเป็น 2 ระบบ

1. สถานศึกษาในระบบ มีสถานศึกษา 1,202 แห่ง สามารถแบ่งได้ 5 ประเภท

1.1 สถานศึกษาก่อนและขั้นพื้นฐาน (อนุบาล – มัธยมศึกษาปีที่ 6) เป็นของรัฐ 925 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 6) ของเอกชน 172 แห่ง เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่สอนควบคู่สามัญ ถึง 126 แห่ง (ระดับมัธยมศึกษา) และที่อยู่ภายใต้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น 32 แห่ง (เป็นการศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษาปีที่ 6)

1.2 สถาบันอาชีวศึกษา ของรัฐ 13 แห่ง และเอกชน 4 แห่ง

1.3 วิทยาลัยชุมชน 3 แห่ง

1.4 สถาบันอุดมศึกษา 4 แห่ง

1.5 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แบ่งออกเป็นแผนกสามัญศึกษา 2 แห่ง แผนกธรรม 43 แห่ง และแผนกบาลี 4 แห่ง

2. สถานศึกษานอกระบบ ซึ่งสามารถแบ่งได้ดังนี้

2.1 สถาบันศึกษาปอเนาะ 303 แห่ง (ที่จดทะเบียน)

2.2 ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามประจำมัสยิดสำหรับผู้ใหญ่ และศูนย์อบรมศาสนาอิสลามประจำมัสยิดสำหรับเด็ก เรียกว่า ตาดีกา 1,605 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนประถมศึกษาของรัฐและอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด 130 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 238 แห่ง

2.3 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 6 แห่ง

2.4 ศูนย์บริการศึกษานอกโรงเรียน 36 แห่ง

2.5 ศูนย์การเรียนอัลกุรอานตามบ้านของปราชญ์อัลกุรอานและศูนย์ท่องจำอัลกุรอาน ไม่นับรวมการศึกษาตามอัยยาศัยด้านศาสนาอิสลามสำหรับเยาวชนและผู้ใหญ่ตามมัสยิดต่างๆ โดยเฉพาะมัสยิดกลางทั้งสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มัสยิดเราะห์มานียะห์บ้านบราโอ อำเภอมือองจังหวัดปัตตานี ซึ่งดำเนินการสอนโดยปราชญ์ด้านศาสนาอิสลามที่มีชื่อเสียง คือ ชัยค์อิสมาอีล ดาอีละ (อิสมาแอ เฮอร์ปัญญา) และดร.อิสมาอีลลฎูฟี จะปะกียา โดยมีผู้เข้าร่วมฟังไม่ต่ำกว่าห้าพันคนทุกสัปดาห์ และดำเนินการสอนมากกว่าสามสิบปี (อับดุลสุโก ดินอะ. 2546)

3.1 สภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. โรงเรียนของรัฐ ทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาที่มีนักเรียนมุสลิมจำนวนมากจะให้มีจัดการเรียนอิสลามศึกษา อย่างไรก็ตาม สัดส่วนเวลาที่นักเรียนมุสลิมเรียนค่อนข้างน้อย คือ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ในโรงเรียนที่เปิดสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาหลักสูตรประถมศึกษาและจัดเป็นรายวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ในหมวดสังคม จึงไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ จึงได้กำหนดให้มีการสอนอิสลามศึกษาประกอบกับท้องถิ่นเรียกร้องให้โรงเรียนของรัฐ มีการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาที่เข้มข้นเพื่อให้บุตรหลานมีความรู้วิชาสามัญควบคู่กับศาสนาอิสลามและได้วุฒิด้านศาสนาเพื่อศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น และทำให้เกิดความสอดคล้องความต้องการของท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ และจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการบูรณาการการศึกษา ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความต้องการของท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงกับหลักศาสนา จึงได้นำเป็นหลักฐานในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และมาตรการในการพัฒนาการศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแปรสภาพมาจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่เคยเป็นปอเนาะมาดั้งเดิม แปรตามจากนโยบายของรัฐ จัดการเรียนการสอนแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลักคือ วิชาสามัญและวิชาศาสนาตามสภาพข้อเท็จจริงพบว่า ในระดับมัธยมศึกษาผู้ปกครองส่วนใหญ่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมากกว่าโรงเรียนของรัฐ เนื่องจากมีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิต โดยจัดวิชาด้านศาสนามากกว่าในโรงเรียนของรัฐ

จากการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดนราธิวาส โดยใช้การจัดการความรู้ ผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) พบว่าโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ อยู่ในระดับหลังสุด สถานศึกษาทุกประเภทในพื้นที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน (เรชา ชูสุวรรณ และคณะ. 2550)

ในส่วนของสถาบันศึกษาปอเนาะ รัฐควรปล่อยให้มีความอิสระในการจัดการและกำหนดหลักสูตร แต่ควรให้การส่งเสริมในด้านกายภาพหรือด้านสาธารณูปโภคให้แก่สถาบันศึกษาปอเนาะ โดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับหลักสูตร ในส่วนของการส่งเสริมวิชาชีพจะต้องไม่กระทบกับตารางการศึกษาที่มีอยู่ และไม่กระทบกับวิถีชีวิตทางการศึกษาในสถาบันศึกษาปอเนาะ ส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามรัฐควรไปส่งเสริมและช่วยเหลือให้เกิดการพัฒนาวิชาสามัญหรือวิชาชีพให้มีความพร้อมและมาตรฐาน และมีคุณภาพทางการศึกษาเหมือนกับโรงเรียนของรัฐหรือโรงเรียนเอกชนทั่วไป และทั้งสองสถาบันการศึกษามีความสำคัญ และความเหมาะสมกับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐควรให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ และพัฒนาไปบนความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรม วิถีคิดที่มีความแตกต่าง ให้เป็นประโยชน์ต่อเยาวชนและประเทศชาติบนพื้นฐานของการยอมรับความแตกต่างทางด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม (อับดุลชะกูร์ บินซาฟีอี ดินอะ. 2552)

3.2 หลักสูตรการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดวิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งพัฒนานักเรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม และมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นนักเรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มที่ตามศักยภาพ

หลักการ

หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดวิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรม บนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้เวลาและการจัดการ
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์
7. มุ่งเน้นพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต
8. เป็นการศึกษาที่มุสลิมทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น
9. ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

หลักสูตรได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพนักเรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนานักเรียนให้เกิดความสมดุล โดยคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา ให้นักเรียนบรรลุตามมาตรฐานที่กำหนดตามสาระการเรียนรู้ ให้นักเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์

4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสาระ ดังนี้

9. อัล-กุรอาน
10. อัล-หะดีษ
11. อัล-อะกีดะฮ์ (หลักศรัทธา)
12. อัล-ฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ)
13. อัตตารีค (ศาสนประวัติศาสตร์)
14. อัล-อัคลาก (จริยธรรม)
15. ภาษาอาหรับ
16. ภาษามลายู / ภาษาอาหรับเสริม

ในแต่ละสาระ ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพนักเรียน นอกจากนั้นมาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาทั้งระบบ เพราะเป็นมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอะไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพการศึกษา

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐานกับหลักสูตรอิสลามศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน	หลักสูตรอิสลามศึกษา
<p>วิสัยทัศน์</p> <p>หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนานักเรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม และมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นนักเรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มที่ตามศักยภาพ</p>	<p>วิสัยทัศน์</p> <p>หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนานักเรียนให้เป็นคนที่มีศรัทธา มีความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ ซุบฮานะฮูวะตะอาลา มีบุคลิกภาพตามแบบอย่างนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะสัลลาม ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลโลกที่ดี เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ก่อให้เกิดสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า</p>

ตารางที่ 2 (ต่อ) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐานกับหลักสูตรอิสลามศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน	หลักสูตรอิสลามศึกษา
<p style="text-align: center;">จุดหมาย</p> <p>1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>2. มีความรู้อันเป็นสากล และมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต</p> <p>3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย</p> <p>4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข</p> <p>5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะมุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข</p>	<p style="text-align: center;">จุดหมาย</p> <p>1. มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ซุบฮานะฮูวะตะ อาลา และปฏิบัติตามท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะสัลลาม ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม</p> <p>2. มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการอ่าน อัล-กุรอาน และสามารถนำหลักคำสอนไปใช้ในการดำรงชีวิต</p> <p>3. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ มีเหตุผลในการวินิจฉัย พิเคราะห์ปัญหาต่างๆ โดยยึดหลักศาสนาอิสลาม</p> <p>4. มีความภาคภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต อดทน เสียสละ เพื่อส่วนรวม เห็นคุณค่าของตนเอง สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข</p> <p>5. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข</p>

ตารางที่ 2 (ต่อ) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐานกับหลักสูตรอิสลามศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน		หลักสูตรอิสลามศึกษา	
สมรรถนะสำคัญของนักเรียน 1.ความสามารถในการสื่อสาร 2.ความสามารถในการคิด 3.ความสามารถในการแก้ปัญหา 4.ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต 5.ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 1.รักชาติ ศาสนา กษัตริย์ 2.ซื่อสัตย์สุจริต 3.มีวินัย 4.ใฝ่เรียนรู้ 5.อยู่อย่างพอเพียง 6.มุ่งมั่นในการทำงาน 7.รักความเป็นไทย 8.มีจิตสาธารณะ	สมรรถนะสำคัญของนักเรียน 1.ความสามารถในการอ่าน อัล-กุรอาน 2.ความสามารถในการสื่อสาร 3.ความสามารถในการคิด 4.ความสามารถในการแก้ปัญหา 5.ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต 6.ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 1.รักการอ่าน อัล-กุรอาน 2.รักการละหมาด 3.รักความสะอาด 4.มีมารยาทแบบอิสลาม 5.มีความรับผิดชอบ
มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ 1.ภาษาไทย 2.คณิตศาสตร์ 3.วิทยาศาสตร์ 4.สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 5.สุขศึกษาและพลศึกษา 6.ศิลปะ 7.การงานอาชีพและเทคโนโลยี 8.ภาษาต่างประเทศ กิจกรรมพัฒนานักเรียน 1.กิจกรรมแนะแนว 2.กิจกรรมนักเรียน 3.กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์	มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ 1.อัล-กุรอาน 2.อัล-หะดีษ 3.อัล-อะกีดะฮ (หลักศรัทธา) 4.อัล-ฟิถฮ (ศาสนบัญญัติ) 5.ฮัตตารีค (ศาสนประวัติ) 6.อัล-อักลาค (จริยธรรม) 7.ภาษาอาหรับ 8.ภาษามลายู/ภาษาอาหรับเสริม กิจกรรมพัฒนานักเรียน 1.กิจกรรมพัฒนาจริยธรรมอิสลาม 2.กิจกรรมชมรม/ชุมนุมทางศาสนาอิสลาม	มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ 1.อัล-กุรอาน 2.อัล-หะดีษ 3.อัล-อะกีดะฮ (หลักศรัทธา) 4.อัล-ฟิถฮ (ศาสนบัญญัติ) 5.ฮัตตารีค (ศาสนประวัติ) 6.อัล-อักลาค (จริยธรรม) 7.ภาษาอาหรับ 8.ภาษามลายู/ภาษาอาหรับเสริม กิจกรรมพัฒนานักเรียน 1.กิจกรรมพัฒนาจริยธรรมอิสลาม 2.กิจกรรมชมรม/ชุมนุมทางศาสนาอิสลาม	มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ 1.อัล-กุรอาน 2.อัล-หะดีษ 3.อัล-อะกีดะฮ (หลักศรัทธา) 4.อัล-ฟิถฮ (ศาสนบัญญัติ) 5.ฮัตตารีค (ศาสนประวัติ) 6.อัล-อักลาค (จริยธรรม) 7.ภาษาอาหรับ 8.ภาษามลายู/ภาษาอาหรับเสริม กิจกรรมพัฒนานักเรียน 1.กิจกรรมพัฒนาจริยธรรมอิสลาม 2.กิจกรรมชมรม/ชุมนุมทางศาสนาอิสลาม
ระดับการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน - ประถมศึกษา - มัธยมศึกษาตอนต้น - มัธยมศึกษาตอนปลาย	ระดับการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษา - อิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ) - อิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตตาว์ซซีฎฎะฮ) - อิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาวีเยฮ)	ระดับการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษา - อิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ) - อิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตตาว์ซซีฎฎะฮ) - อิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาวีเยฮ)	ระดับการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษา - อิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ) - อิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตตาว์ซซีฎฎะฮ) - อิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาวีเยฮ)

การจัดบูรณาการเนื้อหาอิสลามศึกษาในหลักสูตรสามัญ เป็นโรงเรียนสามัญของรัฐ ผู้ปกครองอยากเห็นโรงเรียนรัฐสอนศาสนามากกว่าที่เป็นอยู่ โรงเรียนมีแนวโน้มที่เด็กจะออกกลางคัน ไปเรียนในโรงเรียนสอนศาสนา โรงเรียนจึงเน้นการเพิ่มการเรียนรู้เรื่องอิสลามและอิสลามวิถีในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของผู้ปกครองมุสลิม ดังสะท้อนว่า “พ่อแม่มุสลิมหลายชุมชนส่วนใหญ่คาดหวังเพียงว่าให้ลูกได้เรียนหลักธรรมคำสอน และปฏิบัติตามหลักศาสนาได้ ไม่ต้องถึงกับได้วุฒิแต่ขอให้เป็นคนดีโดยพื้นฐาน แค่นี้ก็พอใจแล้ว” ทั้งนี้ไม่จัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาเต็มรูปแบบทั้งระบบ แต่เน้นบูรณาการสาระเกี่ยวกับอิสลามไปกับวิชาต่างๆ ที่สามารถบูรณาการได้ และยังจัดเป็นรายวิชาพุทธศาสนา และอิสลามเป็นชั่วโมงเฉพาะ (อมรวิษัณนาครพรรพ และคณะ. 2550 : 92 อ้างอิงจาก ผู้อำนวยการโรงเรียนวิจัยพัฒน. 2548-2550) สาเหตุที่ต้องมีการบูรณาการ อันเนื่องมาจากการบูรณาการการศึกษาที่สมบูรณ์แบบค่อนข้างที่จะเป็นไปได้ยากในสังคมปัจจุบัน เพราะหลักสูตรหนังสือ แบบเรียน วิธีการสอน ตลอดจนบุคลากรทางการศึกษา จะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของอิสลาม แม้ว่าจะสามารถปฏิบัติได้ในบางระดับ แต่ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างรอบคอบ เพราะการบูรณาการอย่างหละหลวมจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี อย่างไรก็ตามเมื่อเราตระหนักว่าหลักสูตรการศึกษาในอิสลามเป็นหลักสูตรบูรณาการ ความพยายามที่จะต้องบูรณาการการศึกษาจึงควรได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (อับดุลสุโก ดินอะ. 2558 : 4)

3.3 รูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่องอิสลามศึกษา

การจัดการเรียนรู้เรื่องอิสลามศึกษา มีแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรอิสลามศึกษาคบคู่หลักสูตรวิชาสามัญ เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่พบทั้งในโรงเรียนสามัญของรัฐและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา เกิดขึ้นจากความต้องการที่ชุมชนต้องการเห็นเด็กเรียนศาสนาควบคู่กับการได้เรียนวิชาสามัญอย่างเต็มที่ ซึ่งการจัดการขึ้นอยู่กับประเภทของโรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ได้เพิ่มประสิทธิภาพหลักสูตรสายสามัญเพื่อตอบสนองความต้องการของพ่อแม่ที่อยากเห็นลูกได้เรียนรู้สายสามัญเช่นเดียวกับโรงเรียนของรัฐ โดยที่ลูกได้เรียนศาสนาอย่างเข้มข้น ส่วนโรงเรียนสามัญของรัฐ พบว่า จากการที่มีการเรียนรู้วิชาสามัญเป็นพื้นฐาน ภายหลังได้มีการเพิ่มหลักสูตรอิสลามศึกษาให้เรียนควบคู่วิชาสามัญเช่นกัน ทั้งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาและโรงเรียนสามัญของรัฐ พบว่า มีการปรับตัวในการเรียนรู้ เช่น ตอนเช้าเรียนศาสนา ป้ายเรียนสามัญ หรือ ป้ายเรียนสามัญ ตอนเช้าเรียนศาสนา ซึ่งขึ้นอยู่กับการแบ่งและออกแบบการเรียนการสอนที่ทั้งสองหลักสูตรจะสามารถจัดการได้อย่างมีคุณภาพมาตรฐาน

2. การจัดบูรณาการเนื้อหาอิสลามศึกษาในหลักสูตรสามัญ เป็นลักษณะรูปแบบที่เกิดขึ้นในโรงเรียนสามัญของรัฐ ที่ผู้ปกครองอยากเห็นโรงเรียนรัฐสอนศาสนามากกว่าที่เป็นอยู่ โรงเรียนมีแนวโน้มที่เด็กจะออกกลางคันไปเรียนโรงเรียนสอนศาสนา โรงเรียนจึงเน้นการเพิ่มการเรียนรู้เรื่องอิสลามศึกษาและวิถีการดำเนินชีวิตแบบอิสลามในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของผู้ปกครองมุสลิม เน้นการบูรณาการสาระเกี่ยวกับอิสลามศึกษาไปกับวิชาต่างๆ นอกจากนี้จะจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการศาสนาและยังเน้นการเรียนรู้บนฐานพหุวัฒนธรรมศึกษาที่ได้ ได้มีโอกาสเรียนรู้การใช้ชีวิตของคนต่างศาสนาต่างวัฒนธรรมด้วย และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กตามความต้องการของชุมชน

3. การจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาที่เชื่อมต่อโรงเรียนตาดีกา เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในโรงเรียนประถมสามัญของรัฐ ที่ดำเนินการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาในโรงเรียนของตนโดยประสานกับโรงเรียนตาดีกาในท้องถิ่น โดยมีการออกแบบเนื้อหาการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เด็กที่เรียนศาสนาในโรงเรียนปกติสามารถมาเรียนเสริมหรือเรียนต่อกับตาดีกาโดยไม่ต้องเรียนเนื้อหาซ้ำซ้อน บางโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษายังตั้งครูสอนตาดีกามาร่วมสอนในชั้นเรียนด้วย เด็กจะได้เรียนไม่ซ้ำซ้อนและสามารถเทียบชั้นความรู้ทางศาสนาของตนกับครูผู้สอนตาดีกาไปพร้อมกัน (อมรวิรัช นาคทรพรพ. 2550 : 144-146)

รูปแบบและวิธีการในการบริหารจัดการการศึกษา และการแก้ไขปัญหาที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพให้เกิดความเข้าใจร่วมกันทุกภาคส่วน จึงกำหนดแนวทางดังนี้

1. การพัฒนาอิสลามศึกษา

1.1 พัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาและการจัดการเรียนรู้ทุกระดับให้มีคุณภาพ

1.2 ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน ส่งเสริมให้ผู้นำศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิปัญญาในพื้นที่มีส่วนร่วมการบริหารหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

1.3 เร่งรัดการใช้หลักสูตรบูรณาการสาระการเรียนรู้อิสลามศึกษากับสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีการเทียบโอนและสอบเทียบความรู้อิสลามศึกษาทุกระดับ

1.4 เร่งพัฒนาผู้สอนอิสลามศึกษาในการจัดการเรียนรู้ และให้มีโอกาสศึกษาต่อในวิชาชีพครู

1.5 จัดให้มีผู้เชี่ยวชาญอิสลามศึกษาเป็นผู้นิเทศ ติดตาม โดยกำหนดอัตรากำลังประจำในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสำนักผู้ตรวจราชการ

2. การพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้

2.1 พัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับและทุกสังกัดให้สอดคล้องกับความต้องการ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิหลังของพื้นที่ ทั้งในด้านศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และภาษาต่างๆของประเทศ

2.2 ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีสาระการเรียนรู้

2.3 ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนสองภาษา (ไทยกับมลายูท้องถิ่น) ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจัดทำหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

2.4 จัดให้มีการเทียบโอนการเรียนวิชาศาสนาและวิชาสามัญทุกรูปแบบ ทั้งระบบ

2.5 ดำเนินการเทียบวุฒิทางการศึกษาสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ ให้ใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในประเทศ และเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ

2.6 ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในทุกระดับเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามที่พึงประสงค์ของหลักสูตร

3. การพัฒนาการจัดการศึกษาของรัฐ

3.1 จัดระบบการแนะแนว ระบบการดูแลผู้เรียนในสถานศึกษาทุกระดับ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งด้านการศึกษาต่อ การดำรงชีวิต และประกอบอาชีพ

3.2 เร่งพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในอดีตของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้มีการพัฒนาคุณภาพอย่างรวดเร็ว

3.3 ส่งเสริมให้สถานศึกษาร่วมมือกับชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือดูแลบุตรหลานอย่างใกล้ชิด เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

3.4 ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาทางเลือกในรูปแบบที่สนองความต้องการ หรือให้โอกาสในการเข้าถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างทั่วถึงอย่างมีคุณภาพ

4. การพัฒนาการศึกษาเอกชน

4.1 พัฒนาระบบการมูลนิธิ กรรมการอำนวยการโรงเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อเพิ่มคุณภาพนักเรียนและสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ทางด้านศาสนา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

4.2 ส่งเสริมการสอนวิชาสามัญ และอาชีพแบบครบวงจร ทั้งด้านการผลิต การตลาด และการเข้าถึงแหล่งทุนในสถานศึกษาปอเนาะ โดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานรัฐ

4.3 สร้างระบบและบุคลากรในการนิเทศโรงเรียนเอกชนให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.4 ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาของรัฐกับสถานศึกษาเอกชน

5. การพัฒนาอาชีพ การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

5.1 จัดการศึกษานอกโรงเรียนให้กับผู้ไม่จบการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5.2 จัดการศึกษา อบรม เพื่อยกระดับการศึกษาของประชากรวัยแรงงาน โดยร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

5.3 จัดเทียบระดับการศึกษา เทียบโอนความรู้ และประสบการณ์ให้กับประชาชนเพื่อการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ

5.4 จัดการสอนภาษามลายูท้องถิ่นให้กับข้าราชการทหาร ตำรวจ และประชาชนทั่วไป

5.5 จัดสอนภาษาไทยให้กับประชาชนผู้ไม่รู้หนังสือไทย

5.6 จัดหลักสูตรวิชาชีพและการฝึกอบรมตามความต้องการของชุมชนเพื่อสร้างรายได้และการมีงานทำ

6. การพัฒนาอุดมศึกษา

6.1 ยกฐานะมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานีเป็นมหาวิทยาลัยเอกเทศ ส่งเสริมและพัฒนาความพร้อมเพื่อความเป็นนานาชาติ

6.2 พัฒนาศักยภาพของมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ และเร่งเปิดสอนในสถาบันอิสลามและอาหรับศึกษาเป็นสาขาที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ของโลกมุสลิม

6.3 สร้างความเข้มแข็งและเร่งขยายเป้าหมายการรับนักศึกษาของวิทยาลัยชุมชน

6.4 ส่งเสริมมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาให้มีบทบาทในการผลิตครู และพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาของรัฐและเอกชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.5 ส่งเสริมการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้
(เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ และคณะ. 2552 : 77-81)

การศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่านวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. ค่ายวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น “ดาราศาสตร์ท้องถิ่นและเทคโนโลยีอวกาศ”
2. โครงการวิทยาศาสตร์ คือ โรงงานวิทยาศาสตร์ “ชาจากใบทุเรียนเทศต้านเซลล์มะเร็ง”
3. กิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ท้องถิ่น คือ กิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ท้องถิ่น “รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ” การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมิชชาวิทยาศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
4. กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ กิจกรรมการเรียนรู้การพับผ้า ขบวนขึ้นหมากแบบมลายูท้องถิ่น 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
5. กิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมสันติสุข (เกสรี ลัดเลีย และคณะ. 2557)

4. แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนารูปแบบ

4.1 ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของรูปแบบทั้งลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งพอสรุปความหมายของรูปแบบที่นักวิชาการให้ความเห็นไว้ใน 4 ลักษณะดังนี้

1. รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง และแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่างแตกต่างกัน
2. รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความสัมพันธ์หรือช่วงของปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผล เพื่อช่วยให้เข้าใจจริงที่ปรากฏ
3. รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่พึงปรารถนา ซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติ หรือเป็นไปได้
อย่างไรในโลกแห่งความเป็นจริง

4. รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำ (validity) และความน่าเชื่อถือ (reliability) สามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยวิธีการทางสถิติ

ประเภทของรูปแบบ ได้จัดประเภทต่างออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน

2. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิและรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้นๆ

3. Mathematic Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ

4. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และเป็นหลักการสร้าง semantic model โดยการนำเอาตัวแปรต่างๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น

4.2 คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

ควีฟส์ (keeves. 1988 อ้างโดย อรอุมา รุ่งเรือนวณิชกุล. 2556 : 95) กล่าวว่ารูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้นั้น ควรมีข้อกำหนด 4 ประการ

1. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (structural relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเนื่อง (associative relationship)

2. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่ทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

3. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลเรื่องการศึกษา รูปแบบเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรเชิงอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

4. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายเรื่องที่กำลังศึกษา

4.3 การพัฒนารูปแบบ

การพัฒนารูปแบบอาจมีขั้นตอนการดำเนินงานแตกต่างกัน อาจแบ่งเป็นสองตอนใหญ่ๆ คือ การสร้างรูปแบบ (construct) และการหาความเที่ยงตรง (validity) ของรูปแบบ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบ ดังนี้

รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ (2543) การพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม ในการดำเนินการ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ โดยสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่ได้รับเลือกเป็นโครงการนำร่อง การวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้เพื่อคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการศึกษาสภาพจริงจากรายงานการประเมินตนเองของโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างรูปแบบจำลองเพื่อสร้างรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ โดยการสังเคราะห์แบบสัมภาษณ์จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 นำมาสร้างเป็นรูปแบบจำลองระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์การด้วยการสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแบบเลือกตอบ เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ให้ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการพัฒนารูปแบบระบบบริหารคุณภาพองค์การโดยใช้เทคนิคเดลฟายจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติโดยการใช้อยู่รูปแบบจำลองจากขั้นตอนที่ 2 นำมาศึกษาวิเคราะห์ และกำหนดรูปแบบระบบบริหารคุณภาพทั้งองค์การด้วยเทคนิคเดลฟาย 3 รอบ

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์หาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาคือผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปและนำเสนอรูปแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การและจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษา รวบรวม สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้แบ่งการวิจัยเป็น 4 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การศึกษารวบรวม สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ระยะที่ 2 การสังเคราะห์ และสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ระยะที่ 4 การนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขั้นตอน และวิธีการดำเนินการวิจัย

สำหรับการดำเนินการในแต่ละระยะได้แสดงรายละเอียดได้ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษารวบรวม สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภาคทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 57 เรื่อง ดังแสดงรายละเอียดในภาคผนวก ข

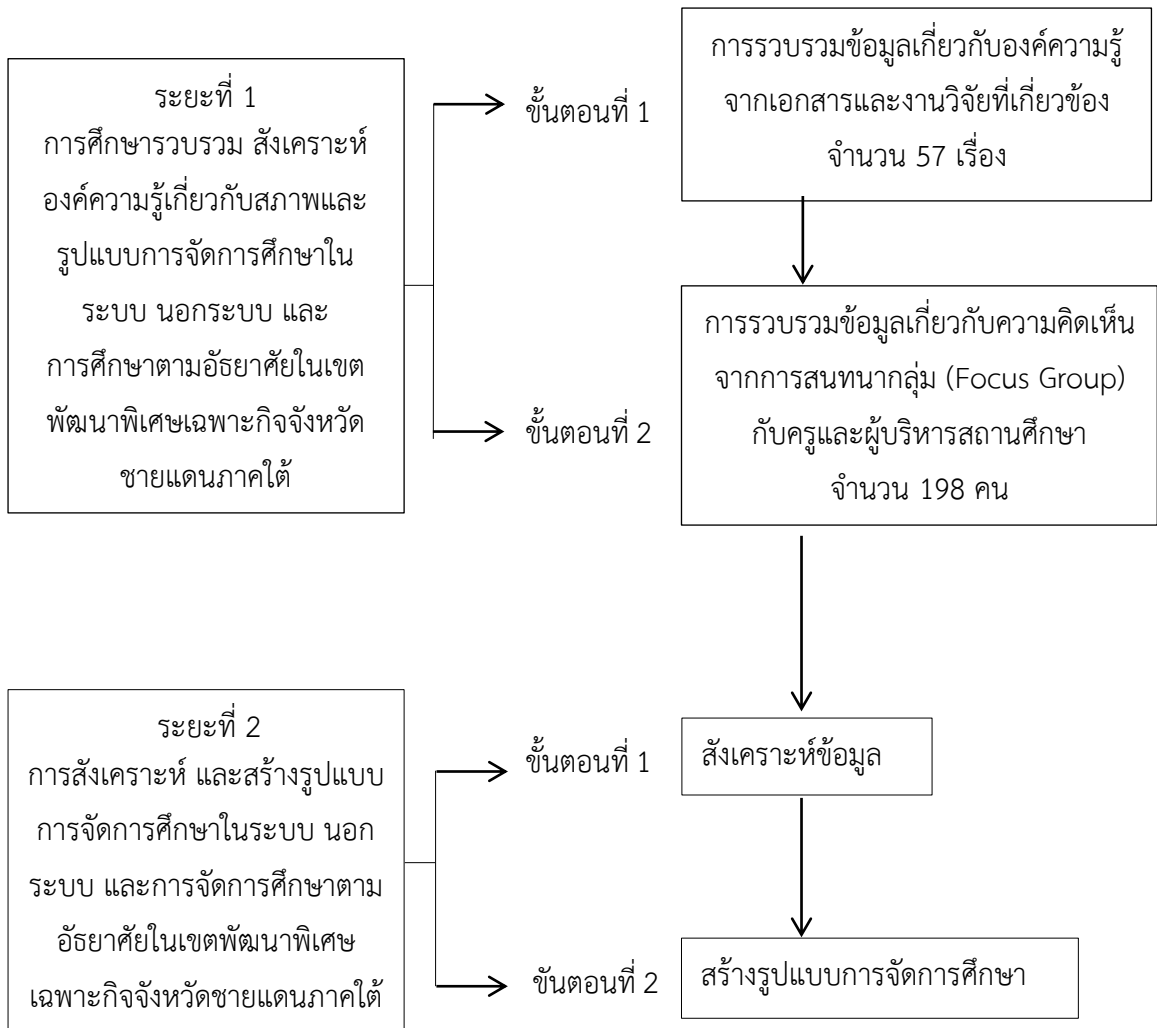
ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภาคสนาม จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับครูและผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 198 คน ณ โรงแรมหาดใหญ่พาราไดซ์ โฮเต็ล แอนด์ รีสอร์ท อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา วันที่ 28 – 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 ดังแสดงรายละเอียดในภาคผนวก ค

ระยะที่ 2 การสังเคราะห์ และสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการประชุมปฏิบัติการของคณะผู้วิจัย ในวันที่ 18-19 มิถุนายน และ 4-5 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 สังเคราะห์ข้อมูล วันที่ 9-10 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 สร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังแสดงรายละเอียดใน ภาคผนวก ง

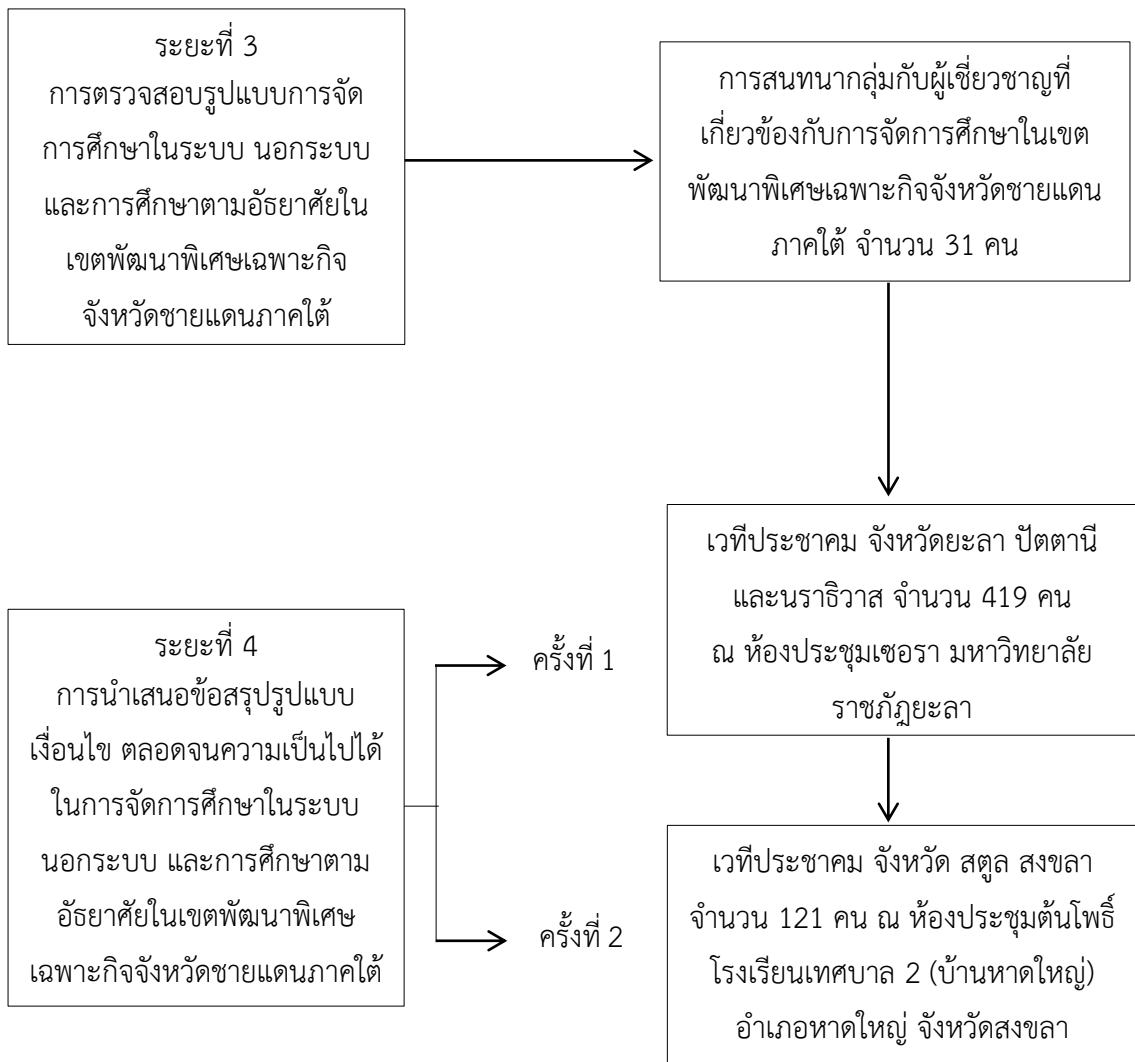
ระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 29 คน ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2559 ดังแสดงรายละเอียดในภาคผนวก จ

ระยะที่ 4 การนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้นำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในเวทีประชาคมแก่ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จำนวน 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส จำนวน 419 คน ในวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2559 ณ ห้องประชุมเซอรา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และครั้งที่ 2 จังหวัด สตูล สงขลา จำนวน 121 คน ณ ห้องประชุมตันโพธิ์ โรงเรียนเทศบาล 2 (บ้านหาดใหญ่) อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ดังแสดงรายละเอียดในภาคผนวก ฉ

การดำเนินการวิจัยระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4 แสดงเป็นแผนภาพ ดังภาพประกอบที่ 4

(ต่อ) การดำเนินการวิจัยระยะที่ 1 ถึง ระยะที่ 4 แสดงเป็นแผนภาพ ดังภาพประกอบที่ 4

ภาพประกอบที่ 4 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตารางที่ 3 แสดงขั้นตอน และวิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย	วัตถุประสงค์	วิธีการวิจัย	แหล่งข้อมูล/กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
ระยะที่ 1 การศึกษารวบรวม สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้				
ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 57 เรื่อง	เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัย	- นโยบายการจัดการศึกษา - ระบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต - การพัฒนารูปแบบ - เอกสารผลการวิจัย	ตารางสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษา
ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับครูและผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 198 คน	เพื่อรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ภาคสนามจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับครูและผู้บริหารสถานศึกษา	บันทึกเทปการสนทนากลุ่ม (Focus group)	ครูและผู้บริหารสถานศึกษา	การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ตารางที่ 3 (ต่อ) แสดงขั้นตอน และวิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย	วัตถุประสงค์	วิธีการวิจัย	แหล่งข้อมูล/กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
ระยะที่ 2 การสังเคราะห์ และสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้				
ขั้นตอนที่ 1 สังเคราะห์ข้อมูล	เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับครูและผู้บริหารสถานศึกษา	สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปบันทึกเสียง การสนทนากลุ่ม โดยมีเนื้อหาสาระประเด็น สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข	ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากระยะที่ 1 ขั้นตอนที่ 2	ประชุม ระดมความคิด (Work shop)
ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการจัดการศึกษา	เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	กำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	- ผลที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูล - เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	รูปแบบการจัดการศึกษา
ระยะที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้				
การสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 29 คน	เพื่อตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้	ตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 29 คน	การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ตารางที่ 3 (ต่อ) แสดงขั้นตอน และวิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย	วัตถุประสงค์	วิธีการวิจัย	แหล่งข้อมูล/กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
ระยะที่ 4 การนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้				
ครั้งที่ 1 เวทีประชาคม จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส จำนวน 419 คน ณ ห้องประชุม เซอรา มหาวิทยาลัย ราชภัฏยะลา	เพื่อนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้	รับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส จำนวน 419 คน	จัดเวทีประชาคม
ครั้งที่ 2 เวทีประชาคม จังหวัดสตูล สงขลา จำนวน 121 คน ณ ห้องประชุมต้นโพธิ์ โรงเรียนเทศบาล 2 (บ้านหาดใหญ่) อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา	เพื่อนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้	รับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา จำนวน 121 คน	จัดเวทีประชาคม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แบบพรรณนาวิเคราะห์ เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยนักวิจัย จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group) นำเทปบันทึกการสนทนากลุ่มมา ทำการถอดเทป และแปลความหมายของข้อมูลที่ได้มา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์เป็นประเด็นที่สำคัญที่ใช้ในการวิจัย และสรุปใจความสำคัญพร้อมกับทบทวนเพื่อพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูล

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การวิจัยเกี่ยวกับการศึกษา รวบรวม สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาใน ระบบ นอกระบบ และการจัดศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการจัดศึกษาตามอัธยาศัยในเขต พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการจัดศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 1.1 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการจัดศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จาก เอกสารทางวิชาการ

ตอนที่ 1.2 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการจัดศึกษาตามอัธยาศัยจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนา พิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์ และสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการ จัดศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 2.1 รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 0 – 5 ปี (ช่วงก่อนวัยเรียน)

ตอนที่ 2.2 รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 7 - 22 ปี (ภาคบังคับและการ เตรียมตัวทำงาน)

ตอนที่ 2.3 รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 23 - 60 ปี (วัยทำงาน)

ตอนที่ 2.4 รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (วัยผู้สูงอายุ)

ตอนที่ 1. ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และการจัดศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการจัด ศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แบ่งเป็น 2 ส่วนตาม

แหล่งที่มาของข้อมูล คือ ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1.1 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบ และการจัดศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากเอกสารทางวิชาการ

การศึกษาเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 57 เรื่อง สามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็น ดังแสดงรายละเอียดในตาราง

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนและร้อยละของประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้	32	56.2
- ด้านการเรียนรู้ภาษาไทย	13	22.8
- ด้านทักษะการคิดและคณิตศาสตร์	9	15.8
- ด้านการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	7	12.3
- ด้านการเรียนรู้ภาษามลายู	3	5.3
สภาพการเรียนการสอน	23	40.2
- ด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้	17	29.8
- ด้านสภาพปัญหาและความต้องการ	4	7.0
- ด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	1	1.7
- ด้านการสอนภาษาและวัฒนธรรม	1	1.7
นโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา	2	3.6
รวม	57	100

จากตารางที่ 4 พบว่าจากการศึกษาเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 56.2) เป็นประเด็นการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านย่อยพบว่าด้านการเรียนรู้ภาษาไทยมีปริมาณสูงสุด (ร้อยละ 22.8) รองลงมาเป็นด้านทักษะการคิดและคณิตศาสตร์ (ร้อยละ 15.8) ด้านการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (ร้อยละ 12.3) และด้านการเรียนรู้ภาษามลายู (ร้อยละ 5.3) ตามลำดับ

สำหรับประเด็นสภาพการเรียนรู้การสอนอยู่ในลำดับรองลงมา (ร้อยละ 40.2) เมื่อพิจารณาเป็นรายตัวน้อยพบว่าด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีปริมาณสูงสุด (ร้อยละ 29.8) รองลงมาเป็นด้านสภาพปัญหาและความต้องการ (ร้อยละ 7.0) และด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและด้านการสอนภาษาและวัฒนธรรมมีปริมาณเท่ากัน (ร้อยละ 1.7) ส่วนด้านนโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาอยู่ในลำดับสุดท้าย (ร้อยละ 3.6) เท่านั้น

ตอนที่ 1.2 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบ และการจัดศึกษาตามอัธยาศัยจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการจัดเวทีประชาคมและการสนทนากลุ่มกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขได้ 5 ด้าน ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 5

ตารางที่ 5.1 แสดงสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขด้านนโยบาย

สภาพปัญหาด้านนโยบาย	แนวทางแก้ไข
-การปรับเปลี่ยนและความซ้ำซ้อนของนโยบาย -นโยบายไม่สอดคล้องกับความพร้อมและบริบทของโรงเรียน -การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ(นามธรรมสู่รูปธรรม) -การกระจุกของนโยบาย(โรงเรียนเดียวกันมีหลายจนไม่สามารถปฏิบัติได้) -ความเลื่อมล้ำของนโยบายและการสนับสนุนงบประมาณระหว่างโรงเรียนเอกชน/รัฐบาล	-ควรถูกกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติ -ควรสำรวจสภาพปัญหา บริบทของโรงเรียนและแปลงเป็นการปฏิบัติก่อนนำไปสู่การใช้จริง -ควรมีการกระจายให้โรงเรียนอื่นๆได้มีการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม -ควรถูกกำหนดมาตรฐานการสนับสนุนงบประมาณและดำเนินการให้มีความเท่าเทียม

ตารางที่ 5.2 สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านหลักสูตร

สภาพปัญหาด้านหลักสูตร	แนวทางแก้ไข
-หลักสูตรแกนกลางไม่สอดคล้องกับหลักสูตรท้องถิ่น	-ควรมีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางให้เหมาะกับบริบทของท้องถิ่น

ตารางที่ 5.2 (ต่อ) สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านหลักสูตร

สภาพปัญหาด้านการบริหารจัดการ	แนวทางแก้ไข
-เนื้อหาในหลักสูตรมีปริมาณมาก(มีการเพิ่มเติมตามนโยบาย) -หลักสูตรขาดความต่อเนื่องระหว่างปฐมวัยกับระดับประถมศึกษา	-ควรปรับเนื้อหาในหลักสูตรให้เหมาะสมเพราะส่งผลต่อการพัฒนาในกิจกรรมอื่นๆ -ควรปรับหลักสูตรให้เชื่อมโยงสอดคล้องระหว่างหลักสูตรปฐมวัยกับหลักสูตรประถมศึกษา

ตารางที่ 5.3 สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการบริหารจัดการ

สภาพปัญหาด้านการบริหารจัดการ	แนวทางแก้ไข
-โครงสร้างเขตพื้นที่การศึกษากว้างเกินไปไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง -อัตรากำลังในสายสนับสนุนไม่เพียงพอเช่นธุรการบัญชีการเงินพัสดุบรรณารักษณ์การภารโรงครูแนะแนว -การเบิกจ่ายงบประมาณไม่คล่องตัวล่าช้า(โดยเฉพาะนมโรงเรียน/อาหารกลางวัน)	-ควรดำเนินการเหมือนในอดีตคือมีผู้อำนวยการหรือสามัญศึกษาจังหวัดรับผิดชอบ -ควรมีการจัดทำภาระงานและมีการกำหนดกรอบอัตราตำแหน่งให้เหมาะสม -ควรจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนได้โดยตรงเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารงบประมาณ

ตารางที่ 5.4 สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการส่งเสริมและพัฒนาครู

สภาพปัญหาด้านส่งเสริมและการพัฒนาครู	แนวทางแก้ไข
-การขาดแคลนครูผู้สอนส่งผลให้ครูสอนไม่ตรงกับสาระการเรียนรู้ -การอบรมครูยังขาดการวางแผนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง -การกำหนดระบบค่าตอบแทนขวัญกำลังใจและความปลอดภัยยังไม่ชัดเจนและเป็นธรรม	-ควรประสานกับแหล่งผลิตเพื่อตอบสนองในครูสาขาที่ขาดแคลน -ควรมีการสำรวจความต้องการและวางแผนการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบและมีสถาบันพัฒนาครูที่ได้มาตรฐาน -ควรมีการระบบค่าตอบแทน(ขั้นพิเศษ)ให้มีความโปร่งใสและเป็นธรรม

ตารางที่ 5.4 (ต่อ) สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการส่งเสริมและพัฒนาครู

สภาพปัญหาด้านส่งเสริมและการพัฒนาครู	แนวทางแก้ไข
-การประเมินวิทยฐานะไม่ได้สะท้อนถึงคุณภาพการศึกษาที่แท้จริง	-ควรมีการสร้างความเข้าใจและความตระหนักให้ครูได้ใช้นวัตกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริงมิใช่พัฒนาเฉพาะเอกสาร

ตารางที่ 5.5 สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน

สภาพปัญหาด้านกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน	แนวทางแก้ไข
-กิจกรรมลูกเสือบางกิจกรรมไม่สอดคล้องกับหลักศาสนาเช่นการร้องเพลงการสวดมนต์	-ควรกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องตามหลักศาสนา
-แหล่งเรียนรู้ในชุมชน/ระบบอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์ไม่เพียงพอ	-ควรมีการปรับปรุงพัฒนาและจัดทำฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและมีการสนับสนุนอินเทอร์เน็ต/อุปกรณ์ให้เพียงพอ
-การขาดครูแนะแนวในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ	-ควรกำหนดให้มีครูแนะแนวและปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานของครูแนะแนว
-การขาดแคลนสื่อสองภาษาสำหรับการพัฒนาทักษะทางภาษาไทย	-ควรมีการวิจัยพัฒนาสื่อที่มีประสิทธิภาพสำหรับการพัฒนาทักษะทางภาษาไทย

ตารางที่ 5.6 สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม

สภาพปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม	แนวทางแก้ไข
-บิดา/มารดาทำงานต่างถิ่นนักเรียนพักอาศัยกับปู่ย่า-ตายายหรือญาติ	-ควรมีรูปแบบการช่วยเหลือเป็นเฉพาะรายกรณีควบคู่กับการให้คำปรึกษา
-ฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ-ยาเสพติดและอาชญากรรม/การถูกขังได้ง่าย	-ควรมีการบูรณาการกับหน่วยงานด้านการบำบัด/ความมั่นคง/ครอบครัว
-อัตราการศึกษาต่อของผู้ชายต่ำ	-ควรมีการสำรวจจัดทำฐานข้อมูลให้เป็นปัจจุบันและกำหนดแนวทางในการส่งเสริมทางด้านอาชีพ

ตารางที่ 5.7 แสดงผลข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบและการจัดการศึกษาตาม
อัธยาศัยในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้าน	ข้อเสนอแนะ
ด้านผู้เรียน	<ul style="list-style-type: none"> -การพัฒนาทักษะทางการใช้ภาษาไทยและภาษาแม่ควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็กและอาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครองในการใช้ในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง -การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ด้วยการฝึกทักษะอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง -การส่งเสริมการเรียนรู้ในความแตกต่างทางความคิดความเชื่อวัฒนธรรมศาสนาและการปรับตัวตลอดจนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ -การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะและเท่าทันการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด -การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการแสวงหาความรู้และมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต -การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความตระหนักและเข้าใจในระบบวิถีประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข -การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนา จิตสาธารณะและความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก -เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหานักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ -ครูควรร่วมมือกับชุมชน/ท้องถิ่นในการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ตารางที่ 5.7 (ต่อ) แสดงผลข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้าน	ข้อเสนอแนะ
ด้านการใช้สื่อและวิธีการสอน	<ul style="list-style-type: none"> -ควรมีการใช้สื่อที่หลากหลายและตอบสนองการเรียนรู้เช่นสื่อออนไลน์สื่อเสมือนจริงสื่อการสอนทางไกลหรือสื่อบุคคลเป็นต้น -ควรมีการสอนที่ใช้โครงงาน(PBL)หรือปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการปฏิบัติที่บูรณาการและแก้ปัญหาได้ -ควรมีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม -ควรมีเครื่องมือในการวัดประเมินผลที่สะท้อนผลการปฏิบัติจริง -ควรมีการวิจัยด้านการพัฒนาสื่อและวิธีสอนที่เหมาะสมกับบริบทชายแดนภาคใต้ -ควรสร้างเครือข่ายการผลิตสื่อและวิธีสอนเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ด้านหลักสูตร	<ul style="list-style-type: none"> -ควรจัดหลักสูตรแบบบูรณาการที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมบริบทสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ -ควรมีหลักสูตรที่หลากหลายเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมเช่นหลักสูตรภาษามลายูกลางภาษาอาหรับที่ได้มาตรฐาน -ควรส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่อาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนท้องถิ่นและสามารถเกิดประโยชน์สำหรับท้องถิ่นอย่างแท้จริง -ควรจัดตั้งสมาคมวิชาชีพในพื้นที่เพื่อดูแลหลักสูตรวิชาชีพเช่นครูบัญชีวิศวกรทนายความ เป็นต้น

ตารางที่ 5.7 (ต่อ) แสดงผลข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้าน	ข้อเสนอแนะ
ด้านการบริหารจัดการและผู้บริหาร	<ul style="list-style-type: none"> -ควรมีให้มีการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM)หรือโรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น (SBMLD)เพื่อให้โรงเรียนมีเอกภาพในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ -ควรมีสถาบันพัฒนาทักษะการบริหารในพื้นที่ เพื่อให้ผู้บริหารสามารถพัฒนาสมรรถนะการบริหารได้อย่างต่อเนื่อง -ควรมีการสร้างเครือข่ายหรือสมาคมผู้บริหาร เพื่อให้มีการถ่ายทอดโอนการบริหารและแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ด้านแหล่งเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> -ควรมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้ได้มาตรฐานเหมาะสำหรับการเรียนรู้สำหรับนักเรียนและบุคคลทั่วไป -ควรมีฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและการเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ในระบบออนไลน์เพื่อการสืบค้นและเข้าถึงได้ง่าย -ควรมีการยกระดับแหล่งเรียนรู้ต้นแบบเพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ต่อไป

ตอนที่ 2. ผลการสังเคราะห์ และสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

การสังเคราะห์และสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้นำเสนอรูปแบบตามกรอบแนวคิดการวิจัยโดยยึดตามช่วงอายุ

ตอนที่ 2.1รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 0 – 5 ปี (ช่วงก่อนวัยเรียน) โดยได้แบ่งเป็น 3 ช่วง ดังนี้

2.1.1 รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในช่วงอายุตั้งแต่ 0 – 2 ปี

เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยทารก โดยพ่อแม่ผู้ปกครองร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานสาธารณสุข, หน่วยงานด้านพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดทำหลักสูตรสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครองในด้านวิธีการส่งเสริมพัฒนาการ, การส่งเสริมภาระทางโภชนาการ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ตามวัย

2.1.2 รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในช่วงอายุตั้งแต่ 2 – 3 ปี

การจัดการศึกษาของเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 2 ปีแรกนับว่ามีความสำคัญอย่างมากของชีวิต เพราะเป็นช่วงวัยที่มีพัฒนาการอย่างมากทั้งทางด้านสมอง การรับรู้ กล้ามเนื้อ ภาษาอารมณ์และสังคม ดังนั้นพ่อแม่ผู้ปกครองต้องให้ความสำคัญและควรร่วมกับหน่วยงานทางสาธารณสุขเพื่อส่งเสริมความรู้ทางด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนทั้งทางด้านส่งเสริมโภชนาการเพื่อให้ร่างกายมีสมบูรณ์แข็งแรงตามมาตรฐาน รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกายผ่านการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่ต้องใส่ใจเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการพัฒนาในระดับต่อไป ดังนั้นรูปแบบการจัดการศึกษา ในวัยเด็กทารก จึงควรมีหลักการ ดังนี้

1. การแสวงหาร่วมมือกับหน่วยงานทางสาธารณสุข จัดทำหลักสูตรเพื่อส่งเสริมภาวะทางโภชนาการรวมทั้งการกระตุ้นพัฒนาการทางด้านร่างกายและการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับบริบทในสังคมพหุวัฒนธรรม
2. การจัดสนามเด็กเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ เช่น การเดิน วิ่ง ปีนป่าย หรือไม้บล็อก รูปทรงต่างๆ เป็นต้น
3. การจัดทำหลักสูตรระยะสั้นสำหรับคุณแม่เพื่อส่งเสริมทักษะการพูด การฟัง การเรียนรู้และการแก้ปัญหา
4. ส่งเสริมให้มีการจัดทำฐานข้อมูลสำหรับการค้นคว้าสำหรับการดูแลเด็กวัยทารกโดยมีการแปลภาษามลายูหรือภาษาอาหรับ

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือองค์กรทางสาธารณสุข ครอบครัว และชุมชนต้องให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมพัฒนาเด็กทารกอย่างรอบด้าน
2. การส่งเสริมให้สนามเด็กเล่นมีเครื่องเล่นสนามครบและรองรับการเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยทารก
3. สนับสนุนให้มีเครือข่ายหรือกลุ่มแม่่มือใหม่ในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเลี้ยงดูทารก

4. สนับสนุนให้ผู้เชี่ยวชาญการเลี้ยงดูทารกให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถมีโทรศัพท์สายด่วนที่สามารถปรึกษาได้ตลอดเวลา

2.1.3 รูปแบบการจัดการศึกษาในระบบขั้นพื้นฐานในช่วงอายุตั้งแต่ อายุ 3 – 6 ปี

การจัดการศึกษาในช่วงก่อนวัยเรียนคือช่วง 6 ปีแรกในระบบ นับว่ามีความสำคัญอย่างมากเนื่องจากเป็นช่วงวัยที่มีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านสมอง การรับรู้ กล้ามเนื้อ ภาษารวมถึงอารมณ์และสังคม ดังนั้นรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในช่วงวัยก่อนเรียนต้องบูรณาหลักการในระดับสากลให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เด็กมีพัฒนาการที่สมบูรณ์ผ่านการอบรมเลี้ยงดู การส่งเสริมในเด็กมีการปฏิบัติจริง โดยครูหรือผู้ดูแลเด็กสามารถบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เด็กมีความพร้อมในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นต่อไป ดังนั้นรูปแบบการจัดการศึกษาจึงต้องเน้นการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

ด้านการพัฒนาการทางด้านร่างกายที่สมบูรณ์และสมดุลตามวัย

ด้านการจัดสวัสดิศึกษาหรือสภาพความปลอดภัยในโรงเรียนให้

ด้านการสื่อสารภาษาไทยและภาษาแม่

ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

ด้านการส่งเสริมการคิด

ดังนั้นสาระการเรียนรู้ของรูปแบบฯ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) สาระการเรียนรู้ตามกรอบของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ใน 4 สาระ คือ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและสภาพแวดล้อม ธรรมชาติรอบตัวและสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว 2) สาระการเรียนรู้ตามบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ คือ สาระการเรียนรู้ด้านภาษาไทยและภาษาแม่ (มลายู) สาระการคิดและนำเสนอความคิด และสาระการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. สถานศึกษาต้องมีสื่อและแหล่งเรียนรู้ ที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กนักเรียน ประกอบด้วย

1.1 สนามเด็กเล่นที่มีเครื่องเล่นสนามครบทุกด้านตามเกณฑ์มาตรฐาน

1.2 แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เช่น สวนผลไม้ ทุ่งนา สวนหย่อม บ่อเลี้ยงปลา สวนยาง สวนปาล์ม มัสยิด วัด เป็นต้น

1.3 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น สวนสมุนไพร ร้านค้าสหกรณ์ ห้องสมุด สนามกีฬา เป็นต้น

1.4 ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ สวนสาธารณะ ศาล สถานีตำรวจ เป็นต้น

2. สนับสนุนให้ครู/ผู้ดูแลเด็กต้องมีมาตรฐานวิชาชีพอนุบาล/ปฐมวัย และมีจำนวนครบตามสัดส่วนของเด็ก

3. สนับสนุนให้มีการนิเทศติดตาม ครู/ผู้ดูแลเด็ก อย่างต่อเนื่องโดยใช้ระบบพี่เลี้ยงที่มีความเชี่ยวชาญให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 2.2 รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 7 - 22 ปี (ภาคบังคับและการเตรียมตัวทำงาน)

รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงวัยนี้เป็นช่วงวัยที่มีระยะเวลายาวนานของการอยู่ในระบบการศึกษา จึงได้แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ

2.1 รูปแบบการศึกษาในช่วงอายุ 7 – 18 ปี (การศึกษาขั้นพื้นฐาน)

การศึกษาในช่วงอายุนี้ได้ยึดหลักการของหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานที่เชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ อย่างไรก็ตามในบริบทของเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีนักเรียนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จึงได้มีหลักการในการศึกษาดังนี้

2.1.1 ส่งเสริมการเรียนรู้โดยมีการบูรณาการอิสลามศึกษากับสาระเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสอดคล้องตามบริบทและความต้องการของท้องถิ่น

2.1.2 ส่งเสริมทักษะทางภาษาด้วยการเรียนการสอนแบบสองภาษา (ภาษาไทยและภาษามลายูถิ่น) ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

2.1.3 ส่งเสริมการพัฒนาระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ และความคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยบูรณาการในสาระการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ ตลอดจนมีการนำเสนอผลผลิตจากกระบวนการคิด

2.1.4 ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยการใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

2.1.5 ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกความเป็นไทยและหลักการประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2.1.6 ส่งเสริมการร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยอาศัยหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

ดังนั้นรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมี 2 ส่วน คือ รูปแบบการใช้หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรอิสลามศึกษา โดยสามารถจัดแบบบูรณาการ เนื้อหาอิสลามศึกษาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือจัดควบคู่ระหว่างหลักสูตรอิสลามศึกษาและ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยต้องมีการส่งเสริมการสอนแบบสองภาษา กระบวนการคิด และ ทักษะในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ครูผู้สอนมีมาตรฐานวิชาชีพตรงตามสาระการเรียนรู้และมีจำนวนครบตามมาตรฐาน
2. ครูผู้สอนต้องมีการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง
3. โรงเรียนต้องมีความพร้อมของสื่อและแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องปฏิบัติการทางภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ห้องสมุด สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น
4. การบริหารจัดการของโรงเรียนต้องใช้โรงเรียนเป็นฐาน ยึดหลักธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วม ตามหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

2.2 รูปแบบการศึกษาทางวิชาชีพ

การจัดการศึกษาทางวิชาชีพนับว่ามีความสำคัญอย่างมากในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เนื่องจากยังมีความการแรงงานในระดับช่างเทคนิคอีกจำนวนมาก ซึ่งผู้ประกอบการในพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้แรงงานจากภาคอื่นหรือแรงงานต่างด้าว ดังนั้นรูปแบบการจัดการศึกษาทางวิชาชีพ จึงต้องบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเพิ่มพูนความรู้และทักษะด้านวิชาชีพ ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม การบริหารจัดการ สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถสื่อสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศได้ จึงควรมีการจัดการศึกษาทางวิชาชีพ ดังนี้

2.2.1 ส่งเสริมให้มีหลักสูตรตามความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยมีการจัดการศึกษาแบบทวิภาคีเน้นการฝึกภาคปฏิบัติจริงในสถานประกอบการ

2.2.2 ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ทดสอบสมรรถนะผู้เรียนตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการในพื้นที่

2.2.3 ส่งเสริมการพัฒนาระบบการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ และความคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยบูรณาการในสาระการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ ตลอดจนมีการนำเสนอผลผลิตจากระบบการคิด

2.2.4 ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยการใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

2.2.5 ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกความเป็นไทยและหลักการประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และการบูรณาการอิสลามศึกษากับการเรียนรู้ด้านวิชาชีพ

2.2.6 ส่งเสริมการร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยการทำกิจกรรมจิตบริการชุมชน

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ครูผู้สอนมีมาตรฐานวิชาชีพตรงตามวิชาชีพและมีจำนวนครบตามมาตรฐาน
2. ครูผู้สอนต้องมีการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง
3. สถานศึกษาต้องมีความพร้อมของสื่อและห้องปฏิบัติการทางวิชาชีพ ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ในสถานประกอบการ
4. การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถานประกอบการที่ได้มาตรฐาน เพื่อให้ให้นักศึกษาสามารถใช้เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

2.3 รูปแบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นับว่ามีความสำคัญต่อการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถ พร้อมในการทำงาน ตอบสนองต่อการพัฒนาของเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ รวมสามารถสร้างความรู้และนำความรู้ที่นำมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยการบูรณาการทรัพยากรทั้งทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคม เพื่อให้การแก้ปัญหาเกิดความยั่งยืน ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นรูปแบบการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา จึงต้องผลิตบัณฑิตให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ ส่งเสริมในเป็นผู้ประกอบการ โดยให้มีการฝึกการปฏิบัติงานในระหว่างเรียนแบบสหกิจศึกษา เพื่อให้มีความพร้อมในการทำงาน รวมทั้งทักษะด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร นอกจากนี้ต้องมีการสร้างองค์ความรู้ที่สามารถแก้ปัญหาในชุมชน ท้องถิ่นได้ โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงควรมีการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนี้

2.3.1 ส่งเสริมระบบการผลิต พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความสามารถและมีความเข้าใจในบริบทของสังคมในท้องถิ่น

2.3.2 ส่งเสริมระบบการเรียนการสอนที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยการบูรณาการกับหน่วยงานในชุมชนและใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้

2.3.3 ส่งเสริมการบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับภูมิปัญญาสากล ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2.3.4 ส่งเสริมการวิจัยด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่น โดยการใช้โจทย์การวิจัยจากท้องถิ่นตามลักษณะพื้นที่ เพื่อสามารถสร้างองค์ความรู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

2.3.5 ส่งเสริมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เพื่อให้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเรียนรู้ ปรับตัวในวัฒนธรรมที่แตกต่างได้

2.3.6 ส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการในระดับสากล เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากรและนักศึกษาและสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้สำหรับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. อาจารย์ผู้สอนมีคุณวุฒิและผลงานวิชาการตามกรอบเกณฑ์มาตรฐาน
2. ความร่วมมือของหน่วยงานการใช้บัณฑิตเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการฝึกประสบการณ์สู่การทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การบูรณาการและแสวงหาความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆเพื่อกำหนดโจทย์การวิจัยที่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่น
4. ประสิทธิภาพการบริหารงานของมหาวิทยาลัย อย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้

2.4 รูปแบบการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ส่วนมากเป็นเยาวชนและผู้ใหญ่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียน ส่งเสริมให้

ผู้เรียนมีส่วนร่วม นำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

จึงควรจัดรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้

2.4.1 ส่งเสริมทักษะทางภาษาไทยร่วมกันสถาบันปอเนาะ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.2 ส่งเสริมทักษะทางอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น เพื่อใช้สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.4.3 ส่งเสริมการเรียนรู้การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการพึ่งพาตนเองสามารถดำรงชีวิตได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2.4.4 ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกความเป็นไทยและหลักการประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ครูผู้สอนสังกัดการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) มีมาตรฐานวิชาชีพตรงตามสาระการเรียนรู้และมีจำนวนครบตามมาตรฐาน

2. ความร่วมมือระหว่างการศึกษาเอกชน สถาบันปอเนาะ และโรงเรียนตาดีกา กับการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ต้องมีความใกล้ชิด และมีการวางแผนการศึกษาอย่างเป็นระบบ

3. ความพร้อมของสื่อและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์เรียนรู้ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการในชุมชน เป็นต้น

4. เครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรในชุมชน

ตอนที่ 2.3 รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 23 - 60 ปี (วัยทำงาน)

การจัดการศึกษาในวัยทำงานเป็นการส่งเสริมมีการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองและมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนรู้นอกระบบและตามอัธยาศัย โดยการนำความรู้จากการประกอบอาชีพมาพัฒนาหรือต่อยอด ด้วยการใช้เทคโนโลยีจนเกิดนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อให้เกิดรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตตนเองและชุมชนได้อย่างยั่งยืน จึงควรมีรูปแบบการจัดการศึกษา ดังนี้

3.1 ส่งเสริมให้มีพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ชาชัก กริช หมวกกะปิเยาะ ผ้าพื้นเมือง กรงนก เป็นต้น โดยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.2 ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการในท้องถิ่นในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล การบริหารงบประมาณ บัญชี ต้นทุน เทคโนโลยี เป็นต้น

3.3 ส่งเสริมการแสวงหาความร่วมมือกับสถานศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน สถาบันอาชีวศึกษา เพื่อร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรระยะสั้นที่ตรงกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

3.4 ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดทำมาตรฐานทางวิชาชีพในท้องถิ่นและมีการกำกับติดตามเพื่อให้วิชาชีพมีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น วิชาชีพช่าง วิชาชีพการทำกริช หรือ วิชาชีพการทำกรงนก เป็นต้น

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ/วิชาชีพ สถาบันการศึกษา รวมทั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อร่วมกันส่งเสริมพัฒนาวิชาชีพของชุมชนท้องถิ่น

2. การมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีสื่อที่หลากหลาย และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการรวมทั้งประชาชนผู้สนใจทั่วไป

3. การรวมตัวของกลุ่มวิชาชีพ เพื่อให้เกิดเอกภาพและการพัฒนาอย่างทั่วถึง

ตอนที่ 2.4 รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (วัยผู้สูงอายุ)

จากการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ส่งผลให้การจัดการศึกษาในวัยผู้สูงอายุเป็นเรื่องสำคัญที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ต้องตระหนักและสามารถจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของสังคม ทั้งนี้การจัดการศึกษาของผู้สูงอายุก็จัดได้ว่าเป็นการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย โดยต้องมีการพัฒนาทุกระบบอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม รวมทั้งการประกอบอาชีพ ดังนั้นรูปแบบการจัดการศึกษาของวัยสูงอายุ ควรเป็น ดังนี้

4.1 ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือแพทย์ทางเลือกร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน

4.2 ส่งเสริมการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ เช่น การจักสาน การปลูกต้นไม้ ประดับ ไม้สมุนไพร อาชีพด้านการฝีมือ เป็นต้น

4.3 ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดทักษะฝีมือของผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในท้องถิ่น เพื่อสืบสานด้านอาชีพและการยกย่องคุณค่าของผู้สูงอายุ เช่น การทำกรงนกเขาวงกต การทำหมวกกะปิเยาะ การทำกริช เป็นต้น

4.4 ส่งเสริมให้สถานประกอบการรับผู้สูงอายุที่มีฝีมือและมีสุขภาพดี เข้าทำงานเพื่อทดแทนแรงงานและสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุ

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โรงพยาบาล สถาบันการศึกษา เป็นต้น
2. การมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุสำหรับการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ
3. ความเข้มแข็งของกลุ่มของผู้สูงอายุ เพื่อให้มีระบบการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษา รวบรวม สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้แบ่งระยะการวิจัยเป็น 4 ระยะ คือ

1. การศึกษารวบรวม สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ภาคทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 57 เรื่อง และการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ภาคสนาม จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับครูและผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 198 คน
2. การสังเคราะห์ และสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการประชุมปฏิบัติการของคณะผู้วิจัยเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. การตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการสนทนากลุ่ม(Focus Group) กับผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 29 คน
4. การนำเสนอข้อสรุปรูปแบบ เงื่อนไข ตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้นำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเวทีประชาคมแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จากจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สงขลาและสตูล จำนวน 540 คน ทั้งนี้มีการรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 - 2559 และได้นำข้อมูลมาสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 0 – 5 ปี (ช่วงก่อนวัยเรียน)

1.1 รูปแบบการจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ในช่วงอายุตั้งแต่ 0 – 2 ปี

เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยทารก โดยพ่อแม่ผู้ปกครองร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานสาธารณสุข, หน่วยงานด้านพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดทำหลักสูตรสำหรับพ่อแม่ผู้ปกครองในด้านวิธีการส่งเสริมพัฒนาการ, การส่งเสริมภาระทางโภชนาการ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ตามวัย

1.2 รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในช่วงอายุตั้งแต่ 2 – 3 ปี

การจัดการศึกษาโดยชุมชนในพื้นที่โดยการมีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดหรือศูนย์เราเงาะ ตลอดจนการศึกษาที่ร่วมกับหน่วยงานทางสาธารณสุขเกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้ทางการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนทางด้านพัฒนาการและโภชนาการ รวมทั้งการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ได้มาตรฐานและมีความปลอดภัยกับเด็กก่อนวัยเรียน

1.3 รูปแบบการจัดการศึกษาในระบบขั้นพื้นฐานในช่วงอายุตั้งแต่ 3 – 5 ปี

การจัดการศึกษาให้มีพัฒนาการทางด้านร่างกายที่สมบูรณ์และสมดุลตามวัย, ด้านการจัดสวัสดิศึกษาหรือสภาพความปลอดภัยในโรงเรียนให้, ด้านการสื่อสารภาษาไทยและภาษาแม่, ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและด้านการส่งเสริมการคิด โดยมีสาระประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) สาระการเรียนรู้ตามกรอบของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ใน 4 สาระ คือ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและสภาพแวดล้อมธรรมชาติรอบตัวและสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว 2) สาระการเรียนรู้ตามบริบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ คือ สาระการเรียนรู้ด้านภาษาไทยและภาษาแม่ (มลายู) สาระการคิดและนำเสนอความคิด และสาระการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. สถานศึกษาต้องมีสื่อและแหล่งเรียนรู้ ที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กนักเรียนประกอบด้วย

1.1 สนามเด็กเล่นที่มีเครื่องเล่นสนามครบทุกด้านตามเกณฑ์มาตรฐาน

1.2 แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เช่น สวนผลไม้ พุงนา สวนหย่อม บ่อเลี้ยงปลา สวนยาง สวนปาล์ม มัสยิด วัด เป็นต้น

1.3 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น สวนสมุนไพร ร้านค้าสหกรณ์ ห้องสมุด สนามกีฬา เป็นต้น

1.4 ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ สวนสาธารณะ ศาล สถานีตำรวจ เป็นต้น

2. สนับสนุนให้ครู/ผู้ดูแลเด็กต้องมีมาตรฐานวิชาชีพอนุบาล/ปฐมวัย และมีจำนวนครบตามสัดส่วนของเด็ก

3. สนับสนุนให้มีการนิเทศติดตาม ครู/ผู้ดูแลเด็ก อย่างต่อเนื่องโดยใช้ระบบพี่เลี้ยงที่มีความเชี่ยวชาญให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง

2. รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 7 - 22 ปี (ภาคบังคับและการเตรียมตัวทำงาน)

รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงวัยนี้เป็นช่วงวัยที่มีระยะเวลายาวนานของการอยู่ในระบบการศึกษา จึงได้แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ

2.1 รูปแบบการศึกษาในช่วงอายุ 7 – 18 ปี (การศึกษาขั้นพื้นฐาน)

มีหลักการในการศึกษาดังนี้

2.1.1 ส่งเสริมการเรียนรู้โดยมีการบูรณาการอิสลามศึกษากับสาระเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสอดคล้องตามบริบทและความต้องการของท้องถิ่น

2.1.2 ส่งเสริมทักษะทางภาษาด้วยการเรียนการสอนแบบสองภาษา (ภาษาไทยและภาษามลายูถิ่น) ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

2.1.3 ส่งเสริมการพัฒนาระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยบูรณาการในสาระการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ ตลอดจนมีการนำเสนอผลผลิตจากกระบวนการคิด

2.1.4 ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยการใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

2.1.5 ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกความเป็นไทยและหลักการประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2.1.6 ส่งเสริมการร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยอาศัยหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

โดยมีรูปแบบ 2 ส่วน คือ รูปแบบการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรอิสลามศึกษา โดยสามารถจัดแบบบูรณาการเนื้อหาอิสลามศึกษาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือจัดควบคู่ระหว่างหลักสูตรอิสลามศึกษาและหลักสูตรการศึกษาขั้น

พื้นฐาน โดยต้องมีการส่งเสริมการสอนแบบสองภาษา กระบวนการคิด และทักษะในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ครูผู้สอนมีมาตรฐานวิชาชีพตรงตามสาระการเรียนรู้และมีจำนวนครบตามมาตรฐาน
2. ครูผู้สอนต้องมีการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง
3. โรงเรียนต้องมีความพร้อมของสื่อและแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องปฏิบัติการทางภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ห้องสมุด สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น
4. การบริหารจัดการของโรงเรียนต้องใช้โรงเรียนเป็นฐาน ยึดหลักธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วม ตามหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

2.2 รูปแบบการศึกษาทางวิชาชีพ มีการจัดการศึกษาทางวิชาชีพ ดังนี้

- 2.2.1 ส่งเสริมให้มีหลักสูตรตามความต้องการของผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยมีการจัดการศึกษาแบบทวิภาคีเน้นการฝึกภาคปฏิบัติจริงในสถานประกอบการ
- 2.2.2 ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ทดสอบสมรรถนะผู้เรียนตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการในพื้นที่
- 2.2.3 ส่งเสริมการพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยบูรณาการในสาระการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ ตลอดจนมีการนำเสนอผลผลิตจากกระบวนการคิด
- 2.2.4 ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยการใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
- 2.2.5 ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกความเป็นไทยและหลักการประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และการบูรณาการอิสลามศึกษากับการเรียนด้านวิชาชีพ
- 2.2.6 ส่งเสริมการร่วมมือในการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยการทำกิจกรรมจิตบริการชุมชน

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ครูผู้สอนมีมาตรฐานวิชาชีพตรงตามวิชาชีพและมีจำนวนครบตามมาตรฐาน

2. ครูผู้สอนต้องมีการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

3. สถานศึกษาต้องมีความพร้อมของสื่อและห้องปฏิบัติการทางวิชาชีพ ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ในสถานประกอบการ

4. การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถานประกอบการที่ได้มาตรฐาน เพื่อให้ นักศึกษาสามารถใช้เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

2.3 รูปแบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา มีการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนี้

2.3.1 ส่งเสริมระบบการผลิต พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งระบบ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความสามารถและมีความเข้าใจในบริบทของสังคมในท้องถิ่น

2.3.2 ส่งเสริมระบบการเรียนการสอนที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยการบูรณาการกับหน่วยงานในชุมชนและใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้

2.3.3 ส่งเสริมการบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับภูมิปัญญาสากล ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2.3.4 ส่งเสริมการวิจัยด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่น โดยการใช้โจทย์การวิจัยจากท้องถิ่นตามลักษณะพื้นที่ เพื่อสามารถสร้างองค์ความรู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

2.3.5 ส่งเสริมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เพื่อให้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และการเรียนรู้ ปรับตัวในวัฒนธรรมที่แตกต่างได้

2.3.6 ส่งเสริมความร่วมมือทางวิชาการในระดับสากล เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากรและนักศึกษาและสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้สำหรับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. อาจารย์ผู้สอนมีคุณวุฒิและผลงานวิชาการตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. ความร่วมมือของหน่วยงานการใช้บัณฑิตเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการฝึกประสบการณ์สู่การทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การบูรณาการและแสวงหาความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆเพื่อกำหนดโจทย์การวิจัยที่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่น

4. ประสิทธิภาพการบริหารงานของมหาวิทยาลัย อย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้

2.4 รูปแบบการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย รูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้

2.4.1 ส่งเสริมทักษะทางภาษาไทยร่วมกันสถาบันปอเนาะ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.2 ส่งเสริมทักษะทางอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น เพื่อใช้สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.4.3 ส่งเสริมการเรียนรู้การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการพึ่งพาตนเองสามารถดำรงชีวิตได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2.4.5 ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกความเป็นไทยและหลักการประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ครูผู้สอนสังกัดการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) มีมาตรฐานวิชาชีพตรงตามสาระการเรียนรู้และมีจำนวนครบตามมาตรฐาน

2. ความร่วมมือระหว่างการศึกษาเอกชน สถาบันปอเนาะ และโรงเรียนตาดีกา กับ การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ต้องมีความใกล้ชิด และมีการวางแผนการศึกษาอย่างเป็นระบบ

3. ความพร้อมของสื่อและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์เรียนรู้ชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการในชุมชน เป็นต้น

4. เครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรในชุมชน

3. รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 23 - 60 ปี (วัยทำงาน) มีรูปแบบการจัดการศึกษา ดังนี้

3.1 ส่งเสริมให้มีพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ชาชัก กริช หมวกกะปิเยาะ ผ้าพื้นเมือง กรงนก เป็นต้น โดยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.2 ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการในท้องถิ่นในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล การบริหารงบประมาณ บัญชี ต้นทุน เทคโนโลยี เป็นต้น

3.3 ส่งเสริมการแสวงหาความร่วมมือกับสถานศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน สถาบันอาชีวศึกษา เพื่อร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรระยะสั้นที่ตรงกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

3.4 ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดทำมาตรฐานทางวิชาชีพในท้องถิ่นและมีการกำกับติดตามเพื่อให้วิชาชีพมีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น วิชาชีพช่าง วิชาชีพการทำกริช หรือ วิชาชีพการทำกรงนก เป็นต้น

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ/วิชาชีพ สถาบันการศึกษา รวมทั้งสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อร่วมกันส่งเสริมพัฒนาวิชาชีพของชุมชนท้องถิ่น

2. การมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีสื่อที่หลากหลาย และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการรวมทั้งประชาชนผู้สนใจทั่วไป

3. การรวมตัวของกลุ่มวิชาชีพ เพื่อให้เกิดเอกภาพและการพัฒนาอย่างทั่วถึง

4. รูปแบบการจัดการศึกษาในช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (วัยผู้สูงอายุ) การจัดการศึกษาของวัยสูงอายุ ควรเป็น ดังนี้

4.1 ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือแพทย์ทางเลือกร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน

4.2 ส่งเสริมการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ เช่น การจักสาน การปลูกต้นไม้ ประดับ ไม้สมุนไพร อาชีพด้านการฝีมือ เป็นต้น

4.3 ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดทักษะฝีมือของผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในท้องถิ่น เพื่อสืบสานด้านอาชีพและการยกย่องคุณค่าของผู้สูงอายุ เช่น การทำกรงนกเขาขาว การทำหมวกกะปิเยาะ การทำกริช เป็นต้น

4.4 ส่งเสริมให้สถานประกอบการรับผู้สูงอายุที่มีฝีมือและมีสุขภาพดี เข้าทำงานเพื่อทดแทนแรงงานและสร้างรายได้สำหรับผู้อายุ

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อายุ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โรงพยาบาล สถาบันการศึกษา เป็นต้น

2. การมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุสำหรับการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ

3. ความเข้มแข็งของกลุ่มของผู้สูงอายุ เพื่อให้มีระบบการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็นหลัก คือ 1. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะภาษาไทย 2. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการคิด และ 3. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งสามารถอภิปรายตามประเด็น ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะภาษาไทย ทั้งนี้จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2557 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของนักเรียนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้คะแนนเฉลี่ย 40.56 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ระดับประเทศ (44.48) แสดงให้เห็นว่าปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังเป็นปัญหาที่สำคัญ จะเห็นจากการสนทนากลุ่มของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา “เราจะพบว่าการใช้ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาทางการในการสื่อสารรวมทั้งใช้สำหรับการเรียนการสอน การออกข้อสอบ แต่นักเรียนเราอ่านภาษาไทยไม่ได้ อันนี้เราก็เสียเปรียบแล้ว เมื่อเด็กอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้อย่างอื่นก็เดินยาก” ดังนั้นจะพบว่ามีการพัฒนาวิธีการสอนภาษาไทยรวมถึงสื่อการสอนจะเห็นได้จาก การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาถิ่นและภาษาไทยเป็นสื่อการสอน กรณีการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา (ภาษาไทย-มลายูถิ่น) ในโรงเรียนเขตพื้นที่จังหวัดภาคใต้ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ 2551) โดยมีการดำเนินการนำร่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ถึงปัจจุบันผลการศึกษาพบว่าสามารถพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งขณะนี้ยังอยู่ในระยะการขยายผล รวมถึงการใช้สื่อที่เป็นภาษามลายู ร่วมกับภาษาไทย เช่น การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านชุดพหุภาษาสำหรับผู้เริ่มเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สุนทร ปิยะวสันต์ 2552) ผลการศึกษาก็พบว่าเป็นสื่อการสอนที่เหมาะสมกับบริบทวัฒนธรรมและสามารถพัฒนาทักษะทางภาษา ปัญหาการอ่านภาษาไทยไม่ออก ก็เป็นวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ จะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในจังหวัดยะลา “ผมใช้การแจกลูกประสมคำสำหรับเด็กที่ยังอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ซึ่งใช้ได้ผลมาตั้งแต่อดีตแล้วและปัจจุบันยังใช้ได้ดีนะครับ” (ประถม เตโช 2559) นอกจากนี้ก็ยังมีกรวิจัยในชั้นเรียนที่มีการพัฒนาการใช้ภาษาไทยอีกมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้แบบฝึกทักษะการพูด ฟัง อ่าน และเขียน แต่อย่างไรก็ตามปัญหาการพัฒนาทักษะ

ภาษาไทยก็ยังคงมีการพัฒนารูปแบบในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาให้นักเรียนที่ส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 80 ที่ใช้ภาษามลายูถิ่นในการสื่อสารในชีวิตประจำวันจะใช้ภาษาไทยเฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยที่เหมาะสมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการนำรูปแบบการสอนที่ใช้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่มาประยุกต์ใช้ เช่นการสอนทวิภาษา การสอนแบบพหุภาษา และการสอนแบบแจกลูกประสมคำ เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการสอนเหล่านี้ต้องมีการบูรณาการและมีการขยายผลให้มีการใช้การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทย รวมทั้งต้องมีการจัดตั้งสถาบันการพัฒนาทางด้านทักษะภาษาไทย เพื่อให้มีการส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนการสอนทางด้านภาษาและเผยแพร่สำหรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

2. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการคิด จากผลการประเมินการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2557 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของนักเรียนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในวิชาคณิตศาสตร์ ได้คะแนนเฉลี่ย 34.04 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ระดับประเทศ (38.06) นอกจากนี้ยังพบว่าการศึกษาต่อของนักเรียนในพื้นที่สนใจเข้าเรียนสาขาคณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ในระดับอุดมศึกษามีจำนวนน้อย จะเห็นได้จากการเปิดรับนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาต้องเปิดรับนักศึกษาเพิ่มเติมเข้าเรียนในสาขาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในทุกปีการศึกษา จากปัญหาดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถหรือทักษะทางการคิดคำนวณซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ รวมทั้งการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นกระบวนการทางด้านสมองในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ทีศนา แคมมณี 2554 : 188 - 189) สำหรับการแก้ปัญหาการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ในพื้นที่ที่มีการศึกษารูปแบบการบริหารและจัดห้องเรียนพิเศษด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Science and Mathematics Program : SMP) ที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาควบคู่สามัญในโรงเรียนจังหวัดภาคใต้ เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2558 ผลการประเมินเบื้องต้นอยู่ในระดับดี (มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 2559 ฐานข้อมูลออนไลน์ smp-yru.blogspot.com) และจากผลการจัดเวทีประชาคม มีการเสนอแนะให้มีการขยายโครงการ ด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Science and Mathematics Program : SMP) ทั่วทุกจังหวัดชายแดนภาคใต้ และมีศูนย์ประสานงานแต่ละจังหวัด แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีการพิจารณาถึงส่งเสริมทักษะการคิดขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นทักษะที่

จำเป็นและใช้มากในชีวิตประจำวันรวมทั้งใช้เป็นพื้นฐานในการคิดขั้นสูงต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความคิดสร้างสรรค์ ไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ ที่กำหนดไว้ในมาตรฐานที่ 4 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา องค์กรมหาชน (2547 : 6) จากผลการศึกษาค้นคว้ายังพบรูปแบบการพัฒนาทักษะการคิดดังกล่าวค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เพราะการคิดเป็นลักษณะของกระบวนการหรือวิธีการไม่ใช่เนื้อหาสาระหรือเนื้อหาความรู้ การสอนจึงเป็นเรื่องยากสำหรับครูซึ่งต้องอาศัยความรู้ทั้งด้านความหมาย ขั้นตอนการคิด และตัวบ่งชี้ในการคิด (ทีศนา แคมมณี 2554 : 191 - 192)

ดังนั้นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาด้านความคิดควรจัดควบคู่ไปกับการพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การศึกษารูปแบบการส่งเสริมผู้เรียนให้มีการ ประดิษฐ์ การวิเคราะห์เหตุการณ์ การตัดสินใจ การรับรู้เท่าทันสื่อ รูปแบบของโรงเรียนที่ส่งเสริมการคิดเพื่อสร้างนวัตกรรมสำหรับแก้ปัญหาโดยมีการสนับสนุนทางด้านนโยบายและงบประมาณ เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาการคิดทั้งระบบต่อไป

3. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม จากผลการวิจัยที่พบว่าทุกระดับการศึกษาจำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งผลปรากฏจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนกระทั่งปัจจุบัน สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งคือความไม่เข้าใจถึงการอยู่ร่วมกันในต่างวัฒนธรรม การยอมรับซึ่งกันและกัน โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานแนวทาง “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างความสมานฉันท์ในการอยู่ร่วมกัน และเป็นหัวใจที่สำคัญในการดำเนินงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2551) ดังนั้นการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงจำเป็นต้องส่งเสริมความเข้าใจที่มุ่งสู่สันติภาพหรือสันติศึกษา (Peace Education) โดยการส่งเสริมทักษะที่จำเป็นได้แก่ ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความร่วมมือ การสะท้อนคิด ไม่ใช่ความรุนแรงในการสื่อสาร การเห็นอกเห็นใจ การคิดเชิงวิเคราะห์ และการมีจินตนาการเชิงสันติ รวมทั้งรูปแบบการจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) ที่ต้องทำความเข้าใจถึงธรรมชาติของความแตกต่างและยอมรับในความหลากหลายของแต่ละบุคคล โดยมุ่งให้ความสำคัญกับสิทธิและความเสมอภาค และความเป็นพลเมืองตามแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้ต้องส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นและมีความภาคภูมิใจในตนเอง และยอมรับความหลากหลายได้ (จิรภรณ์ มั่นเศรษฐวิทย์ และคณะ 2556)

ดังนั้นการพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม จึงควรจัดทำหลักสูตรด้านสันติศึกษาในแต่ละระดับโดยมีเนื้อหาให้เหมาะสมในแต่ละระดับ และใช้หลักการในการยอมรับความแตกต่าง การเคารพในความเชื่อความเห็นของแต่ละบุคคล การไม่ใช้ความรุนแรงในการสื่อสารและการแก้ปัญหา และการน้อมนำแนวทางพระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาใช้สำหรับการพัฒนารูปแบบดังกล่าว รวมทั้งมีการบูรณาการเนื้อหาเหล่านี้ไว้ในรายวิชาต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดทักษะการอยู่ร่วมกันด้วยสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจหรือพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

1. ด้านนโยบาย

- 1.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติโดยมีการสำรวจสภาพปัญหา บริบทและความพร้อมของโรงเรียนก่อนกำหนดนโยบาย
- 1.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการศึกษานำร่องก่อนนำนโยบายสู่การปฏิบัติเพื่อทราบปัญหาที่จะเกิดขึ้นและมีวิธีการป้องกัน
- 1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดยุทธศาสตร์ในการกำหนดมาตรฐานการสนับสนุนงบประมาณและดำเนินการให้มีความเท่าเทียม

2. ด้านหลักสูตร

- 2.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาด้วยการเรียนการสอนแบบสองภาษา (ภาษาไทยและภาษามลายูถิ่น) ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น
- 2.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมหลักสูตรการพัฒนาระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยบูรณาการในสาระการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ ตลอดจนมีการนำเสนอผลผลิตจากกระบวนการคิด
- 2.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยการใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
- 2.4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ตลอดจนจิตสำนึกความเป็นไทยและหลักการประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ทดสอบสมรรถนะผู้เรียนทางวิชาชีพตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการในพื้นที่

2.6 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมให้มีพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ชาก กฤษ หมวกกะปิเยาะ ผ้าพื้นเมือง กระจงก เป็นต้น โดยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.7 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมหลักสูตรด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการในท้องถิ่นในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล การบริหารงบประมาณ บัญชีต้นทุน เทคโนโลยี เป็นต้น

2.8 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมความร่วมมือกับสถานศึกษาในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน สถาบันอาชีวศึกษา เพื่อร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรระยะสั้นที่ตรงกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

2.9 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือแพทย์ทางเลือกร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน

2.10 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการหลักสูตรสำหรับฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับวัยผู้อายุ เช่น การจักสาน การปลูกต้นไม้ประดับ ไม้สมุนไพร อาชีพด้านการฝีมือ เป็นต้น

2.11 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมให้มีหลักสูตรการถ่ายทอดทักษะฝีมือของผู้สูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในท้องถิ่น เพื่อสืบสานด้านอาชีพและการยกย่องคุณค่าของผู้สูงอายุ เช่น การทำกระจงกเขาวัว การทำหมวกกะปิเยาะ การทำกฤษ เป็นต้น

3. ด้านการบริหารจัดการ

3.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมให้การบริหารจัดการของโรงเรียนต้องใช้โรงเรียนเป็นฐาน ยึดหลักธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วม ตามหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

3.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมให้โรงเรียนมีการจัดทำภาระงานและมีการกำหนดกรอบอัตราตำแหน่งให้เหมาะสมตามเกณฑ์มาตรฐาน

4. ด้านการส่งเสริมและการพัฒนาครู

4.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรวางแผนร่วมกับสถาบันการศึกษาเพื่อผลิตครูให้ตอบสนองสาขาที่ขาดแคลนอย่างเป็นระบบ

4.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการวางแผนการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบโดยมีสถาบันพัฒนาครูที่ได้มาตรฐาน

4.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมให้มีระบบการนิเทศติดตามครูอย่างต่อเนื่องโดยใช้ระบบพี่เลี้ยงที่มีความเชี่ยวชาญให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง

4.4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมครูผู้สอนต้องมีการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน

5.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดให้สถานศึกษาต้องมีสื่อและแหล่งเรียนรู้ ที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กนักเรียน ประกอบด้วย สนามเด็กเล่นตามเกณฑ์มาตรฐาน ห้องปฏิบัติการทางภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ห้องสมุด สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และ ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน

5.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเพื่อจัดทำฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนอินเทอร์เน็ต/อุปกรณ์ให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

5.3 การจัดกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนควรกำหนดให้สอดคล้องตามหลักศาสนาและมีความหลากหลาย

5.4 ควรมีรูปแบบการช่วยเหลือนักเรียนเป็นเฉพาะรายกรณีควบคู่กับการให้คำปรึกษาสำหรับการบำบัดยาเสพติดควรมีการบูรณาการกับหน่วยงานด้านการบำบัด/ความมั่นคงและครอบครัว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในแต่ละรูปแบบ เช่น รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะภาษาไทย รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการคิด และรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นต้น

2. ควรมีการวิจัยศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาทักษะทางภาษาไทย ศูนย์วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (Science and Mathematics Program : SMP) ศูนย์พัฒนาทางการคิด และศูนย์ส่งเสริมสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

3. ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตต้นแบบที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ชายแดนภาคใต้

บรรณานุกรม

- กมลรัตน์ คนองเดช. (2549). การวิจัยและพัฒนาเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ วิทยาศาสตร์สำหรับเด็กปฐมวัยในจังหวัดยะลา. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนาชายแดนภาคใต้. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- กันตวรรณ มีสมสาร. (2554). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนภาษาโดยบูรณาการแนวสมดุล ภาษาและการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อส่งเสริมความสามารถทางภาษาของนักเรียน ประถมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กามารุดดิน อีสายะ, จารูว์จน์ สองเมือง, อับดุลการิม สาเม็ง และฮาเร๊ะ เจะโด. (2553). การพัฒนา ระบบเขียนภาษามลายูปัตตานีด้วยอักษรยาวี เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและ วัฒนธรรมท้องถิ่น : กรณีศึกษาตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี. บทความ. กรุงเทพฯ : ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย.
- การศึกษาตลอดชีวิต. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 เมษายน 2559, จาก [www.kruinter.com /file/ 62820150822224256](http://www.kruinter.com/file/62820150822224256). [kruinter.com]. pdf.
- การศึกษาต่อเนื่อง. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2559, จาก [http://mediathailand.blogspot.com/ 2012/05/blog-post_8756.html](http://mediathailand.blogspot.com/2012/05/blog-post_8756.html).
- การศึกษาในระบบ. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2559, จาก http://mediathailand.blogspot.com/2012/05/blog-post_3505.html.
- กิติพงศ์ รติปาณ. (2551). การศึกษาปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาหลักสูตรวิชาชีพ ระยะสั้นของวิทยาลัยสารพัดช่างในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- กุลิดา ทศนพิทักษ์. (2554). รูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับโรงเรียน ขนาดเล็ก. บทความวิจัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกรียงศักดิ์ นามเสริฐ. (2552). การพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนสะกดคำโดยใช้แผนผังความคิด นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชุมชนบ้านหัวขัว. รายงานวิจัย. ขอนแก่น : โรงเรียนชุมชนบ้านหัวขัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 2 สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- เกษร สุทธิปัญญา, สมปอง ศรีกัลยา และประสพสุข ฤทธิเดช. (2556). การพัฒนาการอ่านและการ เขียนแจกลูกสะกดคำโดยใช้ แบบฝึกทักษะ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้น ประถมศึกษาปีที่1. วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
- เกสร สุธพันธ์พิชิต. (2554). การพัฒนาแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อส่งเสริม ทักษะชีวิตสำหรับนักศึกษาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. บทความ วิจัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เกสรี ลัดเลีย, ปนัดดา เรืองสงค์, อาทิตยา วงศ์มณี, ชูลพีเกอร์ มาโซ, และนุรีดา จะปะเกี. (2557). การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- เกสรี ลัดเลีย. (2555ก). การพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยตามแนวคิดสันติศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏ.
- เกสรี ลัดเลีย. (2555ข) การพัฒนาฐานข้อมูลการบริหารจัดการการศึกษาและการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามแนวคิดสันติศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- เกสรี ลัดเลีย. (2555ค). การพัฒนาตัวชี้วัดการบริหารจัดการการศึกษาระดับปฐมวัยตามแนวคิดสันติศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- จันจลี ถนอมลิขิตวงศ์ และพุมพินิต คงแสง. (2557). แนวทางการสร้างและการพัฒนาเครื่องมือการคัดกรองเด็กที่บกพร่องทางการเรียนรู้สำหรับพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัยทุนอุดหนุนคณะครุศาสตร์. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- จิรภรณ์ มัรเศรษฐวิทย์. (2557). การศึกษาของค้ประกอบและการเสริมสร้างคุณลักษณะพึงประสงค์ของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยรูปแบบการจัดประสบการณ์เรียนรู้ SANTISUK. วิทยานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. นครนายก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. (2552ก). แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต. บทความ. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. (2552ข). การศึกษาต่อเนื่อง : องค์ประกอบสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2559, จาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=8748&Key=news_research.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2557). การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่า โรงเรียนประถมศึกษา พื้นที่ชายขอบภาคเหนือ. วารสาร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ต่วนซาริพะ กูแฆะ. (2557). การสร้างแบบเรียนหัดอ่าน-เขียนภาษาไทย (Thai primer) เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑/๑ โรงเรียนบ้านกรือเซะอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี. รายงานวิจัย. ปัตตานี : โรงเรียนบ้านกรือเซะ.
- ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา. (ม.ป.ป.). พหุปัญญา. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2559, จาก http://www.babybestbuy.in.th/shop/theory_of_multiple_intelligences.
- ทองสุข เนียนเขียน. (2555). แบบฝึกเสริมทักษะการบวกและการลบจำนวนที่มีผลลัพธ์และตัวตั้งไม่เกิน 20 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองบัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2. รายงานวิจัย. สุโขทัย : โรงเรียนบ้านหนองบัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2.
- ชนกฤต ยอดอุดม. (2558). การพัฒนารูปแบบการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้มหาวิทยาลัยราชภัฏเขตภาคใต้. รายงานวิจัย. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- นันทพล วิทยานนท์. (2555). รูปแบบการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- บรรจง ฟารุ่งแสง. (2550). การวิจัยนโยบายพัฒนาการศึกษาของรัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2540-2550. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประยูร พันอนุ, พิสมัย ศรีอำไพ และประสิทธิ์ นิ้มจินดา. (2553). ผลการฝึกทักษะกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การบวกและการลบจำนวนที่มีผลลัพธ์และตัวตั้งไม่เกิน 100,000 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้กิจกรรมลูกคิดญี่ปุ่นกับกิจกรรมตามปกติ. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พรรณสิริ กุลนาถศิริ. (2552). รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของจังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. สุโขทัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พูนสุข อุดม. (2556). การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลกระทบต่อการพัฒนาสมรรถนะของครูในภาคใต้ตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพด้านกระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้. รายงานวิจัย ศึกษาศาสตร์. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- มานิตย์ ชาญโย. (2555). รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์ตุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าสิง. วารสารวิจัย. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มิสเนตรทราย อยู่สวัสดิ์. (255). ผลการใช้แบบฝึกซ่อมเสริมเรื่องการบวกและการลบจำนวนที่มีผลลัพธ์ และตัวตั้งไม่เกิน 100 เพื่อพัฒนาทักษะการคิดคำนวณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี.
- มุสลิฮะฮ์ สุหลง, อลิสร่า ชมชื่น, และธีรพงศ์ แก่นอินทร์. (2557). การศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน อำเภอเมืองจังหวัดยะลา. บทความวิจัย. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มูนิเราะ ผดุง, สุรัชย์ สุขสกุลชัย, วชิราพันธ์ แก้วประพันธ์, สิริพร ศรีเรือง, พิมพรรณ อนันตเสนา และรุชรีนา ปาแนแจงะ. (2555). สภาพการจัดประสบการณ์เรียนรู้ สำหรับเด็กปฐมวัยที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองและแนวทางในการพัฒนาสื่อประสมสองภาษา : กรณีศึกษาจังหวัดยะลา. วารสาร. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- มูหามัดรูยานี บากา. (2554). การบูรณาการสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 3 สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้. อิสลามศึกษามหาบัณฑิต. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- รัตติยา สาและ, พรพันธ์ เขมคุณาศัย, สุธาสินี บุญญาพิทักษ์ และมัสวีณี สาและ. (2557). สภาพการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรมมลายูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. บทความ. สงขลา : บลูกราฟฟิค.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2551). พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2557). การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (Adminstrational Management and School Base Basic) (พิมพ์ครั้งที่5). สงขลา : นำศิลป์โฆษณา.

- เรชา ชูสุวรรณ. (2550). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของสมรรถนะบุคคลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปริญญาโท ศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- วนิดา ประศรี, พามิรา สะอูดี และรอเบียะห์ โซ๊ะดาแล. (2553). การสำรวจสภาพการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. รายงานวิจัย. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- วรางรัตน์ สลักคำ.(2555). การพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะ เรื่องโจทย์ปัญหาการบวกและการลบ จำนวนนับ สองจำนวนที่มีผลบวกและตัวตั้งไม่เกิน 9 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. รายงานวิจัย. ระยอง : โรงเรียนบ้านสำนักทอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1.
- วราภรณ์ สุวรรณวงศ์. (2545). ผลของการเรียนแบบร่วมมือโดยการแบ่งกลุ่มตามสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วรุณวรรณ ผาโคตร. (2546). การสร้างเสริมความฉลาดทางอารมณ์และทักษะการแก้ไขปัญหาในเด็กวัยเรียนโดยใช้โปรแกรม การเรียนรู้ด้วยจินตคณิต. วารสาร ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 มีนาคม – มิถุนายน 2546. นนทบุรี : โรงพยาบาตรศรัทธา.
- วิมลศรี ศาสตร์สกุล. (2549). การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการลบจำนวนที่มีตั้งตั้งไม่เกิน 20 สำหรับนักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ ด้านคณิตศาสตร์ช่วงชั้นที่ 1. รายงานวิจัย. ชลบุรี : โรงเรียนบ้านเกาะจันทร์.
- วีดา พุกกัน. (2551). การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานแบบร่วมคิดร่วมทำ เพื่อพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นโรงเรียนบ้านควนนา. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2558, จาก www.mdn.obec.go.th/web/bord_view.php.b_id=750.
- วีระศักดิ์ จงสูวิวัฒน์วงศ์, อมรวิรัช, นาคธรรพ มีสลัน มาหะมะ, อลิสา ทะสาเมาะ และเกสรี่ ลัดเลีย. (2553). การประเมินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยเป็นสื่อ : กรณีการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา (ภาษาไทย-มลายูถิ่น) ในโรงเรียนเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- แวสุรอยดา ยามา. (2558). การจัดการเรียนรู้ เรื่อง การโอบอ้อมอารี สาระอัลหะดีษ โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านท่าบ. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ศรัทธา ห้องทอง. (2553). การปฏิบัติงานตามหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา. ค้นคว้าอิสระ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

- ศักรินทร์ หมั่นนรินทร์. (2555). เกมฝึกทักษะการบวกและการลบเลขอย่างง่าย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ศิริพร พุ่มนวล. (2557). การพัฒนาความสามารถการเขียนสะกดคำโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือประกอบแบบฝึก กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ศุภลักษณ์ สินธนา, สุภา วัชรสุขุม, พิมลพรรณ ลีลาภัทรพันธุ์, ปราณีย์ หล้าเบ็ญสะ, อนัส รุ่งวิทย์พันธุ์, ยะพา เจะนิ, นัสรียะห์ อาบู, อามีเนาะ ดีแม, และนายนิฮารงค์ โตะสุ. (2557). การประเมินโครงการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยเป็นสื่อ : กรณีการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา (ภาษาไทย -ภาษามลายูท้องถิ่น) ในโรงเรียนเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (โครงการต่อเนื่อง ปีที่ 4). รายงานวิจัย. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- สงพงษ์ ปานเกล้า. (2541). พัฒนาการของนโยบายการศึกษาเพื่อความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สงวน อิทธิรักษ์. (2554). ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเวลาเรียนให้ครบตามที่กำหนดในหลักสูตรของสถานศึกษาในเขตพัฒนาเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฐ์บัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สรวงพร กุศลส่ง. (2554). การพัฒนาองค์ความรู้ระดับปฐมวัยสู่ท้องถิ่น. รายงานวิจัย. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- สาเกี๊ยะ เปาะสลาเมาะ, มุหัมมัดตอลาล แกมะ และซั่มซุ สาอู. (2556). การพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะการอ่านภาษามลายู สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาล 1 จะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- สาธิต อภัยโรจน์. (2550). การจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับจังหวัดในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) : กรณีศึกษา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2559, จาก <http://webcache.googleusercontent.com>.
- สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดยะลา. (2559). ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดยะลา. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2559, จาก <http://yala.nfe.go.th>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559). กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2549). การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง และการศึกษาทางเลือก. กรุงเทพฯ : วี ที ซี คอมมิวนิเคชั่น.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). แนวทางการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้
นอกระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย. นนทบุรี : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่ง
ประเทศไทย.
- สำนักงานศึกษาธิการภาค 12. (2558). ข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาในพื้นที่เขตตรวจราชการที่ 8
ปีการศึกษา 2558 (ยะลา, ปัตตานี, นราธิวาส, สงขลา, สตูล). (พิมพ์ครั้งที่ 2). ยะลา :
สำนักงานศึกษาธิการภาค 12 กลุ่มข้อมูลและสารสนเทศ.
- สิริพร สีตะระโส. (2553). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการแจกลูกสะกดคำ กลุ่มสาระการ
เรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหา
บัณฑิต. ลพบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- สุดารัตน์ จำภา, ชยากานต์ เรืองสุวรรณ และจำเนียร พลหาญ. (2556). การศึกษาแนวการจัด
การศึกษาตลอดชีวิตของชุมชนสำหรับผู้สูงอายุตำบลหนองฮี อำเภอนงฮี จังหวัด
ร้อยเอ็ด. วารสารวิจัย. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สุริรัช ชูชื่น. (2555). พหุวัฒนธรรมศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้...ทางเลือกหรือทางรอด?
บทความวิชาการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุนทร ปิยะวสันต์. (2552). การพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านชุดพหุภาษาสำหรับผู้เริ่มเรียนเพื่อ
พัฒนาทักษะการสื่อสารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2544). การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี.
- สุวนันต์ สุวรรณรัตน์ และคณะ (2549). ความคิดเห็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของผู้บริหาร
โรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส. รายงานวิจัย. ยะลา :
มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- สุวภา บุญรัตน์. (2554). การใช้รูปจำลองสี่เหลี่ยมมุมฉากเพื่อสร้างความคิดรวบยอด เรื่อง การคูณ
พหุนามของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโสต
ศึกษาจังหวัดสงขลา. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ. เรื่อง มิติใหม่การวิจัยทาง
การศึกษาพิเศษ ในศตวรรษที่ 21 : Mixed Method วันที่ 9-10 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.
สิงห์บุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์, ศิริเพ็ญ อั้งสิทธิพูนพร, อิสระ ชูศรี และมยุรี ถาวรพัฒน์. (2553). การจัดการเรียน
การสอนโดยใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยเป็นสื่อ : กรณีการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา
(ภาษาไทย-ภาษามลายูท้องถิ่น) 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2550). การจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษา (ภาษาไทย-มลายูถิ่น) ในพื้นที่
จังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2551). การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยเป็นสื่อการ
สอน กรณีการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา (ภาษาไทย-มลายูถิ่น) ในโรงเรียนเขตพื้นที่สี่

- จังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารวิจัย. นครปฐม : สถาบันวิจัยและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, และคณะ (2553). รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, วรณดี เกตแก้ว, ยุพา วิริภิมย์กุล, วรชัย ปานนิตยพงศ์, วิทวัส ดิษยะศริน สัตยารักษ์, และเพทหาย บุญมี. (2552). สภาพการจัดการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.
- แหล่งการเรียนรู้ตามอัยาศัย. สืบค้นเมื่อ 6 เมษายน 2559, จาก <https://2educationinnovation.wikispaces.com/>.
- อมรวิรัช นาคทรพรพ. (2548). ศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ท้องถิ่นในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อมรวิรัช นาคทรพรพ. (2550). รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อท้องถิ่นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ “ซากอเล้าะ กิตอ..... เพื่อความเป็นโรงเรียนของเราทุกคน”. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรทัย หงส์ทอง. (2556). การพัฒนาผลการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่องการอ่านและเขียนสะกดคำโดยใช้แผนผังความคิดประกอบการแจกลูกสะกดคำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. ค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อรอุมา รุ่งเรืองวงชกุล. (2556). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะครูนักวิจัยด้วยการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้สำหรับข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2. วิทยานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. นครนายก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- อ้อมใจ วงษ์มณฑา, ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, เรขา ชูสุวรรณ และนินาวาลย์ ปานากาแข็ง (2556). พัฒนาศักยภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปีที่ 19. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อัคริดา ยูโซะ. (2556). การปฏิบัติตามแนวทางบริหารทางโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส. ค้นคว้าอิสระ. ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- อัญชลี ธรรมะวิธิกุล. (2553). การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในปัจจุบัน. บทความ. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2559, จาก https://panchlee.wordpress.com/2010/12/21/nfe_ac1/.
- อับดุลชะกูร์ บิน ซาฟิอีย์ ดินอะ. (2546). แนวทางการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อชุมชนยั่งยืน (ท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบ). สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2559, จาก Shukur2003@yahoo.co.uk.

- อับดุลชะกูร์ บิน ซาฟีย์ ดินอะ. (2552). ปอเนาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ : การจัดการศึกษาท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม (ครั้งที่ 3). บทความ. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2559, จาก www.prachatai.com/journal/2007/03/12156.
- อับดุลชะกูร์ บิน ซาฟีย์ ดินอะ. (2558). หลักสูตรอิสลามศึกษากับความท้าทายสู่กระบวนการสันติภาพ กรณีศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและโรงเรียนของรัฐ. บทความวิจัย. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2559, จาก <http://www.pataniforum.com/single.php?id=529>.
- อับดุลสุโก ดินอะ. (2555). นโยบายสาธารณะ : การศึกษาที่ชายแดนใต้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต. กรรมการสภาประชาสังคมชายแดนใต้. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 เมษายน 2559, จาก www.pataniforum.com/single.php?id=115.
- อับโตรอสัก มะลาเฮง. (2555). พัฒนาทักษะการอ่านภาษามลายูยาวี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้ชุดฝึกอ่าน ในโรงเรียนเขื่อนบางลาง อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา. ค้นคว้าอิสระ คุรุศาสตรมหาบัณฑิต. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- อัทพ์นดี เจ๊ะมะ. (2556). การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามทัศนะของข้าราชการครูอำเภอเจาะไอร้อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 3. ค้นคว้าอิสระ คุรุศาสตรมหาบัณฑิต. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- อัสหมัด บาอะคีร์. (2557). การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมสร้างเมือง Zakat City สำหรับนักเรียนอิสลามศึกษาตอนต้นชั้นปีที่ 4 โรงเรียนพัฒนาวิทยา. วิทยานิพนธ์ การสอนอิสลามศึกษา มหาบัณฑิต. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- อาทิตยา วงศ์มณี. (2555). การผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย โดยสอดคล้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่นของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- อารีฟีน เทพลักษณ์. (2555). การศึกษาสภาพและแนวทางการจัดอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 1. รายงานวิจัย. นราธิวาส : สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2543). แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว.
- อุไรรัตน์ ยามาเรียง. (2556). ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ครูและบุคลากรทางการศึกษาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการศึกษาต่อในหลักสูตรคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. รายงานวิจัย. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- อุษารัตน์ สภา. (2557). สภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดยะลา. วิทยานิพนธ์ การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต. ยะลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- เอกรินทร์ สังข์ทอง. (2559ก). การดำเนินการสอนงานในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. รายงานวิจัย. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

เอกรินทร์ สังข์ทอง. (2559ข). สภาพการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้
DLTV : กรณีศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของโรงเรียน
ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานวิจัย. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.